

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Jiří Jirsa

**Modernizace venkova spojená se zakládáním jednotných zemědělských
družstev na Strakonicku.**

Na příkladu tří zkoumaných obcí

**The Role of Common Agricultural Cooperatives in the Rural Modernization of the
Strakonice District**

Three Case Studies

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Kamil Činátl, Ph.D

Poděkování

Tato práce by zřejmě nevznikla bez trpělivé pomoci a rad řady osob. Rád bych jim tímto způsobem poděkoval. V první řadě se jedná o Mgr. Kamila Činátla Ph.D. Jeho rady a doporučení mě vedly vždy k důležitým aspektům této práce. Dále bych chtěl poděkovat všem pamětníkům, kteří se zúčastnili mého výzkumu a pomohli mi zasadit jejich životní příběhy do historických souvislostí. V neposlední řadě si zaslouží díky pracovníci Státního okresního archivu ve Strakonici. Na závěr bych rád poděkoval za morální podporu své přítelkyni, rodině a přátelům.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 2. května 2017

.....
Jméno a Příjmení

Klíčová slova (česky)

modernizace, kolektivizace, JZD, mikrohistorie, regionální dějiny

Klíčová slova (anglicky)

Modernization, collectivization, Common Agricultural Cooperative, micro-history, regional history

Abstrakt (česky)

Tato práce se zabývá modernizací venkova. Chtěl bych tento proces přiblížit na příkladu třech obcí (Třebohostice, Mečichov, Chrášťovice), které jsou si podobné výměrou půdy i počtem obyvatel. K práci přistupuji, jako k mikrohistorické sondě. Hlavními prameny jsou obecní kroniky a archivní materiály jednotlivých MNV a z velké části ONV Strakonice a OV KSČ Strakonice. Konkrétní případy změn v životě obyvatel vesnic také chci doplňovat o osobní svědectví pamětníků metodami orální historie a s jejich pomocí zobrazit zpětné hodnocení kolektivizace a jejího přínosu pro místní společnost. Chtěl bych zaznamenat vliv nově vznikajících JZD, ať kladný, či záporný na vývoj jednotlivých obcí a zabývat se změnami, které v nich proběhly.

Abstract (in English):

The subject of this thesis is the modernization of rural areas. I use the case studies of three villages (Třebohostice, Mečichov, Chrášťovice), with similar amounts of owned land and population sizes, to analyze this process. I approach the study as a micro-historical probe. The main sources of empirical material are the local chronicles and archival documents from the local governments (MNV and largely ONV Strakonice and OV KSC Strakonice). I supplement this "*history from above*" with oral history interviews, which I use to glean how collectivization was evaluated retrospectively and the ways in which it was seen as having contributed to the local communities. I map the impact of the emerging collective farms, whether positive or negative, on the development of the individual villages, and describe the changes that took place in them.

Obsah

1	Úvod.....	7
1.1	Literatura a prameny	8
1.2	Vymezení pojmů	14
2	Československá zemědělská politika	18
2.1	Kolektivizace.....	19
2.2	Zakládání jednotných zemědělských družstev a jejich vývoj	21
3	Regionální specifika procesu kolektivizace	25
3.1	Charakteristika okresu a okresního města	25
3.2	Kolektivizace na Strakonicku.....	26
4	Zkoumané obce	31
4.1	Třebohostice	31
4.2	Chrástovice	33
4.3	Mečichov.....	34
5	Průběh událostí ve zkoumaných obcích po roce 1945	37
5.1	Zakládání JZD ve zkoumaných obcích	37
5.1.1	Mečichov.....	37
5.1.2	Třebohostice.....	38
5.1.3	Chrástovice	38
5.2	Problémy spojené s novými JZD	39
5.3	Transformace JZD	39
6	Represe a mezilidské vztahy	41
6.1	Represe v procesu kolektivizace	41
6.2	Vybrané případy represí ve zkoumaných obcích	46
6.2.1	Povinné dávky.....	46
6.2.2	Osobní život	51
6.2.3	Bydlení.....	59
7	Modernizace.....	63

7.1	Změny ve zkoumaných obcích.....	64
7.1.1	Rozvoj stavebnictví.....	65
7.1.2	Odchod ze zemědělství	70
7.1.3	Změna kulturního a sociálního života	71
8	Závěr	76
9	Seznam pramenů, literatury a jiných zdrojů	79
10	Seznam zkratk	86
11	Seznam příloh	87

1 Úvod

Každá historická práce zabývající se venkovem druhé poloviny dvacátého století v historii Československa musí brát v potaz vliv komunistického režimu, kolektivizaci a centralizaci. Ať se jedná o mikrohistorickou sondu, či práci s širokým záběrem. Tento vliv měl různé projevy a důsledky, kterými si získával příznivce, ale i odpůrce.

Tato diplomová práce sleduje modernizaci a změnu venkova na příkladu tří obcí – Chrástovice, Mečichov a Třebohostice. Obce byly vybrány z hlediska své podobnosti: vzdálenost od okresního města Strakonice, počtu obyvatel, vzniku JZD, nebo celkové výměry půdy. Byly však také vybrány z důvodu svého odlišného vývoje v průběhu kolektivizačního procesu.

Cílem této práce je zodpovězení několika klíčových otázek. Liší se výklad kolektivizačního procesu v odborných pracích proti konkrétním případům? Probíhal proces modernizace ve všech zkoumaných obcích stejně? Pokud ne, jaký byl důvod? Jaké byly aspekty změn v těchto obcích? Jak jsou tyto změny hodnoceny jejich obyvateli? A v neposlední řadě, jak souvisela úspěšná kolektivizace s modernizací?

Tato práce je tematicky rozdělená do tří částí. První část slouží k uvedení do teoretických aspektů problematiky kolektivizace a představení celorepublikové situace. Dále je v této části představen strakonický region se zaměřením na okresní město Strakonice a jeho vývoj společně s představením zkoumaných obcí. Zde je také místo na ohlédnutí do minulosti těchto obcí a zdůraznění provázání zemědělství na venkově s historickým vývojem.

V druhé části se tato práce věnuje represí v souvislosti s kolektivizací, jejímu teoretickému základu, celostátní praxi a následně konkrétním případům a jejich porovnáním. Teoretickým úvodem a konkrétními případy se tato práce dostává ke své ústřední části, kterou je modernizace a její pozitivněji vnímané aspekty v procesu kolektivizace. Tato část rozebírá konkrétní případy modernizace, porovnává zkoumané obce v procesu různých změn a pokusí nahlédnout do praxe odpoutávání se od historie rodné půdy a prozkoumávání nových možností, ve smyslu hledání jiného pracovního zaměření, než je zemědělství.

K této práci mě vedl několikaletý výzkum tohoto regionu, jak z pohledu laika, tak později formou strukturovaných rozhovorů s pamětníky a rozborem archivních materiálů. V jedné ze zkoumaných obcí dodnes žiji. Povědomí kolektivizace a jednotného zemědělského družstva je stále součástí zdejšího života z důvodu nepřetržité funkce JZD, dnes už jen ZD

Třebohostice. Motivací pro tento výzkum byl výše zmíněný očividně odlišný vývoj života a změn ve zkoumaných obcích. Hlavní motivací byl však nedostatek podobných mikrohistorických prací zabývajících se tímto regionem a možná další spolupráce s místními historiky v popisu trendů pro něj typických. Největší motivací však pro mě byla touha, za pomoci pamětníků a archiválií, skutečně porozumět nedávné minulosti venkova a pokusit se ji popsat v měřítku mikrohistorické sondy.

1.1 Literatura a prameny

Fenoménu modernizace venkova a změnami s ní spojenými se v posledních letech věnuje čím dál tím více autorů. V první řadě je třeba zmínit práce věnované jednomu z nejkontroverznějších aspektů modernizace – kolektivizaci. Skvělou knihou pro úvod do této problematiky je *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*¹ od autora Ladislava Feierabenda. Významným autorem v této oblasti je bezesporu Karel Jech. Ten napsal za svou odbornou kariéru řadu knih k tomuto tématu. Především *Soumrak selského stavu*², kterou pak dále přepracoval a vydal pod názvem *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*.³ Tato práce se zaměřuje podrobně na počáteční fáze kolektivizačního procesu do roku 1955. Do detailů zabíhá v případech akce K (kulak) a jak napovídá již její název, vystěhováním zemědělců a perzekučními opatřeními. Pozdější dobou a dozvuky kolektivizace se však téměř nezabývá. Stejnými problémy se zabývá kniha *Akce "K"*⁴, na které Karel Jech spolupracoval s Petrem Blažkem a Michalem Kubálkem. Obdobnou prací je také *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*⁵ od Jiřího Urbana. Tato kniha je zaměřena také na ty nejhorší aspekty kolektivizačního procesu a života obyčejných lidí v něm. Podobným stylem je psaná kniha *Mlynáři od Babic*⁶, která se věnuje hlavně případu obce Babice a represivním opatřením spojeným s jejím okolím. Tématu kolektivizace se věnuje i řada sborníků, ve kterých se setkávají příspěvky od předních historiků tohoto zaměření, z nichž můžeme zmínit například: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*,⁷ který obsahuje práce Jana

¹ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Vyd. 1. Ve Volarech: Stehlík, 2007.

² JECH, Karel, *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001.

³ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008.

⁴ BLAŽEK, Petr a kol. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. 1. vyd. V Praze: Pulchra, 2010.

⁵ URBAN, Jiří, *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*, Praha: Vyšehrad, 2010.

⁶ NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK, *Mlynáři od babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno: Host, 2008.

⁷ BLAŽEK, Petr, ed. a KUBÁLEK, Michal, ed. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2008.

Rychlíka, Jana Adamce, Jiřího Pernese, Jany Fialové a mnohých dalších, nebo jednu z nejnovějších prací vydanou v roce 2013 - *Kolektivizace v Československu*,⁸ který editovali Jan Rokoský a Libor Svoboda. Většina výše zmíněných knih a sborníků je však ve značné míře zaměřena pouze na počátky kolektivizačního procesu, proto je vítanou pomocí k nahlédnutí do dalších let kniha *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*.⁹ Jedná se také o sborník příspěvků mnohých autorů a pro popis doby je neocenitelnou pomocí. Tyto práce jsou zaměřeny na kolektivizovaný venkov jen v určitém časovém rozmezí a o pozdější době se téměř nezmiňují. Celkově hodnotí kolektivizaci špatně a především se zabývají jejími horšími následky. K tomuto pojetí této doby bych se chtěl v této práci vymežit a pokusil se ukázat i jinou tvář kolektivizace

Nyní je třeba také zmínit některé práce věnující se přímo venkovu, historickému kontextu a jeho modernizaci. Jako první je třeba zmínit knihu Karla Kaplana, *Proměny české společnosti (1948-1960). Část druhá, Venkov*.¹⁰ V této knize autor intenzivně rozebírá veškeré aspekty života na venkově ve zkoumaném období. Poznámkový aparát této publikace nabízí velice rozsáhlý seznam dobových publikací a odkazů na dobové oficiální dokumenty a prameny. V souvislosti se zkoumáním venkova nesmíme zapomenout samozřejmě na Josefa Petráně a práce o jeho rodných Ouběnicích. Od roku 2000 vyšly již tři publikace na toto téma: *Příběh Ouběnic v podblanické krajině*¹¹, *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice*¹² a *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*.¹³ Tyto knihy slouží jako mikrohistorické sondy do života jedné vesnice se značným rozsahem. Popisují vývoj Ouběnic v průběhu let od jedenáctého do dvacátého století.

Mezi dalšími pracemi zabývajícími se venkovem a především jeho vývojem je třeba zmínit například: *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*¹⁴ od Renaty Klufové, *Venkov má budoucnost*¹⁵ od Aloise Glůcka, *Venkov a jeho*

⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav, ed. a SVOBODA, Libor, ed. *Kolektivizace v Československu*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.

⁹ BŘEZINA, Vladimír – PERNES (eds.), Jiří, *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, Brno: Stilus, 2009.

¹⁰ KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960). Část druhá, Venkov*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012.

¹¹ PETRÁŇ, Josef, *Příběh Ouběnic v podblanické krajině: (do roku 1918)*, Vlašim: Muzeum okresu Benešov, 2000.

¹² PETRÁŇ, Josef. *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2001; PETRÁŇ, Josef. *Dvacáté století v Ouběnicích: soumrak tradičního venkova*. Praha: NLN, 2009.

¹³ PETRÁŇ, Josef. *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011.

¹⁴ KLUFŮVÁ, Renata. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

¹⁵ GLŮCK, Alois et al. *Venkov má budoucnost*. Překlad Eva Hošková a Alois Slepíčka. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992.

oživení¹⁶ z pera Jana Binka, nebo *Obnova venkovského prostoru*¹⁷ od autorky Šárky Štenclové. Zajímavou prací pro pochopení této problematiky a vzhledu do ní je také kniha *Venkov v českém filmu 1945-1969: filmová tvář kolektivizace*,¹⁸ na které spolupracoval Petr Slinták a Hana Rottová.

V kontextu této práce je třeba také zmínit publikace přínosné přímo pro výzkum Strakonicka a Jihočeského kraje. Například knihy Jana Peška – *Přerod jihočeské vesnice: k historii združstevňování zemědělství Českobudějovického kraje v letech 1949-1959*¹⁹, *Rozvoj jihočeské vesnice: k historii vývoje zemědělství Jihočeského kraje v letech 1960-1971*,²⁰ *Strakonice: Lidé, Město, Osudy*²¹ od autora Jana Cvrčka, dále knihu od jeho bratra Zdeňka Cvrčka *30 let JZD na Strakonicku*,²² knihu z pera Eduarda Oberfalcera - *Encyklopedie měst a obcí okresu Strakonice*,²³ nebo práci archeologa Bedřicha Dubského - *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*²⁴, na závěr je ještě třeba zmínit práci autorky Haldis Haukanes - *Velká dramata - obyčejné životy: postkomunistické zkušenosti českého venkova*²⁵, která je zaměřená více antropologicky, ale zabývá se z části také strakonickým okresem.

Téma kolektivizace, modernizace a přeměny venkova obecně je v posledních letech také dobře zpracováno v mnoha bakalářských, diplomových a disertačních pracích. Z nich zde můžeme zmínit ty nejpřínosnější. Například: *Diferenciace venkovského prostoru na příkladu moravskoslezského kraje*,²⁶ *Kolektivizace pohledem obecních kronik v okresech Brno-venkov, Šumperk a Uherské Hradiště v letech 1949-1960*²⁷, *Kvalita života na venkově*²⁸, *Česká vesnice v období kolektivizace*²⁹, *Kolektivizace zemědělství na příkladu obce Veltěže*³⁰ a v neposlední

¹⁶ BINEK, Jan a kol. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007.

¹⁷ ŠTENCLOVÁ, Šárka a kol. *Obnova venkovského prostoru*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita, Fakulta lesnická a environmentální, Katedra staveb, 2005.

¹⁸ SLINTÁK, Petr a ROTTOVÁ, Hana. *Venkov v českém filmu 1945-1969: filmová tvář kolektivizace*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013.

¹⁹ PEŠEK, Jan. *Přerod jihočeské vesnice: k historii združstevňování zemědělství Českobudějovického kraje v letech 1949-1959*. Čes. Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1985.

²⁰ PEŠEK, Jan. *Rozvoj jihočeské vesnice: k historii vývoje zemědělství Jihočeského kraje v letech 1960-1971*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1987.

²¹ CVRČEK, Jan. *Strakonice: Lidé, Město, Osudy*. II. Strakonice: MNV Strakonice 1989.

²² CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979.

²³ OBERFALCER, Eduard. *Encyklopedie měst a obcí okresu Strakonice*. 2. vyd. Strakonice: Svazek měst a obcí okresu Strakonice, 2013.

²⁴ DUBSKÝ, Bedřich. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1983.

²⁵ HAUKANES, Haldis. *Velká dramata - obyčejné životy: postkomunistické zkušenosti českého venkova*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004.

²⁶ HRUŠKA, Vladan. *Diferenciace venkovského prostoru na příkladu Moravskoslezského kraje*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.

²⁷ KARÁSEK, Filip. *Kolektivizace pohledem obecních kronik v okresech Brno-venkov, Šumperk a Uherské Hradiště v letech 1949-1960*. Brno, 2015. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

²⁸ JIČÍNSKÁ, Martina. *Kvalita života na venkově*. Brno, 2017. Vedoucí práce Ing. Svatava Nunvářová, Ph.D.

²⁹ MATOUŠKOVÁ, Kateřina. *Česká vesnice v období kolektivizace*. Praha, 2013. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

řadě také bakalářská práce od autora Tomáše Jirsy, která se zabývá, stejně jako tato práce Strakonickem – *Kolektivizace v obci Němětice v letech 1950-1960*.³¹ Tyto práce mají různá zaměření a cíle, jsou však velice zajímavé a některé jejich části přímo souvisí s mou diplomovou prací. Jejich důležitost tkví v porovnání různých částí výzkumu (rozbor kronik, orální historie, pojmosloví) v jiných regionech a jinými autory.

Pramenný základ této práce se nachází hlavně ve Státním okresním archivu Strakonice. Zejména tyto fondy: MNV Třebohostice, MNV Mečichov, MNV Chrást'ovice, ONV Strakonice a OV KSČ Strakonice. Dobrý pohled do problémů zkoumaného období lze také získat zkoumáním dobového tisku. Pro příklady obecného vývoje poslouží skvěle Rudé právo nebo Jihočeská pravda. Blíže tématu této práce poté stojí periodika *Strakonický budovatel* a *Za socialistickou vesnici Blatenska*.

Dalšími velmi důležitými zdroji informací byly kroniky zkoumaných obcí³² a příslušné školní kroniky. Tyto školní kroniky jsou však většinou složeny jen z běžného chodu školy, počtu dětí a kantorů. K výzkumu dění v daných obcích tedy nejsou velkou pomocí.³³ Dále je třeba zmínit archivní materiály, které se nedochovaly nebo dochovaly jen v omezené podobě. Mezi ty patří například farní kronika kostela svaté Ludmily z místní části Třebohostic – Zadních Zborovic. Je také dostupná v SOKA Strakonice, ale dochoval se z ní pouze jeden svazek, který se věnuje jen svatbám, úmrtím a pohřbům v obci, čímž této práci také moc neposlouží. Dále do této kategorie spadají archivní materiály místních organizací KSČ nebo PO SZM. Ty jsou občas zmiňovány v místních kronikách a je na ně odkazováno. Dodnes se však ani v jedné ze zkoumaných obcí nezachovaly.

K výše jmenovaným archivním materiálům se do pramenné základny této práce řadí také několik strukturovaných rozhovorů s místními pamětníky, získaných metodou orální historie. Tyto rozhovory slouží jako doplnění informací získaných v SOKA Strakonice nebo v místních kronikách a nejpřímosnější jsou v doplňování mezer v konkrétních případech, kde podávají nesmírně důležitý kontext pro zkoumané události. Všichni oslovení pamětníci byli seznámeni s mojí motivací, tématem a cílem této práce. Získal jsem od nich souhlas s uveřejněním jejich názorů a vyprávění ve formě odkazů na konkrétní rozhovory. Tato práce se však zabývá dobou, která je stále ještě v živé paměti mnohých z nich, a většina si nepřála

³⁰ KALOUSHOVÁ, Lenka. *Kolektivizace zemědělství na příkladu obce Veltěže*. Praha, 2011. Vedoucí práce Doc. JUDr. PhDr. Jakub Rákosník, Ph.D. et Ph.D.

³¹ JIRSA, Tomáš. *Kolektivizace v obci Němětice v letech 1950-1960*. Praha, 2013. Vedoucí práce Doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D.

³² Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov; Kronika obce Třebohostice; Kronika obce Třebohostice; Pamětní kniha pro obec Kraš'ovice; Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988.

³³ Kronika školy v Mečichově 1940-1975; Kronika školy Krášt'ovické 1908-1930.

být jmenována. Proto jsem podle etického kodexu české asociace orální historie přistoupil k anonymnímu charakteru rozhovorů.³⁴ Přímo jsem zvolil metodu nahrazování jmen fiktivními. Rozhodl jsem se pro nahrazování celých jmen, včetně příjmení, z důvodů čitelnosti a také kvůli subjektivnímu přístupu této práce.

V souvislosti s těmito rozhovory je nutné zmínit alespoň základní informace o metodě orální historie. Tato poměrně nová metoda výzkumu dějin se stále vyvíjí a zabývá se jí čím dál tím více autorů. Mezi českými v první řadě Miroslav Vaněk a Pavel Mücke. Za pomoci ústního svědectví pamětníků a jeho rozboru společně se zasazením pamětníkovy života do kontextu doby utváří odlišný narativ od klasických historiografických metod.³⁵ Autor, který používá orální historii, však musí brát ohledy na přání narátorů a neupřednostňovat kvantitu získaných dat a zasazení svědectví do vlastního narativu, před skutečností.³⁶ Je však nutné mít vždy na paměti, že narátor je často sám součástí příběhu a nějak se k němu staví. Může mít rozporuplné pocity, které celkový narativ značně ovlivňují. Úkolem orální historie je pak pokus o rozluštění těchto pocitů a motivů narátora, což poslouží k interpretaci výpovědi.³⁷

Proces vybírání pamětníků, nebo podle odborné literatury narátorů, a jejich oslovení je klíčový v orální historii. Pro účel této práce jsem měl značnou výhodu. Většinu oslovených narátorů osobně znám, nebo znám jiného člena jejich rodiny. Od nich se výzkum posouval dále za využití „*snowball sampling technique*“, neboli nabalování sněhové koule.³⁸ Tato metoda spočívá na navázání kontaktu s jedním, či více narátory, kteří navrhnou další, z řad svých bývalých kolegů, rodiny, nebo známých, kteří by mohli být ochotni podělit se o své zážitky a konkrétní případy. Tyto narátory pak osloví původní narátor sám, nebo se tazatel na něj odkáže v žádosti o rozhovor.³⁹

Ve většině případů jsem použil metodu strukturovaného rozhovoru, který je nejučinnější metodou orální historie.⁴⁰ Setkal jsem se však také s jedním z největších

³⁴ *Etický kodex české asociace orální historie, O.S.*, in: VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015.

³⁵ VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudové dějiny AVČR, 2007, s. 12.

³⁶ MÜCKE Pavel, *Orální historie, etika, legislativa*. In: ČECHUROVÁ, Jana a Jan RANDÁK. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. s. 442.

³⁷ GABLGABLASOVÁ, Dana. *Tenkrát se to takhle neříkalo, komunistický režim...: lingvistická analýza životopisných rozhovorů*. In: VANĚK, Miroslav, ed. *Obyčejní lidé--?!: pohled do života tzv. mlčící většiny : životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence*. Praha: Academia, 2009, s. 98.

³⁸ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 159.

³⁹ FRIEDLANDER, Peter. *Theory, method and oral history*. In: PERKS, Robert a Alistair THOMSON, ed. *The oral history reader*. 2nd ed. New York: Routledge, 2006.

⁴⁰ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 145.

problémů orální historie, zabývající se dobou před více než čtyřiceti lety – s časem. Někteří pamětníci zemřeli dříve, než jsme se dostali k dalším fázím rozhovoru, jiní vážně onemocněli a vzpomínání je pro ně stále těžší. Rozhovory jsem vedl s osobami různého pohlaví, věku, vzdělání a pracovního zaměření. Vzhledem k jejich relativně malému počtu je však komparace, či hledání konstant značně obtížná. Přesto by mohla následující tabulka přinést jistý vhled do života narátorů a zasadit ho do kontextu doby.

Tabulka č. 1	pohlaví narátora, věk	místo a datace rozhovoru	pracovní zaměření ⁴¹	výměra pozemků v době kolektivizace
Rozhovor č. 1	žena 66	Třebohostice, březen 2015 – červen 2015	pracovník rostlinné výroby	13 ha
Rozhovor č. 2	žena 66	Chrástovice, září 2016 – listopad 2016	pracovník živočišné výroby	10 ha
Rozhovor č. 3	muž 67	Chrástovice, listopad 2016 – únor 2016	řidič	15,6 ha
Rozhovor č. 4	muž 68	Třebohostice, březen 2015	řidič/pracovník živočišné výroby	16,1 ha
Rozhovor č. 5	žena 71	Mečichov, leden 2017 – únor 2017	pracovník živočišné výroby	5 ha
Rozhovor č. 6	žena 74	Mečichov, březen 2016	ekonom	7,5 ha
Rozhovor č. 7	žena 75	Chrástovice, červen 2016 – listopad 2016	pracovník rostlinné výroby	4,5 ha
Rozhovor č. 8	žena 75	Mečichov, leden 2016	nepracující	2,5 ha
Rozhovor č. 9	muž 83	Třebohostice, květen 2015	vedoucí rostlinné výroby	3,5 ha
Rozhovor č. 10	žena 83	Mečichov, březen 2017	pracovník rostlinné výroby	15,2 ha
Rozhovor č. 11	muž 88	Mečichov, březen 2017	řidič	2 ha
Rozhovor č. 12	žena 92	Chrástovice, listopad 2015 – prosinec 2015	pracovník v živočišné výrobě	9,5 ha

Rozhovory k této práci byly vedeny v posledních dvou letech, zaznamenávány na diktafon a uloženy v mém osobním archivu. Zde je můžeme podrobněji rozebrat. V tabulce č. 1 jsou řazeny podle věku narátorů. To byl klíčový faktor v rozdílném

⁴¹ V rozmezí sedmdesátých a osmdesátých let dvacátého století.

vnímání a popisu událostí v konkrétních obcích. Zde jsou patrné generační rozdíly, zatímco pamětníci, kteří v období kolektivizace byli stále ve věku do dvaceti let, vidí dnes více jejích kladných aspektů, starší pamětníci mají tendenci k odsuzování veškerých forem modernizace.

Další věc, která odlišovala tón výpovědí, byla bezesporu výměra pozemků daného narátora. Represe více zasahovala do života zemědělců s většími pozemky a jejich zkušenosti s ní jsou tedy z „první ruky.“⁴² Výpovědi menších zemědělců jsou naopak cenné v kontextu rozvoje a modernizace vesnice, protože měli větší možnost se do tohoto procesu zapojit již od jeho počátku.

Rozdílně se také vyjadřovali pamětníci s jiným pracovním zaměřením. Ti, kteří pracovali pouze v živočišné, či rostlinné výrobě bez potřeby vyššího vzdělání, popisují spíše interní dění v obci, zatímco pamětníci s vyšším vzděláním se pokoušeli o komplexnější pohled na dobu v kontextu vývoje celé země a okolních obcí.

Jedním z důležitých aspektů rozhovorů byly také politické sympatie narátora. Zatímco pamětníci otevřeně podporující komunistický režim volí hlavně pozitivní hodnocení všech aspektů modernizace, otevřeně protikomunističtí mají tendenci vypichovat ty, které mohou být dnes hodnoceny jako záporné.

Přes všechny tyto rozdíly je výsledný narativ rozhovorů v mnoha ohledech stejný. Shodují se na záporně vnímaných aspektech kolektivizace, jako byly povinné dávky a tresty za jejich neplnění, zásahy do života atd.⁴³ Ale také na těch vnímaných kladně. Stabilizace poměrů, nová výstavba, více volného času a další.⁴⁴

1.2 Vymezení pojmů

Jedním z klíčových pojmů v této práci je venkov. Lze rozdělit společnost čistě jen na městskou a venkovskou? Nebo je to poněkud složitější? Můžeme se podívat na několik odborných prací zabývajících se tímto termínem.

Podle některých autorů není jednoduché definovat jeden konzistentní venkov a tento pojem zastřešuje množství rozdílných typů venkovského prostoru.⁴⁵ Ty můžeme od sebe rozlišit kulturním, sociálním a historickým vývojem, nebo také potenciálem budoucího

⁴² Viz 6.2 Konkrétní případy represí ve zkoumaných obcích a jejich porovnání.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Viz 7 Modernizace.

⁴⁵ KLUFOVÁ, Renata. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 8.

rozvoje.⁴⁶ Pro úvod může složit jedna z myšlenek Bohuslava Blažka: „*Venkov se zdá být vším a ničím, dokud vyplňuje veškerou obydlenu krajinu*“.⁴⁷

Pestrost historického vývoje venkova vytváří značné množství obcí, které mají osobitou architekturu a specifické znaky.⁴⁸ Některé práce se k venkovu staví čistě jako k oblasti, sloužící pro zemědělskou činnost a agrikulturu, která až v posledních desetiletích prokazuje tendenci na změnu.⁴⁹ Nebo také lze nalézt práce, které staví budoucnost venkova a potenciál k rozvoji, hlavně na nově vznikající okrajové oblasti obcí.⁵⁰

Další práce se věnují venkovu z poněkud abstraktnějšího hlediska. Může být chápán jako mozaika obcí s bohatou krajinou mezi nimi.⁵¹ Ale také jako oblast, kterou nevytváří jen její fyzické aspekty. Prostor, typický mezilidskými vztahy, komunikací a vzájemnou svázaností jeho obyvatel s důležitými místy, jako jsou návsi, kapličky, kostely, boží muka, památné stromy, nebo jen půda samotná.⁵² Zde je důležité zmínit „*duch venkova*“, který svou specifickostí a jedinečností tyto typické mezilidské vztahy a svázanost s půdou umožňuje.⁵³

Celkově se autoři těchto prací shodují, že definice venkova není jednoduchá a může mít mnoho podob. Všechny názory a teorie by šlo shrnout do několika hlavních bodů, na kterých se shodují. Venkov definují typické činnosti – obdělávání půdy, lesní hospodářství; samotná krajina s vesnicemi a jejich tradicemi; životní styl, který zahrnuje trávení volného času, mezilidské vztahy atd.⁵⁴ K porovnání s těmito definicemi může také zmínit definici venkovského prostoru Českým statistickým úřadem.⁵⁵ Podle něj se venkov vymezuje podle institucí činných v obcích, podle počtu obyvatel, podle bytové výstavby nebo dopravní dostupnosti a vzdálenosti od velkých měst.⁵⁶

Po vymezení pojmu venkov je nutné určit význam termínu modernizace a jeho pojetí v této práci. Tento termín je velice komplexní a může zahrnovat řadu aspektů. Pokud

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ BLAŽEK, Bohuslav. *Venkov, města, média*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 81

⁴⁸ ŠTENCLOVÁ, Šárka a kol. *Obnova venkovského prostoru*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita, Fakulta lesnická a environmentální, Katedra staveb, 2005. s. 3.

⁴⁹ TOMŠÍK, Karel. *Vývoj a perspektivy evropského venkova: aspekty konkurenceschopnosti a udržitelného rozvoje v evropském venkovském prostoru v prostředí globalizace*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. s. 9.

⁵⁰ GLÜCK, Alois et al. *Venkov má budoucnost*. Překlad Eva Hošková a Alois Slepíčka. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992. s. 34.

⁵¹ BINEK, Jan a kol. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007. s. 19.

⁵² PERLÍN, Radim a HUPKOVÁ, Martina. *Venkovy a venkované: doprovodná publikace k výstavbě*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010. s. 9.

⁵³ BLAŽEK, Bohuslav. *Venkov, města, média*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 101

⁵⁴ ŠTENCLOVÁ, Šárka a kol. *Obnova venkovského prostoru*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita, Fakulta lesnická a environmentální, Katedra staveb, 2005. s. 9.

⁵⁵ *Postavení venkova v krajích ČR* [online]. 2009 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova_v_krajich_cr.

⁵⁶ Tamtéž.

vezmeme čistě slovníkovou definici, modernizace je pouze „*přizpůsobování současným podmínkám*“.⁵⁷ Definovat modernizaci takto jednoduše však zdaleka nedosahuje komplexnosti tohoto pojmu. Pojmy modernita, modernizace, moderní společnost jsou totiž značně „*gumové*“ a lze je použít velmi volně.⁵⁸ Čistě historická definice by mohla být „*přeměna agrární společnosti v industriální*“.⁵⁹

Některé aspekty moderní společnosti, mohou vzbuzovat nejednoznačné pocity a jednotlivci je mohou vnímat pozitivně i negativně. Modernizace může také probíhat velmi rychle, nebo naopak s ohledem na dlouhodobý plán. Podívejme se tedy hlouběji, co vlastně tento pojem znamená. Zaměříme se konkrétněji na modernizaci spojenou s výše popisovaným venkovem.

Modernizace venkova může vyvstat v mysli ve spojitosti s komunistickým režimem, kde je téměř zaměnitelná se socializací, ve smyslu hledání cesty k socialismu. Nasnadě je podívat se na Manifest Komunistické strany, kde se mluví o „*zaostalosti venkova*“ a nutnosti odstranění rozdílů mezi městem a vesnicí.⁶⁰ Modernizace v tomto smyslu však byla spíše jen nástrojem k posunu centralizace a byrokratizace celého státu.⁶¹ Vedle toho stojí definice modernizace z Velkého socialistického slovníku: „*soubor zásahů do stávajícího systému (výroby, technologie, služeb, vybavení objektů apod.) prováděných s cílem dosáhnout soudobých parametrů*“.⁶² V této definici je modernizace čistě jen proces maximalizace a zdokonalování výroby, který se také zaměřuje na technickou a bytovou vybavenost společnosti.⁶³ Sama tato definice však připouští dvousečnost procesu modernizace: „*Proces m. (modernizace) je doprovázen pozitivními i negativními soc. důsledky. Přináší zlepšení životního standardu, větší výběr zboží, větší pohodlí, ale někdy i nezaměstnanost a soc. degradaci některých existujících soc. soustav*“⁶⁴ Dále je uvedeno, že tato definice může zahrnovat mnoho aspektů života a v posledních letech a desetiletích se stále mění. Dřívější maximalizaci výroby nahrazuje optimalizace, regulace sociálních vztahů nebo celkový vývoj

⁵⁷ MIKULÁŠ, Roman, *Školní slovník cizích slov*, Bratislava: Příroda, 2007, s. 362.

⁵⁸ ČECHUROVÁ, Jana a Jan RANDÁK. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014. s. 451.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ MARX, Karl a ENGELS, Friedrich. *Manifest komunistické strany*. 10. vyd. (od r. 1946), v SPN 2. vyd. Praha: SPN, 1972. s. 11.

⁶¹ HRUŠKA, Vladan. *Diferenciace venkovského prostoru na příkladu Moravskoslezského kraje*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc. s. 77.

⁶² *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 644

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž, s. 645

společnosti a modernizace by mohla v poslední době být vyjádřena hlavně jako souběh racionalizace a kultivace.⁶⁵

Dalšími aspekty modernizace mohou být vývoj školství, kultury, výroby. Nevýhodou je zde však patrná nerovnoměrnost, zřetelné „zaostávání“ venkova a přesun velké části obyvatel celé země do měst.⁶⁶ Přesto modernizace zasahuje i na venkov, kde se projevuje například novými kanalizacemi, telefonními a energetickými sítěmi, zřizováním autobusových linek nebo jen novou výstavbou bytů, opravami domů a zřizováním sportovišť či jiných rekreačních zařízení.⁶⁷ Za součást modernizace venkova bylo však také považováno zakládání jednotných zemědělských družstev a s ním spojená perzekuce zemědělců s větší výměrou půdy.⁶⁸

V této práci je citelný odklon od klasicky historického pojetí modernizace z pera profesora Hlavačky⁶⁹ a je zde vnímána spíše socioekonomicky v podání doktora Binka.⁷⁰ Nejblíže se však blíží definici z Velkého socialistického slovníku, která připouští různorodost modernizačního procesu a nezaměřuje se pouze na aspekty, které jsou dnes vnímány kladně nebo záporně, a kde modernizace měnila svůj význam v průběhu let.⁷¹

Ačkoliv se tato práce zabývá i dnes záporněji vnímanými aspekty modernizace ve formě perzekucí a nuceného vstupu do JZD, v kontextu vedených rozhovorů a vlastního výzkumu autora se ale tento pojem využívá hlavně se spojením s kladněji vnímanými výsledky a pozdějším vývojem kolektivizovaného venkova. Téměř u všech vedených rozhovorů vystával jasný kontrast mezi pojmem kolektivizace, vnímaným, jako to „nutné zlo“⁷² a pojem modernizace, který pamětníci používali hlavně v kontextu kladných změn v životě obce.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ BINEK, Jan a kol. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007. s. 14.

⁶⁷ GLŮCK, Alois et al. *Venkov má budoucnost*. Překlad Eva Hošková a Alois Slepíčka. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992. s. 35.

⁶⁸ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 32.

⁶⁹ HLAVAČKA, Milan. *Modernizace*, In: ČECHUROVÁ, Jana a Jan RANDÁK. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

⁷⁰ BINEK, Jan a kol. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007.

⁷¹ *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.

⁷² Rozhovor č. 1 Třebohostice.

2 Československá zemědělská politika

Pro účely této práce se budeme zabývat pouze politikou po roce 1945. Nedílnou součástí této politiky byla kolektivizace. Tento proces zasáhl do života tisíců lidí a výrazně změnil tvář venkova. Co znamená tento termín? Je to proces vyvlastňování půdy, persekucí a přesídlování obyvatel nebo se pod tímto výrazem skrývá jiný význam?

Vezměme si znovu čistě slovníkové definice: „*Přeměna soukromého vlastnictví v kolektivní, za pomoci podřizování osobních zájmů kolektivu.*“⁷³; „*Kolektivizace je sloučení individuálních soukromých hospodářství v družstva, kolchozy (v socialistickém národním hospodářství).*“⁷⁴ Vedle toho lze postavit definice z internetových zdrojů, které v současnosti pro laika často převažují: „*Kolektivizace venkova, která ve svých hlavních fázích probíhala v Československu na konci 40. a během 50. let 20. století, podnítila jednu z nejrozsáhlejších sociálních změn ve společnosti někdejšího společného státu Čechů a Slováků.*“⁷⁵; „*Proces, v jehož rámci byli soukromí zemědělci zbaveni půdy a zařazeni do kolektivních hospodářství (kolchozů, sovchozů, JZD a státních statků).*“⁷⁶

Tyto definice nám mohou přiblížit tento proces. Všechny je však pojí jednotvárnost a jasné vymezení. Realita však není tak jednoznačná. Pro mnohé je kolektivizace spojena s persekucemi a pronásledováním zemědělců s větší výměrou půdy,⁷⁷ pro jiné je spojena s odlišným vývojem.⁷⁸

Mezi základní znaky kolektivizace můžeme zařadit především izolování jednotlivců a podporování „*třídního boje*“, který zajišťuje segregaci venkovské společnosti.⁷⁹ Tímto vymezením přímo zapadá do podstaty totalitních režimů. Ty jsou založeny na jednotné ideologii, propagované vládnoucí stranou, která svůj vliv prosazuje do každé sféry lidských životů.⁸⁰ Vedle této izolace stojí však také cílená masovost zbytku společnosti, která se

⁷³ VÁCLAVÍK, Karel. *Praktický slovník cizích slov*. V Praze: XYZ, 2007. s. 259.

⁷⁴ MIKULÁŠ, Roman, *Školní slovník cizích slov*, Bratislava: Příroda, 2007, s. 278.

⁷⁵ *Kolektivizace zemědělství* [online]. [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/kolektivizace-venkova-v-ceskoslovensku/>.

⁷⁶ *Kolektivizace: komunistické uspořádání zemědělské výroby* [online]. [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace.php>.

⁷⁷ Viz 6.1 Represe v procesu kolektivizace.

⁷⁸ Viz 7 Modernizace.

⁷⁹ URBAN, Jiří, *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*, Praha: Vyšehrad, 2010, s. 64.

⁸⁰ BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011, s. 26.

střetává se zažitými sociálními vztahy a tradiční venkovskou společností.⁸¹ Problémy nastávají nejvíce právě s touto vrstvou společnosti, která je tradičně konzervativní a brání se „pokroku“, proto na ni byl kladen značný tlak ze strany komunistických zastupitelstev.⁸²

Tlak se projevoval hlavně v souvislosti s rozbitím této tradiční společnosti a vymýcením soukromého vlastnictví. Zemědělci, kteří byli svázáni s půdou, patřící jejich rodině často po generace, stáli v cestě pevnému a jednotnému hospodářskému trhu. Proti nim byla uplatňována různá perzekuční opatření,⁸³ která nutila téměř všechny změnit značnou část svého života.⁸⁴

2.1 Kolektivizace

Kolektivizační proces, přímo řízený Komunistickou stranou Československa probíhal v ČSR v druhé polovině dvacátého století. Oficiálně trval dvanáct let od roku 1948 do roku 1960⁸⁵, kolektivizační dozvuky byly však cítit ještě v osmdesátých a devadesátých letech.⁸⁶

Komunistický tlak na společnost přímo souvisí s jejich vlivem politickým, který v padesátých letech zatím stále stoupal, což lze pozorovat na výsledcích z prvních poválečných voleb z dvacátého šestého května 1946.⁸⁷ Zde získala KSČ více než čtyřicet procent všech hlasů.⁸⁸ Následný vývoj celého státu byl tedy bezprostředně spjat s touto politickou stranou, která po únorovém převratu z roku 1948 získala prakticky neomezenou moc.⁸⁹

Již v roce 1946 navrhl ministr zemědělství Július Ďuriš sadu šesti zákonů, známých jako Ďurišovi zákony. Tyto zákony měly za úkol revidovat a upravit první pozemkovou reformu z roku 1919, dále pak vyřešit rozdělení zabavené půdy, zavádění zemědělského úvěru

⁸¹ PEXOVÁ, Hana, *Totalitarismus a kolektivizace v politologické teorii*. In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 64.

⁸² KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 42.

⁸³ Viz 6 Represe a mezilidské vztahy

⁸⁴ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 51.

⁸⁵ BŘEZINA, Vladimír, *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 129.

⁸⁶ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 229.

⁸⁷ PERNES, Jiří, *Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 80.

⁸⁸ BUCHVALDEK, Miroslav a kol., *Československé dějiny v datech*. Praha: Svoboda, 1986, s. 486.

⁸⁹ FEIERABEND, Ladislav Karel a Naďa JOHANISOVÁ, *Zemědělské družstevnictví: v Československu do roku 1952*, Volary: Stehlík, 2007 s. 59.

a jednotné zemědělské daně.⁹⁰ Součástí těchto zákonů byla také navrhovaná maximální velikost vlastněného statku pro jednotlivce, která činila padesát hektarů.⁹¹ Obdobně dimenzované byly i maximální povolené velikosti půdy v dalších státech, pod vlivem sovětského bloku: Rumunsko – padesát hektarů, Maďarsko – padesát hektarů, Polsko – padesát hektarů, Jugoslávie – rozmezí dvaceti pěti a třiceti pěti hektarů, Bulharsko – rozmezí dvaceti a třiceti hektarů.⁹² Netrvalo však dlouho a tato čísla se používala čistě orientačně.

V tzv. Hradeckém programu v roce 1947 byly schváleny zákony ministra Ďuriše, kolektivizace samotná začíná však až o dva roky později, přijetím Zákona o jednotných zemědělských družstvech.⁹³ Zákon sloužil, jako příručka pro řešení konkrétních problémů spojených se zakládáním a řízením JZD.

„Již před sto lety si rolníci začali zakládat různé druhy zemědělských družstev, aby si vzájemně pomáhali a družstevní spolupráci dosahovali ve svých hospodářstvích lepších výsledků v duchu staré Kampelíkovy zásady: „Co jednomu nemožno - všem dohromady snadno.“

Zemědělské družstevnictví bylo však postupně ovládnuto vesnickými boháči, kteří je zneužívali ve svůj prospěch, a tak zemědělská družstva nemohla rolnickému lidu přinést to, co jejich zakladatelé od nich očekávali.

Jednotné zemědělské družstvo, které má za účel sjednotiti veškerý družstevní život na vesnici, je naproti tomu nyní budováno na lidových a demokratických zásadách, které zaručují, že toto družstevní hnutí bude sloužit malým a středním rolníkům a ostatnímu pracujícímu lidu. Jeho posláním je, aby pomáhalo rolníkům ke zvelebení zemědělské výroby, k plnění pětiletého plánu v zemědělství a působilo ke zvýšení sociální a kulturní úrovně venkova.

Splňuje se tak dávná tužba malých a středních rolníků, do jejichž rukou se vrací družstevní organizace, která bude nyní sloužit jejich zájmům a účinně jim pomáhat. Této vymoženosti se jim nyní dostává díky našemu lidově demokratickému zřízení.“⁹⁴

Zákon se střetl negativními reakcemi zemědělců. Jako oficiální verze kolektivizace byla do této doby totiž rozhlašována „nová cesta“ a zdůrazňována odlišnost od sovětských

⁹⁰ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 20.

⁹¹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 137.

⁹² RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 20.

⁹³ BUCHVALDEK, Miroslav a kol., *Československé dějiny v datech. Praha: Svoboda, 1986, s. 486, s. 500.*

⁹⁴ *Jednotné zemědělské družstvo (zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád)*. Praha: Brázda, 1949, s. 14.

kolchozů.⁹⁵ Jako hlavní aspekty této odlišnosti byly zdůrazňovány vazby na prvorepublikovou tradici družstevnictví, na které se zákon sám odvolával.⁹⁶

Proces kolektivizace byl spojen hlavně s venkovem a se zemědělci. Zpočátku dobrovolné vstupování do družstev a mírný tlak od komunistických zastupitelstev se přeměňuje velice rychle v cílenou perzekuci nespolupracujících rolníků.⁹⁷

Kolektivizace byla rozdělena do dvou vln. První z nich probíhala od roku 1949 a je zakončena příznačně v roce Gottwaldovy a Stalinovi smrti – 1953. Tato vlna je spojená s největšími perzekučními tendencemi. Vězení, vystěhovávání, postihy rodinných příslušníků, to vše bylo pro venkovský prostor této doby běžné.⁹⁸ Cítelné zmírnění postihů nastává při druhé vlně, která kolektivizaci zakončila v roce 1960. Ta je spojena s více sofistikovanými a promyšlenějšími formami perzekuce, které se projevují spíše psychickým a sociálním nátlakem na cílené skupiny obyvatel.⁹⁹

Jednotná družstva založená v první vlně byla často nevydělečná. Důvodem bylo to, že většině zemědělců s větší pozemkovou výměrou bylo zamezováno podílet se na činnosti těchto družstev. Následná ztrátovost však byla kladena za vinu právě těmto zemědělcům, kteří „sabotovali“ JZD i zvenčí.¹⁰⁰

Zde je třeba upřesnit, co to byla úspěšná kolektivizace. Toto slovní spojení se objevuje v některých odborných pracích, zabývajících se kolektivizací a je celkem jednoznačné. Jako úspěšná se může kolektivizace nazvat v okamžiku, kdy je ustanoveno jednotné zemědělské družstvo v obci bez větších problémů. Naprostá většina zemědělců vstoupila se svými pozemky do družstva a ti s větší výměrou jsou buď odsunuti, nebo jinak zpacifikováni. V obci nejsou již rušivé činitele a obyvatelé spíše podporují zastupitelstva a aktivně se podílejí na jimi organizovaných akcích.

2.2 Zakládání jednotných zemědělských družstev a jejich vývoj

Zakládání těchto družstev, dnes spíše známých pod svou zkratkou JZD, vycházelo přímo z výše zmíněného zákona z roku 1949.¹⁰¹ Podle něj měla jednotná zemědělská družstva

⁹⁵ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 157.

⁹⁶ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 21.

⁹⁷ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 55.

⁹⁸ Více v kapitole 4. Represe.

⁹⁹ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 22.

¹⁰⁰ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 24.

¹⁰¹ Zákon č. 69/1949 Sb.

nahradit veškeré typy soukromého zemědělského hospodaření.¹⁰² Jedním z hlavních cílů tohoto zákona bylo pro komunisty zjednodušování ovladatelnosti svobodných zemědělců a jejich přetváření ve státní zaměstnance. Tento cíl se splnil a z venkovského zemědělce se stal pouze dělníkem, který přišel o většinu práv na vloženou půdu, zvířectvo, nebo stroje do zemědělských družstev.¹⁰³

Zakládání družstev nebyl jednoduchý proces. Před započítím společné výroby se musely vyřešit logistické problémy. Stavba nových zemědělských budov, jejich umístění a budoucí kapacita. Než byly vyřešeny, přistupovalo se k provizorním opatřením.¹⁰⁴ „*Měli jsme jednu z největších stodol ve vsi, tak nám jí samozřejmě zabavili, udělali z ní maštal a nahnali tam dobytek.*“¹⁰⁵ Takto popisuje zakládání JZD jeden z pamětníků. Toto jednání bylo běžnou praxí a je možné se s ním setkat v mnoha případech i ve třech obcích zkoumaných v této práci. V některých případech to pak vedlo k téměř okamžitému zneprátení velké skupiny obyvatel venkova.¹⁰⁶

Samotnému založení družstva však předcházelo zřizování přípravných výborů. Výbory mohly mít různé složení, převažovali však komunisticky smýšlející zemědělci a ti, kteří vlastnili pouze půdu s malou výměrou. Následovně se vypracovávaly seznamy osob ochotných vstoupit do jednotných družstev, které se posílaly na Ústřední radu družstev ke schválení.¹⁰⁷ Členové nově vznikajících družstev pak do nich vstupují s veškerou půdou, hospodářskými zvířaty i vlastní mechanizací.¹⁰⁸

Družstva se pak dále dělila do čtyř kategorií označovaných římskými číslicemi I, II, III a IV.¹⁰⁹ V první vlně kolektivizace byla zakládána hlavně družstva I. a II. typu.¹¹⁰ Jednotná družstva typu I byla nejvíce zaměřená na pouhou spolupráci zemědělců a nikoliv diktátem norem a předpisů. V tomto typu se jen společně obdělávala půda, přičemž výnosy byly přímo

¹⁰² PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992. 2. díl, období 1945 – 1992. Doplněk*, Brno 2009, s. 426.

¹⁰³ Tamtéž, s. 436.

¹⁰⁴ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 174.

¹⁰⁵ Rozhovor č. 3 Chrástovice

¹⁰⁶ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 174.

¹⁰⁷ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 176.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ SWAIN, Nigel, *Typologie východoevropských podob kolektivizace*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 46

¹¹⁰ Tamtéž.

úměrné velikosti vložených pozemků. Práce v tomto JZD spočívala jen ve společném osevu, sklizni a používání zemědělských strojů.¹¹¹

Družstva označená jako typ II zasahovala více do chodu života zemědělců. Živočišná výroba byla sice stále soukromá, kdy hospodářská zvířata mohl mít každý zemědělec sám doma, rostlinná výroba byla však již pouze společná a centrálně řízená.¹¹² Zisk z obdělávané půdy se průměruje a odměny jednotlivých zemědělců již nekorespondují s jejich vloženou půdou, či majetkem.¹¹³

Se vznikem družstev tohoto typu se pojí jedna z nejproblematictějších etap procesu kolektivizace – scelování pozemků a rozorávání mezí.¹¹⁴ Tím se řešil problém roztroušenosti pozemků a nízké efektivity výroby. Tento trend byl zahájen scelovacím zákonem z roku 1947.¹¹⁵ Toto scelení pozemků JZD s pomocí nově dostupné techniky vedlo k znatelnému zvýšení výroby.¹¹⁶ Spojovaly se s ním však i problémy. Pozemky stále soukromě hospodařících zemědělců stály v cestě pokroku a byly tedy přesunuty na okraje katastru, kde byla často půda mnohem horší bonity a běžně se nacházely na špatně dostupných místech. Navíc mohly být také rozděleny, čímž bylo jejich efektivní obdělávání téměř znemožněno.¹¹⁷ Při takovém průběhu událostí pak nutily povinné dávky naturálií tyto soukromě hospodařící zemědělce často k vstupu do jednotných družstev.¹¹⁸

V jednotných družstvech III. typu byla rostlinná i živočišná výroba zcela společná a centrálně řízená. Celkový výnos z pozemků už ve vyplácení odměn nehraje roli a je brána v ohled jen vykonaná práce jednotlivých členů družstva.¹¹⁹ S tímto typem JZD je spojeno výraznější omezení soukromého vlastnictví. Zemědělci si směli ponechat jen minimum hospodářských zvířat přímo na svém statku a k obdělávání pro vlastní potřebu jim byl nechán pouze malý díl půdy.¹²⁰ Tato malá část pozemků byla označena „záhumenek“, „záhumenka“ nebo „humno.“ Rozloha této půdy mohla být od poloviny po jeden celý hektar, ze kterého museli zemědělci také odvádět povinné dávky.¹²¹

¹¹¹ Tamtéž, s. 45

¹¹² KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 178

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, s. 75.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 76.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 178.

¹²⁰ Tamtéž, s. 179.

¹²¹ ADAMEC, Jan, *Hladomor a totalita, Nástin strukturálních problémů sovětského venkova v letech 1947-1948*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 68

Typ IV jednotných družstev se objevoval až v pozdějších letech kolektivizace a pouze v Československu. V ostatních státech východního bloku bylo používáno jen označení I, II a III.¹²² Tato družstva již zcela ovládala venkovský život. Soukromé vlastnictví bylo přehlíženo a veškerá půda a hospodářská zvířata musela být začleněna do JZD.¹²³

S posledními dvěma typy družstev je třeba zmínit také způsob vyplácení odměn zemědělcům. Používají se pracovní jednotky. Mohly mít různou podobu – oddojené litry mléka, odvozené kolce, obdělaná plocha pole nebo v pozdějších letech také jen odpracované hodiny.¹²⁴ Se zaváděním pracovních jednotek v podobě odpracovaných hodin se pojí však jisté problémy. Tyto jednotky byly spojeny také s mechanizací, jako byly kombajny a traktory. Jednotliví zemědělci pak byli odměňováni jen podle počtu odpracovaných hodin, nikoliv podle kvality a kvantity odvedené práce.¹²⁵

¹²² SWAIN, Nigel, *Typologie východoevropských podob kolektivizace*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 47

¹²³ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 179

¹²⁴ SWAIN, Nigel, *Typologie východoevropských podob kolektivizace*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 33

¹²⁵ Tamtéž.

3 Regionální specifika procesu kolektivizace

3.1 Charakteristika okresu a okresního města

Okres Strakonice se nachází v západní části Jihočeského kraje. Přímo sousedí s okresy Příbram, Písek, Prachatice, České Budějovice, Klatovy a Plzeň-jih.¹²⁶ Výměra tohoto okresu je z šedesáti čtyř procent pokryta zemědělskou půdou, z dvaceti tří procent lesy a z čtyř procent vodními plochami.¹²⁷ Celkově má území tohoto okresu ráz pahorkatiny s výjimečnými rovinami, kolem řek Otavy, Volyňky, Blanice a Lomnice. Nejvyšším bodem okresu je špička vrchu Zahájený ve výšce 845 metrů nad mořem.¹²⁸

Strakonický okres je bohatý na archeologické nálezy včetně několika bývalých slovanských sídlišť.¹²⁹ Archeologii celého okresu se intenzivně věnoval amatérský archeolog Bedřich Dubský, který napsal na toto téma řadu prací.¹³⁰ První písemné památky obcí tohoto okresu lze spojit již s jedenáctým stoletím.¹³¹ Většina dalších písemných památek se pojí s rodem Bavorů, jejichž sídlem byl hrad Strakonice.¹³² Z hmotných památek můžeme zmínit, vedle hradu Strakonice, například zámek v Blatné, zříceninu hradeb ve městě Vodňany, tvrz Střela, zřícenina hradu Helfenburk. Nesmíme také zapomenout na bojiště u obce Sudoměř, kde husité pod vedením Jana Žižky porazili panskou jednotu, a kde dnes stojí památník tohoto vítězství.¹³³

Okres se vnitřně dělí na čtyři části: Vodňansko, Volyňsko, Blatensko a Strakonicko s hlavním městem Strakonice.¹³⁴ Toto město se během staletí stále vyvíjelo a již na počátku devatenáctého století židovský obchodník Wolf Fürth získal právo na obchod s pleteným

¹²⁶ HANUŠOVÁ, Jiřina. *Obce v číslech: okres Strakonice*. Strakonice: Okresní oddělení ČSÚ ve Strakonících, 1992 s. 5.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ OBERFALCER, Eduard. *Encyklopedie měst a obcí okresu Strakonice*. 2. vyd. Strakonice: Svazek měst a obcí okresu Strakonice, 2013. ISBN 978-80-260-5042-1, s. 5.

¹²⁹ CVRČEK, Jan. *Strakonice: Lidé, Město, Osudy*. II. Strakonice: MNV Strakonice 1989, s. 6.

¹³⁰ DUBSKÝ, Bedřich. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1983.;

DUBSKÝ, Bedřich. *Českobudějovicko v době prehistorické*. Čes. Budějovice: Uč. jednota Komenský, 1926.;

DUBSKÝ, Bedřich. *Pravěk jižních Čech*. Blatná: Bří Římsové, 1949; MICHÁLEK, Jan. *Pravěk Strakonicka:*

přehled pravěkého osídlení okresu a výzkumy B. Dubského. V Strakonících: Muzeum středního Pootaví, 1978.

¹³¹ PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl IV, s-ž*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947; *Obce Škůdra a Zvotoky*.

¹³² CVRČEK, Jan. *Strakonice: osudy jihočeského města a jeho okolí*. Strakonice: MNV Strakonice, 1976. s. 9.

¹³³ Tamtéž, s. 10.

¹³⁴ Charakteristika okresu Strakonice. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-03-14]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika_okresu_st.

zbožím a střížnou vlnou. Brzy se k němu přidali další obchodníci a započali výrobu tureckých čepic, jinak známých též jako fezy.¹³⁵ Na konci devatenáctého století vznikla sloučením všech firem zabývajících se touto výrobou akciová společnost, s názvem Akciová společnost rakouských továren na fezy.¹³⁶ Tento těžkopádný název se však dlouho neudržel a po většinu dvacátého století byla strakonická továrna na fezy a čepice známá jako FEZKO Strakonice.¹³⁷ Ve dvacátých letech se k ní přidružila firma Tonak, na výrobu klobouků a společně tvořily významnou část strakonického průmyslu.¹³⁸ Další firmou, důležitou pro rozvoj průmyslu byla Jihočeská zbrojovka. Byla založena v roce 1919. Od počátku výroby se zde vyráběly pistole, kulomety a pušky. V třicátých letech se však výroba pozměnila a na výrobní pásy přicházejí jízdní kola, motokola a motocykly. Motorčky značky ČZ vítězili na světových šampionátech a proslavili celé město. Ze Strakonice se brzy stalo významné průmyslové centrum jižních Čech.¹³⁹ Tyto dvě firmy FEZKO a Jihočeská zbrojovka jsou velmi důležité z hlediska vývoje venkova tohoto okresu. V druhé polovině minulého století poskytovali velké množství pracovních míst pro venkovské obyvatele, kteří se přesouvali do měst nebo jen hledali nové pracovní zaměření.

Město je obklopeno vrchy, jako například Velká Kakada, Kuřidlo, Holý, nebo Šibeniční vrch, který figuroval ve známé divadelní hře o dudákovi Švandovi.¹⁴⁰ Počet obyvatel, podle nejnovějších dostupných informací z roku 2016, byl 22 902.¹⁴¹ V dnešní době je město Strakonice nedílnou součástí jižních Čech, jak v kulturní sféře, tak i v průmyslové. V následující kapitole se na něj podíváme v kontextu kolektivizačního procesu.

3.2 Kolektivizace na Strakonicku

Jihočeský kraj, v této době ještě Českobudějovický, stál celkově v kolektivizačním procesu poněkud v závěsu za zbytkem Československa.¹⁴² Za jednu z hlavních příčin lze

¹³⁵ OBERFALCER, Eduard. *Encyklopedie měst a obcí okresu Strakonice*. 2. vyd. Strakonice: Svazek měst a obcí okresu Strakonice, 2013. ISBN 978-80-260-5042-1, s. 7.

¹³⁶ FEZKO: *150 let textilní výroby*. Vimperk: Stráž, 1962. s. 24.

¹³⁷ OBERFALCER, Eduard. *Encyklopedie měst a obcí okresu Strakonice*. 2. vyd. Strakonice: Svazek měst a obcí okresu Strakonice, 2013. ISBN 978-80-260-5042-1, s. 7.

¹³⁸ FEZKO: *150 let textilní výroby*. Vimperk: Stráž, 1962. s. 35.

¹³⁹ Tamtéž, s. 8.

¹⁴⁰ CVRČEK, Jan. *Strakonice: Lidé, Město, Osudy*. II. Strakonice: MNV Strakonice 1989, s. 5.

¹⁴¹ *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2016* [online]. In: . 2016 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853387/1300721603.pdf/cba78096-1cf5-4fde-b20a-3074b2f135f9?version=1.0>.

¹⁴² PEŠEK, Jan. *Přerod jihočeské vesnice: k historii združstevňování zemědělství Českobudějovického kraje v letech 1949-1959*. Čes. Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1985, s. 11.

považovat jeho patrnou hospodářskou zaostalost za zbytkem země, s výjimkou krajského města České Budějovice.¹⁴³

Již při druhé etapě znárodnování po únoru 1948 se projevila specifčnost tohoto kraje.¹⁴⁴ Proti padesáti osmi procentům malých továren v soukromém sektoru a čtyřiceti dvěma procentům znárodněných podniků, stojí celostátní průměr pěti procent firem v soukromém sektoru a devadesát pět procent znárodněných.¹⁴⁵ Velká část obyvatel Českobudějovického kraje se navíc věnovala zemědělství, téměř padesát tři procent.¹⁴⁶ Tento kraj se navíc řadil mezi ty s nejmenší hustotou osídlení. V celém Československu byl na sedmnáctém místě z devatenácti, což také značně ovlivnilo možnosti zemědělské výroby.¹⁴⁷

Dalším důležitým znakem pro tento kraj je průměrně malá výměra půdy zemědělců, kteří zde hospodařili. Přibližně pětina vlastnila pozemky do dvou hektarů půdy, další pětina obdělávala pozemky od dvou do pěti hektarů půdy. Téměř třetina zemědělců vlastnila půdu velikosti od pěti do dvaceti hektarů. Od dvaceti do padesáti hektarů obhospodařovalo půdu jen sedm procent a pozemky s vyšší výměrou vlastnilo necelé procento zemědělců.¹⁴⁸ Takže za „*velkostatkáře*“ by se zde dalo označit jen necelých osm procent v zemědělství činných obyvatel kraje. Obdobně je na tom také přímo okres Strakonice. Zde jsou procenta menších zemědělců ještě vyšší. Do dvou hektarů – téměř dvacet procent, do pěti hektarů - téměř třicet procent, do dvaceti hektarů – téměř čtyřicet čtyři procent a větší výměru pozemků mělo pouze šest procent, z čehož ani ne polovina procenta jsou zemědělci, vlastníci nad padesát hektarů půdy.¹⁴⁹

V roce 1949, kdy byla kolektivizace zahájena na celostátním měřítku, měl Strakonický okres přibližně třicet devět tisíc obyvatel a obsahoval devadesát pět obcí, ve kterých byl samozřejmě rozdílný vývoj v ohledu na jejich politické složení a velikost půdy jednotlivých zemědělců.¹⁵⁰ Okres se zvětšil v roce 1960, kdy došlo ke změnám úředního a správního uspořádání obcí v rámci celého Československa.¹⁵¹ Od této doby do něj spadalo dvě stě osm obcí.¹⁵² Jak je zmíněno výše, tento okres byl typický spíš menšími výměrami půdy, přesto se i

¹⁴³ Tamtéž, s. 12.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 13.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 21.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 16.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 17.

¹⁵⁰ CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979, s. 29.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 90.

¹⁵² Tamtéž.

zde můžeme setkat s případy represe ze strany komunistických zastupitelstev.¹⁵³ Konkrétně se jimi bude zabývat tato práce v kapitole šest.¹⁵⁴

Okres Strakonice se řadil navíc mezi ty s nejpomalejším nástupem kolektivizačních vln.¹⁵⁵ Při zakládání prvních JZD v tomto kraji stály Strakonice až na posledních místech. Navíc tato družstva, převážně prvního a druhého typu, ve většině případů zanikají brzy po svém ustanovení.¹⁵⁶ Počty jednotných družstev začaly stoupat až v druhé polovině padesátých let.¹⁵⁷ Tento pozdní nástup a zaostávání za zbytkem Československa je dáván za vinu vlivu „zarytým agrárikům“,¹⁵⁸ kteří ale pomalu ztrácejí moc. Vyzdvihována je samozřejmě rostoucí důvěra komunistické straně, zjevná ve výsledcích voleb. Této problematice je věnován například článek „S novým západem směle vpřed“.¹⁵⁹ V druhé fázi kolektivizace po roce 1955 se projevuje i v tomto okrese přesun z otevřené represe spíše k agitaci a pasivní agresi. V novinách se objevuje mnoho článků o výhodách zakládání jednotných zemědělských družstev a hlavně vstoupení všech obyvatel vesnic do nich.¹⁶⁰ Propagační letáky a různé alegorické básně proti velkostatkářům se objevovaly také velmi často na vývěsních tabulích všech obcí.¹⁶¹ Tato agitační akce měla své výsledky. V roce 1956 vzniklo dvacet devět nových jednotných družstev a v následujícím roce dokonce padesát jedna.¹⁶² Pro příklad poslouží tři básně z těchto agitačních letáků. První báseň skládající se z dvou veršů, čistě zaměřenou proti větším zemědělcům. Druhá popisuje situaci, kdy i velkostatkář se může ponaučit a změnit své smýšlení. Třetí pak přímo jen oslavuje práci obyčejného rolníka:

„POVZDECHL

Vzdychl si chudák kulak Man:

Zlatě za tátových časů!

Pravda, to býval pán.

Prací oblažoval chasu.

PŘÍŽIVNÍK

Rovně si heslo dal,

Rozumně si věru vedl:

¹⁵³ Tamtéž, s. 32.

¹⁵⁴ 6 Represe a mezilidské vztahy.

¹⁵⁵ CVRČEK, Jan. Strakonice: Lidé, Město, Osudy. II. Strakonice: MNV Strakonice 1989, s. 391.

¹⁵⁶ CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979, s. 45.

¹⁵⁷ PEŠEK, Jan. *Přerod jihočeské vesnice: k historii združstevňování zemědělství Českobudějovického kraje v letech 1949-1959*. Čes. Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1985 s. 55 – 80.

¹⁵⁸ SOKA Strakonice, *Za socialistickou vesnici Blatenska*, ročník IV, číslo 15, 1954.

¹⁵⁹ Tamtéž, Článek se věnuje výsledkům voleb v konkrétních obcích.

¹⁶⁰ SOKA Strakonice, *Za socialistickou vesnici Blatenska*, ročník IV, V.

¹⁶¹ CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979, s. 48.

¹⁶² Tamtéž.

*Druhý je tu, aby pracoval,
já proto, abych jedl.*¹⁶³

*„DOBA DŘEVĚNÁ
Dobře bylo na vsi
u sedláka Hlavsý
Jeho statek, jako hrad:
plná spíže – plný mlat
Statkářka se myla v mlíku,
statkář hrabal – chudák dřel
dokud jejich politiku
nezlomil – a nezmoudřel.*¹⁶⁴

*„ORÁČ
Zapřáhl jsem traktor
celý širý svět.
Orám pole, orám úhor,
zaorávám bídu z minulých let.
Zaoral jsem rád
celý starý řád
Mnoho věcí zbývá však¹⁶⁵
ještě zaorat.*¹⁶⁶

Po doznění poslední vlny kolektivizace na konci šedesátých let, stálo v strakonickém okrese 224 jednotných zemědělských družstev.¹⁶⁷ Některá tato družstva měla však výrazně nižší výměru obhospodařované půdy než jiná, kdy průměrná výměra na jednotné družstvo činila 227 hektarů. Tomuto problému se věnovalo zasedání ÚV KSČ v září 1959, kde se rozhodovaly zásadní problémy dovršení „socialistické výstavby“. Mezi hlavní body tohoto zasedání se řadilo také slučování menších JZD v jeden velký celek.¹⁶⁸ Trend slučování malých, nebo málo výkonných družstev se v okrese rozšířil rychle. Do roku 1963 se takto

¹⁶³ Tamtéž, s. 53.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 91.

¹⁶⁸ Tamtéž.

sloučilo sto devět JZD.¹⁶⁹ Další vlna slučování nastala po XIV. sjezdu KSČ, který nabádal k silnější zemědělské kooperaci. Mezi lety 1970 a 1975 se tedy sloučilo dalších čtyřicet šest JZD.¹⁷⁰ Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let hospodařilo v okrese Strakonice již jen třicet tři jednotných zemědělských družstev. Průměrná výměra půdy těchto je však již téměř dva tisíce hektarů.¹⁷¹

Okres Strakonice se vyvíjel obdobně jako zbytek Československa. Postupem času se represe zmírňovala a do popředí se dostávají pozitivněji vnímané přeměny života, které lze souhrnně označit jako modernizace. Ta byla patrná nejenom ve vývoji okresního města, ale hlavně modernizačními projevy v jednotlivých obcích tohoto okresu. Zaměříme se tedy v následujících kapitolách na tři mikrohistorické sondy do zkoumaných obcí. Jejich historie, charakteristiky, potíží a úspěchů spojených s kolektivizací a celkovým změnám chodu života v nich.

¹⁶⁹ CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979, s. 92.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

4 Zkoumané obce

4.1 Třebohostice

Tato obec se nachází na severozápadním cípu Jihočeského kraje. Nejbližší město jsou devět kilometrů vzdálené Strakonice, čtrnáct kilometrů na opačnou stranu se leží město Blatná. Sousedí se třemi obcemi (Chrástovice, Doubravice, Únice) a je rozdělena do dvou místních částí – Třebohostice a Zadní Zborovice. Obec je domovem třem stům a pěti trvalým obyvatelům s věkovým průměrem téměř třicet osm let.¹⁷² Pozemková výměra dosahuje devět set sedmdesát pět hektarů.¹⁷³

Kromě Zadních Zborovic, má obec Třebohostice ještě jednu část. Náleží k ní také osada zvaná Třebohostice – Chalupy. Leží jeden kilometr severně a byla vybudována během třicátých let dvacátého století. Jejím účelem byl dohled nad vzdálenějšími pozemky od obce a stády dobytka.¹⁷⁴

Tato vesnice je rozdělena na dvě poloviny potokem Kolčavka, který se vlévá do řeky Otavy v obci Sřela. Přes svou zdánlivou mírnost se tento vodní tok stává problémem při vydatnějších deštích. Proto je většina domů situována na vyvýšených místech nad oběma jeho břehy. Tyto části obce spojují tři můstky. Průměrná nadmořská výška obce je 484 metrů nad mořem a její okolí je plné malých a středních vrchů.¹⁷⁵ Nejdůležitější je vrch Zámek¹⁷⁶, severozápadně od obce v oblasti místně nazývané Pod horami. Na tomto vrchu s nadmořskou výškou 577 m.n.m. se zachovaly pozůstatky slovanského hradě z doby halštatské Zlatá hora.¹⁷⁷

Obec Třebohostice nabízí v poměru k počtu obyvatel, poměrně vysoký počet relaxačně kulturních zařízení. Nachází se zde kulturní dům, společenská místnost hasičského sboru, posilovna, tenisové kurty, nohejbalové hřiště, vodní nádrž, knihovna, dětské hřiště, pošta a prodejna se smíšeným zbožím.

¹⁷² *Třebohostice: Charakteristika obce* [online]. 2017 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>.

¹⁷³ *Statistická ročenka Jihočeského kraje - 2016: Základní údaje podle obcí ČR k 31. 12. 2015* [online]. 2016 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/26-spravni-obvody-obce-o9rip9uexl>.

¹⁷⁴ *Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov*, s. 16

¹⁷⁵ *Třebohostice: Přírodní podmínky* [online]. 2013 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>.

¹⁷⁶ BRAUN, Vladimír. *Památky strakonického okresu: základní údaje ze státního seznamu nemovitých kulturních památek strakonického okresu*. Vimperk: Stráž, 1967, s. 70.

¹⁷⁷ DUBSKÝ, Bedřich, O původu osad na Strakonicku, In: *Strakonicko. Vlastivědný a národopisný sborník Šumavského podhůří*, roč. 3. číslo 3, Strakonice 15.3.1937, s. 65-68.

V obci se nachází také několik sakrálních budov. Na návsi stojí od roku 1795 kaple. Nechala ji postavit baronka Qfasser Batagliová z obce Bratronice,¹⁷⁸ kde měl její rod sídlo. Za oltářem je dodnes zachován jejich erb.¹⁷⁹ Kaple je zasvěcena Janu Nepomuckému.¹⁸⁰ Dále se v druhé místní části obce, v Zadních Zborovicích nachází Kostel sv. Ludmily, vystavěný v novogotickém stylu roku 1935. Na východním okraji obce Třebohostice jsou ještě boží muka s nikou a kamenným křížem.

Původ jména obce Třebohostice není jasný.¹⁸¹ Lze nalézt různé verze tohoto jména a jejich původ. Z důvodu nedostatku dostatečně starých písemností o něm můžeme však jen spekulovat. Název mohl být odvozen od slov třebati a třebání, což označovalo kácení lesů, které se zde nacházely. Nebo může být původem tohoto jména odvozenina od jména místního stařešiny – Třebohosty.¹⁸² Možná nejpravděpodobnějších verzi původu jména popsal archeolog Bedřich Dubský. Odvozuje jej z výrazu „*třeba*.“ Tak se nazývaly oběti nalezené na starých slovanských pohřebištích.¹⁸³ Tento názor potvrzují také místní názvy pro návrší nedaleko obce – Církviště a Škalnice. Zde bylo nalezeno mnoho střepů a nádobí z doby halštatské v těsné blízkosti velkých kamenů, které byly pravděpodobně používány jako polní oltáře pro mohylový lid a spalovali zde své mrtvé.¹⁸⁴

První písemná zmínka o obci se datuje k dvacátému pátému červnu roku 1357. Jedná se o věnovací listinu mezi členy rodu Bavorů ze Strakonice.¹⁸⁵ Vilém Bavor ze Strakonice dává tuto obec společně s několika dalšími jako dar svému příbuznému Baškovi Bavorovi IV. z Blatné. Text listiny přímo uvádí: „1357, 25. Jun., villas Dubrawicze et Trzebyehoscycze.“¹⁸⁶

Vlastnictví obce přecházelo v průběhu dějin mezi další šlechtické rody. Kromě Bavorů ze Strakonice a Blatné ji vlastnil Lev z Rožmitálu a poslední šlechtický rod spojený s touto obcí byli baroni z rodu Hildprantů.¹⁸⁷

¹⁷⁸ Pět kilometrů severozápadně.

¹⁷⁹ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 13.

¹⁸⁰ BRAUN, Vladimír. *Památky strakonického okresu: základní údaje ze státního seznamu nemovitých kulturních památek strakonického okresu*. Vimperk: Stráž, 1967, s. 70.

¹⁸¹ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov nabízí pouze domněnky archeologa Bedřicha Dubského.

¹⁸² LIFKA, Bohumír, *Radomyšl: Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Radomyšl: Obecní úřad v Radomyšli, 1993, s. 115.

¹⁸³ DUBSKÝ, Bedřich, *Z dávnověku Strakonicka*, In: DYK, Jan, *Popis politického okresu strakonického. Díl I. Příroda a archeologie*, Strakonice: Redakční výbor, 1922, s. 59-68.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl IV, s-ž*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 181.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ *Třebohostice: Historický vývoj sídla* [online]. 2013 [cit. 2014-07-17]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>.

4.2 Chrást'ovice

Obec Chrást'ovice leží stejně jako Třebohostice v jihozápadním okraji jihočeského kraje. Nejbližší města jsou: Strakonice deset kilometrů jihovýchodně, a Blatná sedmáct kilometrů severozápadně. Sousedí s obcemi Láz, Doubravice, Třebohostice, Leskovice a Podolí. Jeden kilometr jižně od obce leží její druhá místní část – Klínovice. Chrást'ovice v současnosti obývá dvě stě čtyřicet sedm stálých obyvatel s věkovým průměrem čtyřicet dva let.¹⁸⁸ Katastrální výměra obce činí tisíc sedmdesát jedna hektarů.¹⁸⁹

Vesnice je obklopena velkým počtem rybníků, z těch největších například Slatina, Malduchy, Velké jezero a Malé jezero. V blízkosti jižního okraje obce pramení Řepický potok, který se dále vlévá do řeky Otavy. Mnoho obyvatel se zde věnuje rybářství.¹⁹⁰ Obec leží na úpatí vrchu Dašín, zvaném také Leskovická hora a v těsné blízkosti vrchu Babina.¹⁹¹ Kvůli tomuto umístění jsou celé Chrást'ovice rozděleny několika strmými kopci.

Ke kulturnímu a společenskému životu obce přispívá kulturní dům, hostinec, prodejna se smíšeným zbožím, hasičská nádrž a dětské hřiště. Dále pak několik staveb spojených s náboženstvím. Uprostřed návsi stojí od roku 1867 kaple zasvěcená Janu Nepomuckému. V těsné blízkosti se nachází pomník vojákům z obce padlým během první světové války. V druhé místní části, v Klínovicích, také stojí kaple zasvěcená panně Marii¹⁹²

Nejstarší známky osídlení této oblasti našel archeolog Bedřich Dubský, který se extenzivně věnoval archeologii celého Strakonicka. V blízkosti nedalekých Třebohostic jsou pozůstatky starého slovanského hradiště Zlatá hora a v okolních lesích, na četných přírodních pahorcích, které poskytovaly ideální místa pro budování mohyl, se nachází jen v bezprostředním okolí Chrást'ovic šestnáct archeologických nalezišť, osm z pravěku a osm z doby hallstattské a laténské.¹⁹³

První zemědělci se usadili na dnešním místě obce v průběhu patnáctého století. O tomto prvním usazení se však bohužel dochovala jen pověst o velkém požáru během husitských válek, který ves prakticky zničil a o jejím přemístění do míst, kde bylo v okolí více vody.¹⁹⁴ Přítomnost husitských vojsk ale nepřímo potvrzují archeologické nálezy Bedřich

¹⁸⁸ *Chrást'ovice: charakteristika obce* [online]. [cit. 2017-04-11]. Dostupné z: <http://www.chrastovice.cz/frontpage>.

¹⁸⁹ DĚRDA, Vladimír. *Územní plán Chrást'ovice*. Chrást'ovice: Obecní úřad Chrást'ovice, 2013.

¹⁹⁰ Rozhovor č. 3 Chrást'ovice.

¹⁹¹ *Chrást'ovice: charakteristika obce* [online]. [cit. 2017-04-11]. Dostupné z: <http://www.chrastovice.cz/frontpage>.

¹⁹² *Chrást'ovice: charakteristika obce* [online]. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.chrastovice.cz/frontpage>.

¹⁹³ DUBSKÝ, Bedřich, *Z dávnověku Strakonicka*, In: DYK, Jan, *Popis politického okresu strakonického. Díl I. Příroda a archeologie*, Strakonice: Redakční výbor, 1922, s. 59-68.

¹⁹⁴ Pamětní kniha pro obec Chrást'ovice, založena roku 1921, s. 6.

Dubského na blízkém vrchu Na Skalnici, kde v první čtvrtině patnáctého století tábořilo jedno z nich.¹⁹⁵

První písemná zmínka o této obci pochází z roku 1544 a její část zní: „*pokládám k rzepiczy ves czerniekow, ves Chrasstiowicze, ves Trzebohostice*“.¹⁹⁶ V této době byla obec přikoupena k Řepici a stala se součástí řepického panství rytířů Hodějovských z Hodějova.¹⁹⁷ Brzy nato, v roce 1577, byla připojena k Sedlici pod vládou Šternberků. O dvě stě let později, od roku 1726, připadla pod panství, které vlastnili Černínové z Chudenic. Posledním rodem, který obec Chrást'ovice spravoval, byli Lobkovicové a od roku 1848 má samosprávnou nezávislost.¹⁹⁸ Původně se tato obec označovala jako Kraš'ovice. Podle profesora Augustina Sedláčka vznikaly místní názvy obcí v prácheňském kraji tak, že obyvatelům místního hospodářství se říkalo po pánovi a jeho potomcích. Po čase se připojila koncovka pro označení vesnice, tedy Kraš'ovice vznikly od Kraštěje.¹⁹⁹ Označení Chrást'ovice se oficiálně ustanovilo výnosem zemské správy ze dne dvacátého druhého února 1924.²⁰⁰

4.3 Mečichov

Obec leží v jihočeském kraji. Z třech zkoumaných vesnic má však nejbližší ke kraji Plzeňskému, který začíná necelých deset kilometrů za okrajem obecní půdy.²⁰¹ Nejbližším větším městem jsou Horažďovice vzdálené deset kilometrů, dále Blatná vzdálená třináct kilometrů a Strakonice vzdálené 18 kilometrů. Toto město, přestože je nejvzdálenější, je autobusově nejlépe dostupné.²⁰² Sousedními obcemi jsou Třebohostice, Hlupín, Nahošín a Bratronice. Počet obyvatel v obci Mečichov je dvě stě sedmdesát pět a věkový průměr je zde třicet osm let.²⁰³ Pozemková výměra obce je osm set osmdesát šest hektarů.²⁰⁴

¹⁹⁵ DUBSKÝ, Bedřich, *Z dávnověku Strakonicka*, In: DYK, Jan, *Popis politického okresu strakonického. Díl I. Příroda a archeologie*, Strakonice: Redakční výbor, 1922, s. 59-68.

¹⁹⁶ PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl II, ch-I*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 33.

¹⁹⁷ BRAUN, Vladimír. *Památky strakonického okresu: základní údaje ze státního seznamu nemovitých kulturních památek strakonického okresu*. Vimperk: Stráž, 1967, s. 34.

¹⁹⁸ Pamětní kniha pro obec Kraš'ovice, založena roku 1921, s. 6-8.

¹⁹⁹ SEDLÁČEK, August. *Děje prácheňského kraje*. Písek, 1926. Prácheňská knihovna. s. 35.

²⁰⁰ Pamětní kniha pro obec Kraš'ovice, založena roku 1921, s. 5.

²⁰¹ *Mečichov* [online]. [cit. 2017-04-13]. Dostupné z: <http://mecichov.cz/>.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ *Statistická ročenka Jihočeského kraje - 2016: Základní údaje podle obcí ČR k 31. 12. 2015* [online]. 2016 [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/26-spravni-obvody-obce-o9rip9uexl>.

Mečichov je obklopen mnoha rybníky a lesy. V jihovýchodní části katastrálního území obce začíná Chráněná krajinná oblast Bílý kámen, která částečně zasahuje i do území obcí Třebohostice a Chrást'ovice.²⁰⁵

V obci funguje hostinec s přidruženým kulturním domem a na jižním okraji se nachází víceúčelové hřiště. Sakrální budovy jsou v Mečichově dvě. První z nich je kaple zasvěcená roku 1865 sv. Vojtěchovi²⁰⁶ stojící přímo na návsi, u které stojí také pomník vojákům padlým za první světové války.²⁰⁷ V této kapli visí čtrnáct obrazů křížové cesty.²⁰⁸ Druhá je menší kaplička zasvěcená sv. Trojici, která se nachází na Míšné hoře. O této kapličce se traduje pověst, že je pod ní pochováno francouzské vojsko z dob napoleonských válek.²⁰⁹

První písemnou památkou zmiňující tuto obec je listina z roku 1539. „*Rada Horažd'ovice zavazuje se platiti z Mečichova 8 kop platu, Sedl. Z Horažd'.*“²¹⁰ O původu jména Mečichov jsou různé teorie. Mohl být odvozen od vlastního jména místního stařešiny – Mečislava nebo Mečicha,²¹¹ nebo podle místní kroniky vznikl ze spojení slov. Bud' mečů – kov,²¹² což navozuje myšlenku rozvinutého kovářství v obci, která však nemá žádný základ v dochovaných staveních a hospodářských budovách. Nebo mečí – chov²¹³, což naznačuje rozšířený chov ovcí, který má dodnes v této obci své místo.

Nedílnou součástí všech tří zkoumaných obcí byly sbory dobrovolných hasičů. V obci Chrást'ovice je navíc tento sbor jedním z nejstarších v okrese Strakonice.²¹⁴ Tyto sbory svou mnoha letou tradicí spojují dobu minulou se současností. V obcích slouží, kromě zasahování u požárů nebo přírodních katastrof, hlavně jako pracovní síla a podle kronik těchto obcí se tato funkce nezměnila od dob první republiky. Míra profesionality těchto sborů je však zde klíčový faktor. V obci Chrást'ovice, kde se SDH odvolává na dlouholetou tradici²¹⁵, je sbor poloprofesionální. Je brán vážně a hasiči trénují v letních měsících pravidelně.²¹⁶ Vstup do

²⁰⁵ CHKO – Bílý kámen (Věžiště) [online]. 2014 [cit. 2017-04-18]. Dostupné z:<http://www.mecichov.cz/chko.php>.

²⁰⁶ BRAUN, Vladimír. *Památky strakonického okresu: základní údaje ze státního seznamu nemovitých kulturních památek strakonického okresu*. Vimperk: Stráž, 1967, s. 48.

²⁰⁷ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 11.

²⁰⁸ ŠPATNÝ, Václav. Povídání o obci Mečichov. *Blatensko SOBĚ*, č. 11, Blatná, 2009. s. 3.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 12.

²¹⁰ PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl II, m-n*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947, s. 42.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Kronika obce Mečichovské 1865-1950.

²¹³ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 9.

²¹⁴ BĚHAVÝ, Jan. Nejstarší vesnický sbor má stříkačku za 124 zlatých. *Strakonicko*. Č. 132, Strakonice, 2004. s. 18.

²¹⁵ ŠKOTKO, Petr. *SDH Chrást'ovice žije 130 let*. *Strakonický deník*. č. 15, Strakonice, 2014. s. 22.

²¹⁶ Rozhovor č. 2 Chrást'ovice.

sboru je umožněn všem, ale vstup do zásahového týmu je podmíněn fyzickou zdatností a dalšími faktory, mezi nimiž již během minulého století figurovala familiarita s vedením.²¹⁷

Obce Třebohostice a Mečichov znovu stojí v protikladu. Zde jsou SDH také již desítky let, sbory a s nimi spojená cvičení však slouží hlavně k zábavě a prohlubování sociálních vztahů. Členství také není nijak podmíněno.²¹⁸

Všechny tři obce mají dlouholetou tradici a většina rodin zde žije mnoho generací. V místních kronikách je kladen důraz na tento odkaz z minulosti a i většina obyvatel má povědomí o místních pověstech, o dohadách o původu jména obce nebo o prvních písemných zmínkách. Sakrální budovy jsou také dobře spravovány a obce se jimi pyšní.

Tato fakta jsou důležitá v kontextu modernizace venkova a kolektivizace z hlediska svázanosti tradičně zemědělsky zaměřených obyvatel venkova se svou půdou. Na příkladu obeznámenosti obyvatel jednotlivých vesnic se svou historií, důrazu na veškeré stavby a zařízení, která se v dané obci nachází, se tato svázanost projevuje nejvíce. Je zde pak také jasně vidět generační výměna a rozdílné vnímání změn života, jak již bylo rozebíráno v úvodu této práce.

²¹⁷ Rozhovor č. 2 Chrástřovice.

²¹⁸ Rozhovor č. 1 Třebohostice; Rozhovor č. 5 Mečichov.

5 Průběh událostí ve zkoumaných obcích po roce 1945

Události spojené s rokem 1945, které doslova hýbaly světem, probíhaly na venkově, alespoň podle záznamů v kronikách, prakticky bez povšimnutí. Konci války je v kronice obce Třebohostice věnován jeden odstavec²¹⁹, v kronice obce Chrást'ovice dva odstavce²²⁰, v kronice obce Mečichov se vyskytuje zmínka jen na pár řádcích.²²¹ V obou zachovalých školních kronikách, z obce Chrást'ovice a Mečichov, je v roce 1945 zdůrazněn jen den výročí 28. října 1918 a v obou případech je konec války zmíněn jen sporadicky.²²² Život v obcích se nijak výrazně nezměnil a „*velké dějiny*“ do něj nezasahovaly. Výraznější změna nastala po únoru 1948, kdy se moci v zemi ujala Komunistická strana Československa. Tato strana vyšla z převratu jako silný a široce podporovaný favorit většiny národa. To lze vyvodit již z výsledků voleb roku 1946, kde komunisté s přehledem zvítězili třiceti osmi procenty hlasů za celé Československo.²²³ Tyto události jsou v obecních kronikách všech tří zkoumaných obcí rozváděny podrobněji na několika stránkách.

5.1 Zakládání JZD ve zkoumaných obcích

5.1.1 Mečichov

V obci Mečichov bylo založeno jednotné zemědělské družstvo již 12. listopadu 1952 s dvaceti pěti zakládajícími členy²²⁴. Čtyři zemědělci i přes dlouhé přesvědčování a ujišťování zastupitelů družstva o „*výhodách*“ jednotného družstevnictví nevstoupili.²²⁵ Mečichov byl typický většími výměrami jednotlivých sedláků. V této oblasti se jako velkostatkář označoval již zemědělec s půdou nad patnáct hektarů.²²⁶ Ti zde byli tři a každý z nich byl v následujících letech do jisté míry perzekuován.²²⁷ Procesy s některými zemědělci byly tak šokující a závažné, že mnoho členů z JZD vystupuje a to následně zaniká v září roku 1954.²²⁸ Agitace, propaganda a nátlak ze strany komunistických hodnostářů donutily občany k jednání o

²¹⁹ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 51.

²²⁰ Pamětní kniha pro obec Kraš'ovice založena r. 1921, s. 79.

²²¹ Obecní kronika obce Mečichov 1951-58, s. 45.

²²² Kronika školy Kraš'ovické II. díl 1930-1967, s. 26; Kronika školy v Mečichově 1940-1975 s. 33.

²²³ BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán 2008, s. 15.

²²⁴ Obecní kronika obce Mečichov 1951-58, s. 67.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979, s. 38.

²²⁷ Obecní kronika obce Mečichov 1951-58.

²²⁸ Tamtéž, s. 113.

obnovení družstva. Znovu založeno bylo JZD Mečichov 24. ledna 1956.²²⁹ Většina zemědělců do něj vstoupila hned. Poslední dva členové vstoupili během roku 1957.²³⁰ Soukromě zůstaly v obci hospodařit jen dvě rodiny, z nich ani jedna nevlastnila pozemky větší čtyř hektarů.²³¹ Jeden z oslovených pamětníků patřil do této rodiny a vyjadřuje se k situaci následovně: „*No, my nevstoupili, proč taky? Pozemků jsme měli málo, ale nikam jsme nelezli a do ničeho nekecali. Když jsme plnili dávky, nechali nás na pokoji.*“²³² K povinným zemědělským dávkám se dostaneme podrobněji v kapitole 6.2.1. Povinné dávky

5.1.2 Třebohostice

Obec Třebohostice vstoupila do jednotného zemědělství v poslední části kolektivizačních vln.²³³ Jednotné zemědělské družstvo zde vzniklo 10. ledna 1956 s čtyřiceti zakládajícími členy.²³⁴ Pouze dva váhající soukromí zemědělci nevstoupili ihned.²³⁵ Oba však změnilí názor po debatě s nově zvoleným předsedou JZD, který místo zastrašování či vyhrožování zvolil taktiku vysvětlování a dohody a ještě během roku 1956 do družstva vstoupili.²³⁶

5.1.3 Chrást'ovice

Jednotné zemědělské družstvo v obci Chrást'ovice bylo po dlouhých jednáních a neshodách založeno až 3. března 1957 s dvaceti sedmi zakládajícími členy.²³⁷ Takto pozdní založení bylo značně neobvyklé. Ve většině odborné literatury se můžeme setkat se zakládáním jednotných zemědělských družstev v rozmezí let 1949-1956.²³⁸ Do družstva vstoupilo ještě do konce roku 1958 dalších dvacet jedna členů. Stále však nevstoupili všichni a svobodně hospodařilo osm soukromých zemědělských závodů.²³⁹ Tento vývoj již předznačoval budoucí problémy v obci a v jednotném zemědělském družstvu.

²²⁹ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 132.

²³⁰ Tamtéž, s. 133.

²³¹ Rozhovor č. 5, Mečichov.

²³² Rozhovor č. 8, Mečichov.

²³³ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 22.

²³⁴ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 63.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

²³⁷ LÍSKOVEC, Eduard, VADLEJCH, Václav, ed. *100 let požárního sboru Chrást'ovice*. Blatná: Jihočeské tiskárny, 1983, s. 25.

²³⁸ RYCHLÍK, Jan, *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 22.

²³⁹ LÍSKOVEC, Eduard, VADLEJCH, Václav, ed. *100 let požárního sboru Chrást'ovice*. Blatná: Jihočeské tiskárny, 1983, s. 26.

5.2 Problémy spojené s novými JZD

Nová družstva ve všech třech obcích se zpočátku řídila stejným zažitým plánem. Během prvního roku působení se postavily základní zemědělské budovy²⁴⁰. Tam ale podobnosti končí. V obci Mečichov se hned od založení družstva projevuje problém postihování bývalých živnostníků pokutami v řádech tisíců korun a odnětím svobody.²⁴¹ Hospodařili zde tři zemědělci s relativně vyšší výměrou půdy - Pan Stanislav Navrátil s devatenácti hektary, pan Václav Kostohryz s dvaceti dvěma hektary a pan Karel Doušek s dvaceti pěti hektary.²⁴² V obci Chrást'ovice byly první roky jednotného zemědělského družstva spojené se vstupováním, vystupováním, dosazováním a odvoláváním do jednotlivých funkcí JZD.²⁴³ Ačkoliv byla v této obci velká část obyvatel nakloněna ke komunistickému smýšlení, toto jednání překvapivě nebylo spojené s perzekucí obyvatel a dosazováním komunisty, místo nekomunisty. V Chrást'ovicích byly totiž velmi chladné sousedské vztahy dávno před začátkem padesátých let.²⁴⁴ Napětí se projevilo v JZD, když spolu měli všichni spolupracovat.²⁴⁵ Obec Třebohostice trochu vybočuje ze současného zažitého, v mnoha knihách zdokumentovaného, názoru, že kolektivizace byla spojená hlavně s těžkostmi, neochotou spolupracovat a následnými zásahy do života či přímo persekucí. Na rozdíl od obce Chrást'ovice zde byly sousedské vztahy dobré, což se projevilo nejednou při různých případech persekuce.²⁴⁶

5.3 Transformace JZD

Kolektivizace jako taková oficiálně končí v roce 1960.²⁴⁷ V té době by měli být všude soběstačná jednotná zemědělská družstva a události téměř čtyř desetiletí do roku 1989 lze nazvat „kolektivizační dozvuky“.²⁴⁸ Tato doba bylo obecně spojená zpravidla s celkovým uvolněním a zmírněním persekucních snah. Každé pravidlo má však své výjimky a lze vyhledat případy persekuce i v tomto období.²⁴⁹ Po zvolení Michaila Gorbačova tajemníkem

²⁴⁰ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 67; Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 63; LÍSKOVEC, Eduard, VADLEJCH, Václav, ed. *100 let požárního sboru Chrást'ovice*. Blatná: Jihočeské tiskárny, 1983, s. 25.

²⁴¹ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, karton I/C/3/b2, 1-55.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Pamětní kniha pro obec Chrást'ovice, s. 101.

²⁴⁴ Rozhovor č. 2, Chrást'ovice.

²⁴⁵ Rozhovor č. 2, Chrást'ovice.

²⁴⁶ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

²⁴⁷ BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 314.

²⁴⁸ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 229.

²⁴⁹ SOKA Strakonice, ONV Strakonice; SOKA Strakonice, OV KSČ.

KSSS přichází do sovětského bloku skutečná snaha o změnu „perestrojka“^{250,251} Tyto události hýbaly celým hospodářstvím východní a střední Evropy. Není tedy divu, že do jisté míry zasáhly i do funkce malých jednotných zemědělských družstev.²⁵²

V rozhádaných Chrášťovicích přinesla transformace a zánik státně řízeného hospodaření téměř okamžitý rozpad JZD. Život se vrátil do „normálního stavu“ kdy sousedé, kteří mají mezi sebou špatné vztahy, nemusejí přijít téměř do kontaktu. V současné době se zde žádné družstvo obdobného typu jako v padesátých letech nenachází.²⁵³ Až v poslední době se zde vytvořila soukromá farma²⁵⁴, která si kupuje a pronajímá zemědělsky využitelné pozemky od místních obyvatel a hospodářů na ní. Tato farma je však jen v rukou jednoho člověka a kolektivnímu hospodářství se podobá jen rozsahem pozemků.²⁵⁵

Třebohostice, kde jednotné zemědělství fungovalo dobře a výnosně, rok 1989 nijak výrazně nezasáhl. Majetek byl navrácen těm, kteří o něj zažádali. Většina obyvatel si na nové poměry zvykla rychle. Pro mnohé bylo nepředstavitelné se znovu starat sami o zemědělskou půdu a své pozemky nechaly k užívání nově vznikajícího ZD²⁵⁶ Třebohostice, které funguje dodnes.²⁵⁷

V obci Mečichov byla situace poněkud odlišná. Kolektivizace zde proběhla „úspěšně“ podle komunistických měřítek. Procesy a zatýkání některých obyvatel mnohé od jednotného zemědělství odrazovaly.²⁵⁸ Stejně jako v mnoha jiných JZD se však přístup ke konci osmdesátých let změnil a jistě zde byl znát vliv zemědělců se zkušenostmi s velkými pozemky a způsobem hospodaření na nich. JZD Mečichov fungovalo po roce 1989 stále dál. Přestože někteří členové vystoupili i se svými pozemky, družstvo fungovalo až do roku 2008, kdy zaniklo z finančních důvodů v doznívající hospodářské krizi.²⁵⁹

²⁵⁰ Přestavba.

²⁵¹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 229.

²⁵² JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 231.

²⁵³ Rozhovor č. 2, Chrášťovice.

²⁵⁴ Farma-Diviš.

²⁵⁵ Rozhovor č. 3, Chrášťovice.

²⁵⁶ Zemědělské družstvo.

²⁵⁷ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

²⁵⁸ Rozhovor č. 5, Mečichov.

²⁵⁹ Rozhovor č. 6, Mečichov; KADAŇOVÁ, Magdaléna. Vepřin přestane existovat. Nejsou peníze na teplo: Vysoké provozní náklady museli řešit i v Mečichově. Rozhodli se jít cestou zrušení chovu. *Strakonický deník*. Strakonice, 2008.

6 Represe a mezilidské vztahy

6.1 Represe v procesu kolektivizace

Represe zemědělců, kteří odmítali spolupracovat s nově vznikajícími družstvy nebo vlastnili větší výměru půdy, byla neodmyslitelnou součástí padesátých, šedesátých, sedmdesátých a osmdesátých let.²⁶⁰ S kolektivizací se pojí hned od vzniku prvních jednotných zemědělských družstev „*třídní boj*“ v jednotlivých obcích.²⁶¹ Boj, který Komunistická strana Československa řídila a plně podporovala. Cíl tohoto zápasu byl jasný. Nahrazení přežitě buržoazní malovýroby, v režii velkostatkářů, nebo i menších a středních zemědělců, novou a lepší velkovýrobou s centry právě v jednotných zemědělských družstvech.²⁶² Tato centra sloužila, z počátku hlavně pro zemědělskou výrobu a jako prostředek represe, vůči větším zemědělcům, postupně se však stávala jedním ze základních složek modernizace.²⁶³

Různé metody a formy represí se často lišily obec od obce, okres od okresu. Záleželo na vztazích mezi zastupitelstvem obcí a jejími obyvateli, vztahy mezi lidmi samotnými, nebo jejich politická příslušnost. Stejnou konstantou však byla všude represe proti zemědělcům, kteří nespolupracují, nebo přímo pracují proti plánu. Represe byly často rychlé a kruté, aby sloužily jako varování, motivace, či odstrašující případ pro ostatní zemědělce v dané obci.²⁶⁴ Zásadní bylo sociální složení konkrétních obcí a politická příslušnost jejich obyvatel. Komunistická agitace a propaganda fungovala v prvních letech velice dobře a v mnoha vesnicích se našli v průběhu padesátých a šedesátých let stále její příznivci. Jako příklad poslouží konkrétní výsledky voleb do místních zastupitelstev. V Třebohosticích v padesátých letech byla volena komunistická strana v rozmezí čtyřicet pět až šedesát osm procent.²⁶⁵ V Chrášťovicích ve stejné době měla KSCŠ šedesát tři až sedmdesát devět procent.²⁶⁶ V obci Mečichov se držely hlasy pro stranu mezi šedesáti a sedmdesáti procenty.²⁶⁷ Represe pak

²⁶⁰ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad 2008, s. 62.

²⁶¹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 335.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Viz 7 Modernizace.

²⁶⁴ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 337.

²⁶⁵ SOkA Strakonice, MNV Třebohostice, karton, 1, 2.

²⁶⁶ SOkA Strakonice, MNV Chrášťovice, karton., I, II.

²⁶⁷ SOkA Strakonice, MNV Mečichov, karton., 1.

mohly kolísat od závažných po mírné, podle velikosti skupiny v obci, která byla čistě komunistická, a jejího vlivu.²⁶⁸

Silným faktorem, který byl s tímto přímo spojen, bylo zastupitelstvo obce a následně zástupci vedení jednotného družstva. Odstraňování a nahrazování zemědělců, kteří vlastnili více půdy, z těchto postů bylo jedním z prvotních a nejjasnějších projevů represe. Podněty pro tyto změny přitom pocházely přímo z Ústředního výboru KSČ, ten obesílal Okresní výbory KSČ instrukcemi a z nich se šířily do jednotlivých MNV.²⁶⁹

V prvních letech kolektivizace bylo ještě běžné, že obce stály za svými občany a zastupiteli. Ve dvou zkoumaných obcích (Třebohostice a Mečichov) figurovalo v zastupitelstvech několik zemědělců, klasifikovaných jako kulak. Ostatní zastupitelé jim však věřili a na směrnice k jejich odvolání z ONV Strakonice odpovídali z počátku záporně.²⁷⁰ V takových případech byla tato forma represe zpomalena, nebo i na čas zastavena. Reakce Okresního výboru KSČ na tyto podněty pro odstranění „*neprátel státu*“ a „*velkostatkářů*“ ze zastupitelstev vesnic na Strakonicku v MNV je jasným příkladem.²⁷¹

Následovně se vyjádřil tajemník Okresního výboru KSČ ve své zprávě přímo na Ústřední výbor KSČ 19. července 1952 k velkostatkářům, kteří stále zastupují jednotlivě vesnice v místních národních výborech na Strakonicku: „*Tito vesničtí boháči nebyli dodnes s místních národních výborů odvoláni, protože se za ně zaručují někteří další zastupitelé MNV a členové rady, říkají, že dobře hospodaří.*“²⁷² V Posledním ze série zpráv, zaslané druhého srpna 1952, se zástupce ÚV KSČ vyjadřuje již nesmlouvavě. Uvádí, že výměna všech vesnických boháčů z míst zastupitelů je naprosto nezbytná do konce srpna.²⁷³ Důležitost této zprávy je zdůrazněna již na začátku dokumentu, kde stojí: „*Okresní národní výbor, k rukám s. okresního tajemníka*“, což je následováno dvěma poznámkami: „*Důvěrné*“, a „*Velmi nutné.*“²⁷⁴

Zastupitelé však v následujících letech podlehlí tlaku z ONV. Na konci padesátých a začátku šedesátých let zbývali v zastupitelských funkcích obcí i jednotných družstev větší zemědělci, pouze výjimečně. Za důvod jejich odvolávání se udávala často „*neochota k socialistické spolupráci*“, „*politická neznalost*“ a „*politická nerozumnost*“.²⁷⁵ Situace se

²⁶⁸ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

²⁶⁹ SOKA Strakonice, OV KSČ, fasc., č. 1, 2, 17.

²⁷⁰ Rozhovor č. 1 Třebohostice; Rozhovor č. 8 Mečichov.

²⁷¹ JECH, Karel, *Odstraňování „vesnických boháčů“ z národních výborů*, in.: JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad 2008.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ SOKA Strakonice, OV KSČ, fasc., č. 163.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

začala měnit po ukončení poslední kolektivizační vlny v roce 1957. Došlo k celkovému zmírnění a jistým ústupkům. Vstup velkostatkářů a jejich případné přijetí do zastupitelstva s sebou neslo samozřejmě podmínky a zvýšený dohled.²⁷⁶ Na konci března roku 1957 se konal III. celostátní sjezd JZD. Ve vzorových stanovách, z něj vzešlých, se objevuje tato formulace: „*Ve výjimečných jednotlivých případech, tam kde se družstvo dostatečně upevnilo, smí se stát členem družstva se souhlasem rady okresního národního výboru kulak, u něhož jsou všechny předpoklady, že bude v družstvu řádně a poctivě pracovat.*“²⁷⁷ Tito velkostatkáři, kteří se dostali do JZD, však nesměli zastávat žádnou zastupující funkci v družstvu po dobu nejméně pěti let.²⁷⁸ V rozsahu zkoumaných obcí se tento případ týká několika pamětníků. Ne každý aspiroval k vyšším funkcím v družstvu a většina z nich nebyla klasifikována, jako kulaci. Takto se vyjadřují: „... *Když jsem vstoupil, tak mě poslali k býkům, ať nedělám bordel*“ ... „*Já měl pozemky větší a chtěl pomoci, ale škoda mluvit...*“²⁷⁹ „*Já chtěla dělat třeba účty, školu jsem na to měla, mohla jsem ale jen na pole.*“²⁸⁰

Represe mohly často sloužit jako politická zbraň a prostředek k přinucení sedláků vstoupit do jednotných zemědělských družstev nebo jako nástroj k veřejnému potrestání a vyčleňování velkostatkářů a „*vesnických boháčů*“. Tyto dva termíny se poprvé objevují v popisu venkovského obyvatelstva již v roce 1949 v zákoně „*Jednotné zemědělské družstvo (zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád)*“.²⁸¹ Terminologie byla pro komunismus, režim hesel a symbolů, velice důležitá. Zástupci strany, obcí nebo JZD se už jen tímto pejorativním označením pokoušeli osoby s větší výměrou, než byla tolerována, oddělit od ostatních a vyvolat vnitřní konflikty v obcích samotných.

Již termín „*vesnický boháč*“ vyvolával představu jedince, který získal majetek na úkor ostatních obyvatel dané obce.²⁸² Dalším pojmem používaným pro tyto zemědělce byl „*kulak*“.²⁸³ Pro nejvyšší efekt byl přinesen tento výraz ze sovětské literatury a navozoval již svým zněním hanlivost a odlišnost. V široké veřejnosti nebyl ani zprvu jednotný konsensus, co slovo kulak znamená. Existovaly různé významy: „*pěst*“, „*držgrešle*“, „*skrblik*“, „*bohatý sedlák*“.²⁸⁴ Ve spojení s dobovým tiskem a rozsáhlou proti-kulackou kampaní měly tyto termíny už jen svým zněním sloužit, jako nástroj rozbroje, nedůvěry a závisti mezi obyvateli

²⁷⁶ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad 2008, s. 220.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 221.

²⁷⁹ Rozhovor č. 4 Třebohostice.

²⁸⁰ Rozhovor č. 10 Mečichov.

²⁸¹ *Jednotné zemědělské družstvo (zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád)*. Praha: Brázda, 1949, s. 14.

²⁸² JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad 2008, s. 59.

²⁸³ Tamtéž, s. 60.

²⁸⁴ Tamtéž.

obcí.²⁸⁵ Skutečně pak některé výpovědi pamětníků poukazují na jistou nevráživost těch, kteří četli noviny a poté se dívali na větší zemědělce „*skrz prsty*“.²⁸⁶

Poté, co bylo vyřešeno „*pojmenování nepřítele*“,²⁸⁷ musela se tato označení větších zemědělců přiřadit ke konkrétním číslům. Vznikaly tedy oficiální tabulky.²⁸⁸ Většinou se do kolonky „*velkostatkář*“ řadil každý zemědělec hospodařící na více než dvaceti hektarech půdy, později už jen nad patnáct hektarů.²⁸⁹ Existovaly však i časté výjimky. Zemědělci vlastníci pozemky s lepší bonitou půdy to měli poněkud složitější. Dětila se na první stupeň – pícninářská oblast, druhý stupeň – obilnářská oblast a třetí stupeň – řepářská oblast.²⁹⁰

Nacházel-li se pozemek v oblasti prvního stupně, řadil se zemědělec mezi velkostatkáře už s výměrou půdy přesahující patnáct hektarů. Zemědělec na druhém stupni byl kategorizován jako velkostatkář s pozemky nad deset hektarů a v třetím stupni dokonce již nad osm hektarů.²⁹¹ V některých případech nemusel mít zemědělec ani velkou výměru půdy. Stačilo, když zaměstnával pomocnou sílu na svém statku nebo vlastnil traktor a jinou speciální techniku.²⁹²

Represivní opatření na sebe často brala podobu trestu za neplnění povinných dodávek naturálií. Z toho vycházely odpovídající tresty. Mohlo jít o pokuty, rozsudky k odnětí svobody, zabavení majetku, zvýšením následujících dávek, atd. Další podobou represe byly různé zákazy. Zákaz studia, kvůli špatnému třídnímu posudku, zákaz zabítí vlastního dobytka, zákaz kácení stromů ve vlastním lese, zákaz vystěhování, zákaz pracovat v jiné oblasti než zemědělství, apod.²⁹³ Nátlak na společnost a snaha o vytvoření celoplošné kontroly nad jejím životem se mohla projevat také už jen nasazením pomocníků VB, kteří obcházelí vesnici a zjišťovali pod okny, kdo poslouchá nevhodné nebo přímo zakázané stanice rádia.²⁹⁴ Napovídá tomu i pozornost věnovaná této činnosti v místním tisku. Například článek z týdeníku

²⁸⁵ SOKA Strakonice, *Strakonický Budovatel*; Téměř v každém čísle o roku 1955 se objevuje zmínka o „kulacích“, jejich špatném vlivu a neslavných koncích.

²⁸⁶ Rozhovor č. 11 Mečichov.

²⁸⁷ URBAN, Jiří, Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu, Praha: Vyšehrad, 2010, s. 111.

²⁸⁸ VOMELA, Martin, *Kolektivizace v Československu a její politické motivy*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 122.

²⁸⁹ BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 339.

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 340.

²⁹² JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad 2008, s. 61.

²⁹³ URBAN, Jiří, *Persekuční mašinerie a životní zápolení s ní*, in. URBAN, Jiří, Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu, Praha: Vyšehrad, 2010.

²⁹⁴ Rozhovor č. 7, Chrástovice.

Strakonický budovatel „*Poslouchal „Svobodnou Evropu“ a podle toho to také dopadlo.*²⁹⁵ Článek pojednává o zemědělci, který byl zkažen lživými výroky této stanice. Schovával si přebytky a prodával je „*v kapitalistickém duchu*“.²⁹⁶ Svě smýšlení však změnil po prvních dnech pobytu ve vazbě, kdy zjistil, že Svobodná Evropa skutečně lhala a „*týrání a mučení*“, o kterém slyšel, se vůbec neděje. Naopak, bylo s ním dobře zacházeno, dostal kvalitní literaturu k četbě a brzy prozřel z iluzí.²⁹⁷ Tento článek nebyl jediný, zabývající se západními rozhlasovými stanicemi a vyvracující veškeré jejich tvrzení. Dnes se může zdát až komický ve své jednoduchosti. V této době byl však jen náznakem propagandy a desinformací, kterým lidé věřili. U prostých lidí pomáhaly takovéto články k vytvoření negativního obrazu na cokoli nesocialistického.

Poněkud stranou stojí jedna represivní forma. Nucené vystěhování a zakázaný návrat.²⁹⁸ Tyto dva tresty šly ruku v ruce a stojí na pomyslném horním okraji nejzávažnějších trestů. Nucení vystěhovat se byli zemědělci, kteří spadali do výše rozebrané kategorie, velkostatkář. K tomu však museli ještě aktivně vystupovat proti jednotným družstvům nebo se nějak jinak angažovat proti komunistické politice. Tito jedinci se označovali jako: nepřátelé socialismu, nepřátelé lidu nebo sabotéři pro usnadnění obrácení jednotlivých vesnic proti nim.²⁹⁹ Mnoho z vystěhovaných zemědělců skončilo na státních statcích v pohraničí, kde často sloužili hlavně jako pomocná síla. Další se museli vzdát hospodářsky zaměřeného života a začít pracovat v průmyslu.³⁰⁰ Vystěhovaným rodinám bylo povoleno vzít si s sebou jen to nejnnutnější (drobný nábytek, oblečení atd.). Zabavený statek s veškerou půdou připadl místnímu jednotnému zemědělskému družstvu nebo na něj MNV uvalila národní správu.³⁰¹ Zatímco půda byla využívána, stavení samotné a jeho přidružené hospodářské budovy často nikdo neudržoval. Mnoho takových budov chátralo a bylo ponecháno bez jakékoliv péče.³⁰²

Vysídlování bylo oficiálně ukončeno až na konci ledna roku 1954.³⁰³ Tento dokument schválil sekretariát ÚV KSČ a zabýval se špatnou efektivitou vysídlování samotného a chyb při jeho průběhu.³⁰⁴ Je kritizován výběr vystěhovaných z hlediska právnosti, fyzické zdatnosti

²⁹⁵ SOKA Strakonice, *Strakonický Budovatel*, ročník VIII, číslo 23, 1957.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 360.

²⁹⁹ Jech, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008, s. 121

³⁰⁰ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 363.

³⁰¹ Jech, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008, s. 121.

³⁰² Tamtéž, s. 122.

³⁰³ Tamtéž, s. 202.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 203.

a osobních antipatií, které hrály také někdy roli ve výběru těch, kteří se musí vystěhovat.³⁰⁵ Na konci roku 1953 končí úřední zápisy vystěhovaných v evidenčních knihách StB, do ledna roku 1954 můžeme tedy počet vystěhovaných osob znát jen přibližně. Celostátní odhady se ale pohybují mezi třemi a čtyřmi tisíci celých rodin.³⁰⁶

Nedílnou součástí jakéhokoliv represivního opatření byly samozřejmě, již výše zmíněné, mezilidské vztahy. Na jedné straně spektra stály spory, zášť, závist, nevraživost, nedůvěra a nenávisť. V protipólu však najdeme důvěřivost, solidaritu, empatii, shovívavost, statečnost a snahu pomoci.³⁰⁷ Tyto vztahy a emoce předcházely únorový převrat, kolektivizaci i zakládání prvních jednotných zemědělských družstev. Velmi často ovlivňovaly život v jednotlivých obcích a šly ruku v ruce s případnými postihy jejich obyvatel.³⁰⁸

Dále si přiblížíme několik konkrétních případů typického přístupu k velkostatkářům, kulakům, nepřítelům státu ale i sedláků s menší výměrou půdy a obyčejných rolníků bez jakéhokoliv politického významu.

6.2 Vybrané případy represí ve zkoumaných obcích

6.2.1 Povinné dávky

Povinné dávky zemědělských a živočišných naturálií byly jednou z nejběžnějších a netyčtějších forem komunistického nátlaku od počátku kolektivizačního procesu i v následujících desetiletích.³⁰⁹ Často byla jejich výše ovlivněna také přístupem dané osoby a její politickou příslušností, vedle klasického rozdělení. Velkostatkář dostane velké dávky, menší zemědělec menší.³¹⁰ Povinné dávky se také udělovaly bez ohledu na bonitu půdy, věk sedláka, nebo jeho technické vybavení.

Výše uvedené charakteristiky velkých zemědělců a přesné vymezení jejich výměry jsou nezbytné k pochopení této problematiky. Se zemědělcem, který vlastní klidně jen o 0.1 ha zemědělské půdy více, než je stanovený limit pro danou oblast, je jednáno již, jako s „velkostatkářem“, „nepřitelem státu“ a „kulakem“. Nejlépe je možno vidět tlak komunistické strany na „malých“ a „velkých“ zemědělcích na titulcích článků v dobovém tisku, jako byl hlavně *Strakonický Budovatel* a *Za socialistickou vesnici Blatenska*. Například: „Není třeba

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 206.

³⁰⁷ KAPLAN, Karel, *Sociální situace zemědělců*, in. :KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012.

³⁰⁸ Rozhovor č. 1, Třebohostice; Rozhovor č. 7, Chrášťovice; Rozhovor č. 6, Mečichov.

³⁰⁹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad 2008, s. 62.

³¹⁰ Rozhovor č. 7, Chrášťovice.

kulaka litovat“,³¹¹ „*Pohádka o velké bídě*“,³¹² „*Sabotér*“.³¹³ Najdou se i články téměř směšné, typu: „*Vesničtí boháči si mandelinku přeji*“³¹⁴, nebo „*Kulaci nemají rádi naše děti*“.³¹⁵

Nejvýrazněji se takovéto jednání projevuje v kontrastu s jednáním k zemědělcům s menší výměrou. Neplnění povinných dávek nebylo nijak ojedinělý přečin. Dávky byly často iracionálně vysoké a plnění bylo prakticky nemožné. Každý měl nastaveny dávky trochu jinak, a to podle své výměry půdy a počtu dospělých osob v domácnosti. Rozdíl mezi malými a velkými zemědělci se projevuje nejzřetelněji na přístupu orgánů, řešících neplnění a následné tresty³¹⁶.

V obci Chrást'ovice byl považován za velkostatkáře každý zemědělec, který vlastnil patnáct hektarů zemědělské půdy a více. Záznamy rady MNV Chrást'ovice³¹⁷ uvádí povinné dávky všech zemědělců v obci a rozdíl mezi rodinami s výměrou pozemků cca čtrnáct hektarů a s výměrou cca patnáct hektarů je značný. U obilovin a masa se rozdíl pohybuje v desítkách metrických centů, u vajec v tisících kusů a u mléka ticích litrů. Zatímco rozdíl mezi zemědělci s výměrou třináct hektarů a s výměrou čtrnáct hektarů je o polovinu menší.³¹⁸

Případy neplnění povinných dávek menších zemědělců byly často vyřešeny jen pokutou. Neplnění velkostatkářů provázelo nejednou dlouhé trestní stíhání a výrazně vyšší tresty.

Příkladem je *causa* Karla Pospíšila.³¹⁹ V roce 1957, kdy v Chrást'ovicích vznikalo JZD, odmítl vstoupit do družstva a se svojí výměrou pozemků byl klasifikován jako „*velkostatkář*“. Povinné dávky, které mu byly přiděleny, často neplnil. V roce 1961 byl trestán odnětím svobody na tři měsíce a v roce 1962 s ním bylo znovu otevřeno trestní řízení.³²⁰ V tomto roce odevzdal 3654 kg obilí – dávka byla 5900 kg, 7850 kg brambor – dávka byla 10 300 kg, 700 kg masa – dávka byla 2225 kg atd.³²¹ Dávka mu nebyla snížena - ani když byl ve vězení za neplnění předešlé dávky a o hospodářství se staral jen jeho zeť.

³¹¹ SOKA Strakonice, *Strakonický Budovatel*, ročník VII, číslo 29, 1956; Článek pojednává o zemědělci s výměrou 16 ha a o jeho neschopnosti obdělávat přidělená pole, která byla daleko.

³¹² Tamtéž, číslo 32, 1956; V tomto článku je popsán osud rodiny s výměrou polí 15 ha. Autor se diví, jak můžou stále plnit dodávky, když údajně nic nemají a vše odevzdali.

³¹³ SOKA Strakonice, *Za socialistickou vesnici Blatenska*, ročník II, číslo 21, 1952; Tento článek pojednává o kulakovi, který odmítá plnit dávky a poškozuje tím hospodářský plán státu.

³¹⁴ Tamtéž, číslo 18, 1952; Zde se rozebírá spoluvina vesnických boháčů na „*americkém broukovi*“.

³¹⁵ Tamtéž, číslo 20, 1952; tento příspěvek pojednává o kulakovi, který odmítá přispět na místní pionýrskou organizaci.

³¹⁶ BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 341.

³¹⁷ SOKA Strakonice, MNV Chrást'ovice, Rada Místního národního výboru Chrást'ovice, s. 9, 10

³¹⁸ Tamtéž, s. 8, 9.

³¹⁹ Chrást'ovice, výměra pozemků 15.6 ha.

³²⁰ SOKA Strakonice, MNV Chrást'ovice, karton, II/B/2/d2, 1-61.

³²¹ Tamtéž.

Hned na úvodních stránkách trestního spisu je popsán postoj pana Pospíšila: „*Jmenovaný pochází z rodiny zemědělské. Jeho rodiče vlastnili hospodářství o výměře 15 ha. Toto hospodářství po nich převzal a do současné doby odmítá vstoupit do družstevní výroby a soukromě hospodařit*“ ... „*Jeho postoj k soc. vesnice jest zásadně záporný, staví se proti všem pokrokovým metodám, žádná nařízení orgánů lidosprávy nerespektuje ani neuznává, žádné dopisy od úřadů nepřijímá, nic neodepisuje. V důsledku toho není v obci nijak oblíben.*“ ... „*na hospodářství pracují 4 dospělé osoby, takže na uvedenou výměru jest dostatek pracovních sil.*“

V tomto spisu je podrobně vypsáno vše, co pan Pospíšil dluží. Sepsán je jeho celý majetek a důraz se klade na výsledek šetření, že ve čtyřech se dá na jeho pozemcích vše stihnout. V potaz se nebere ani fakt, že jeho manželka byla těžce nemocná a dcera se o ni a o domácnost starala sama, přičemž ještě byla těhotná, již podruhé od založení JZD v roce 1958.³²² Pan Pospíšil odůvodňuje podrobně, proč nemohl splnit jaké dodávky a normy. Například z dvanácti kusů hovězího dobytka, které měl odevzdat, byl schopen dodat jen devět, a to z prostého důvodu, že na dvanáct nemá prostory³²³. Všechny své důvody uvádí pan Pospíšil při výslechu na okresním zastupitelství VB ve Strakoncích, kde jsou označeny za „*výmluvy*“. Jako příklad může sloužit jedna z otázek vyšetřovatele: „*Jste si vědom toho, že jakou soukromý zemědělec jste povinen dodávková úkoly plnit, jako je plní JZD. Tímto neplněním jest ohrožován plán národních podniků, které výrobky zpracovávají a současně jest tím ohrožováno i zásobování obyvatelstva*“³²⁴

Případ Pana Pospíšila a jeho problémů s JZD a MNV Chrášťovice je svojí délkou trvání a závažností postihu v této obci ojedinělý.³²⁵ Je však typický svým průběhem a lhostejností sousedů a známých ve vesnici. Obyvatelé Chrášťovic byly rozděleni do tří skupin. Na jedné straně stáli starousedlíci neslučující se s myšlenkami komunismu. Na druhé straně sympatizanti strany.³²⁶ Trochu mimo stáli nově příchozí, kteří se přistěhovali do obce kvůli práci v JZD. Tato skupina se však stále měnila, kvůli neustálému přistěhovávaní a odstěhovávaní nových zaměstnanců družstva.³²⁷ Proto neměla příliš vliv na chod obce ani dění v ní.³²⁸ Tyto tři skupiny obyvatel žily ve vzájemné nedůvěře a podezřívavosti. Nikdo si nebyl přesně jistý, kdo všechno patří kam. Proto byla interakce mezi sousedy značně nízká a o

³²² Rozhovor č. 3, Chrášťovice.

³²³ SOKA Strakonice, MNV Chrášťovice, karton., II/B/2/d2, 1-61.

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ Tamtéž.

³²⁶ Rozhovor č. 3, Chrášťovice.

³²⁷ Pamětní kniha pro obec Krašťovice.

³²⁸ Rozhovor č. 3, Chrášťovice.

vzájemné pomoci nikdo ani neuvažoval.³²⁹ Dalším faktorem, podporujícím toto tvrzení, může také být skutečný počet klasifikovaných zemědělců s větší výměrou v obci. Hospodařili zde pouze tři zemědělci s výměrou vyšší než patnáct hektarů. Dva z nich vstoupili do družstva hned v roce 1957 a spolupracovali s jeho vedením. Díky tomu se vyhnuli výraznějším formám represe, kterým neunikli často právě menší zemědělci, jen s většími vzájemnými antipatiemi s vedením družstva a MNV.³³⁰

V jasném kontrastu stojí případ neplnění povinných zemědělských dávek v obci Třebohostice. Je zde vidět značný rozdíl od obce Chrástovice, už jen ve výši povinných dávek. Přestože obě obce měly podobnou výměru půdy a zemědělci vlastnili stejně velké pozemky, rozdíly zde byly značné.³³¹ I zde se jasně projevovaly mezilidské vztahy a jejich důsledky. Když v roce 1963 nastoupil do MNV Chrástovice nový starosta³³², dávky se značně zvýšily a tlak na „*nespolupracující*“ část vesnice se projevoval důrazněji.³³³ Proti tomu zastupitelstvo MNV Třebohostice vycházelo zemědělcům vstříc a různé antipatie zůstávaly stranou, většina zemědělců v obci také vstoupila do družstva téměř okamžitě po jeho vzniku.³³⁴ Nicméně případy neplnění dávek jsou k nalezení i zde.

Jako příklad slouží případ Miloslava Novotného.³³⁵ Rodina Novotných byla jedna z šesti, které by se daly označit jako velkostatkářská, v obci Třebohostice, kde nejnižší výměra pozemků byla 15,4 hektarů a nejvyšší 16,7.³³⁶ Miloslav Novotný byl jedním z mála zemědělců v této obci, který nevstoupil do jednotného zemědělského družstva Třebohostice se svými pozemky hned při jeho vzniku v lednu roku 1956. Odpovídající povinné dávky mu byly vyměřeny podle pozemků a osob v domácnosti. Podívejme se tedy podrobněji na dávky z roku 1956, před jeho vstoupením do JZD Třebohostice.³³⁷ Dávka v tomto roce byla 4760 kg obilí, 8400 kg brambor, dvě telata a 1230 kusů vajec.³³⁸ Z těchto požadavků byl schopen splnit pan Novotný většinu, až na 200 kg obilí a 350 kusů vajec.³³⁹ Nebyl to velký rozdíl. Přesto mu přišly dvě upomínky o nesplnění dávek a o následných možných trestech. Pan Novotný tedy čtyři dny po obdržení druhé upomínky vše dodal. To ale bylo podle hlášení úředníka ONV Strakonice, podezřelé a vyjadřuje se k včasnému dodání chybějících naturalíí

³²⁹ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³³⁰ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³³¹ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 401.

³³² Pamětní kniha pro obec Chrástovice, s. 103.

³³³ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³³⁴ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

³³⁵ Třebohostice, výměra pozemků 16,1 ha.

³³⁶ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 402.

³³⁷ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 483, sign. 164.

³³⁸ Tamtéž.

³³⁹ Tamtéž, sign. 170.

takto: „Po zaslání druhé upomínky dodal ... chybějící – vejce 350 kusů a dva pytle obilí. Předchozí výmluvy o počtu slepic pravděpodobně nepravdivé. Nutná kontrola.“³⁴⁰ V následujících dnech skutečně přišla kontrola ve formě pomocníků VB. Počítali slepice a hledali, jestli nejsou schované někde další.³⁴¹ Nic však nenašli a v dalších zprávách padá posměšná zmínka o „zázračných slepicích“.³⁴² Pan Novotný totiž požádal o pomoc sousedy, kteří měli menší dávky, ti mu ji poskytli. Dodali potřebné kusy vajec a kilogramy brambor.³⁴³ Zde vidíme velký kontrast mezi zkoumanými obcemi. V rozhovoru č. 3 se pamětník vyjadřuje k myšlence vzájemné pomoci následovně: „...aby někdo dával něco navíc, co měl sousedům? To opravdu nebylo. Každý se bál, že ho ten druhý udá a bude zle a ono stejně tu byly dávky tak vysoký, že se stalo málokda, aby bylo navíc.“³⁴⁴ Na druhé straně pamětník v rozhovoru č. 5 vypovídá následovně: „To víš, to se muselo pomáhat si navzájem. To by vypadalo úplně jinak, kdybychom na sebe kašlali“.³⁴⁵ Nehledě na to, že povinné dávky byly skutečně vyšší v obci Chrást'ovice, události se vyvíjely více či méně dramaticky také díky vztahům v celé vesnici. Pro přehledné srovnání obou případů se můžeme podívat na Tabulku č. 2.

Tabulka č. 2	obilí	brambory	maso	vejce	telata
povinné dávky - Třebohostice	4760	8400		1230 ks	2
chybějící dávky - Třebohostice	200 kg			350 ks	
povinné dávky - Chrást'ovice	5900 kg	10300 kg	2225 kg		
chybějící dávky - Chrást'ovice	2246 kg	2450 kg	1525 kg		

Poněkud stranou stojí třetí zkoumaná obec – Mečichov. Zde hospodařili zemědělci s relativně větší výměrou pozemků.³⁴⁶ Jejich tresty byly tedy vyšší a v jednom případě, konkrétně Stanislava Poskočila, byl veden veřejný soudní proces³⁴⁷, který skončil jeho

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ Rozhovor č. 4, Třebohostice.

³⁴² SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 483, sign. 173.

³⁴³ Rozhovor č. 4, Třebohostice.

³⁴⁴ Rozhovor č. 3, Chrást'ovice.

³⁴⁵ Rozhovor č. 4, Třebohostice.

³⁴⁶ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, karton I/C/3/b2, 1-55.

³⁴⁷ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton 385, trestní spisy 1950-1957.

odnětím svobody na dobu sedmi let, ztrátou poloviny majetku ve prospěch státu a nuceným vstupením do družstva pro jeho syna, se zbývajících pozemky.³⁴⁸ Pan Poskočil vždy plnil své povinné dávky včas. Zastupitelé MNV na něj tedy nemohli obvyklými metodami. Příležitost se jim naskytla v říjnu roku 1955. Onemocněl zápallem plic a jeho syn s manželkou nezvládali hospodářství sami.³⁴⁹ Povinnou dávku tedy nemohl splnit a k tomuto prohřešku byl navíc obviněn z „vědomé sabotáže“ nedávno zaniklého JZD.³⁵⁰ Zatčení pana Poskočila bylo propagandisticky využito k šíření negativních myšlenek o velkostatkářích a i v místní kronice se o něm mluví hlavně, jako o „zrádci lidu, a „kulakov“.³⁵¹ Obviňování velkostatkáře ze sabotáže bylo v této době bohužel běžné. Pan Poskočil sloužil tedy výborně jako obětní beránek po rozpadu JZD v roce 1954 a to i kvůli tomu, že v něm vydržel nejdéle, zatímco ostatní zemědělci vystupovali. Byl tedy obviněn z naplánování celé akce a zastrašování menších zemědělců svým vlivem.³⁵² K prvním výsledkům a obvinění se pan Poskočil vyjadřuje takto: „*Nemělo smysl jim něco říkat, vše bylo podle nich jen výmluva. Vše měli dopředu připravené a rozmyšlené, co jsem údajně provedl. Pravda tam nehrála žádnou roli.*“³⁵³ Zde tedy vedla záminka o ojedinělém nesplnění povinných dávek k soudnímu procesu s nevinným člověkem, který se navíc nedávno zaniklé JZD snažil udržet v chodu. Pomoc od sousedů a ostatních obyvatel obce se zde neobjevila ani ve formě kladné výpovědi v prospěch pana Poskočila. Jedním z důvodů byla hlavně agitace a propaganda komunistické strany proti velkostatkářům obecně. Ve větší míře však ostatní zemědělci nechali rodinu Poskočilů na pospas machinacím komunistického systému ze strachu. Vidina toho, že i nevinný člověk, který se aktivně podíl na zlepšení a funkci kolektivního hospodaření, může být odsouzen, byla výstrahou pro všechny ostatní zemědělce, jak velké, tak i malé.³⁵⁴

6.2.2 Osobní život

Zásahy do osobního života zemědělců se týkaly samozřejmě především velkostatkářů a mnohdy na sebe braly podobu zákazů, příkazů a různých restrikcí. Nejčastějším z takovýchto zásahů bylo omezení možnosti volby studia, ukončení studia nebo následné zařazení do čistě manuální práce pro jejich děti. Toto jednání bylo spojeno s myšlenkou

³⁴⁸ Rozhovor, č. 8 Mečichov.

³⁴⁹ Rozhovor, č. 8 Mečichov.

³⁵⁰ Obecní kronika obce Mečichov 1951-58, s. 136.

³⁵¹ Tamtéž, s. 137.

³⁵² Rozhovor, č. 8 Mečichov.

³⁵³ Rozhovor, č. 8 Mečichov.

³⁵⁴ Rozhovor, č. 8 Mečichov.

zabránění infiltrace závadných myšlenek do vedoucích míst v zastupitelstvech MNV a JZD.³⁵⁵

Konkrétní případ pro zkoumané obce je jasný příkladem. Syn pana Pospíšila z obce Chrást'ovice se hlásil na Vysokou školu ekonomickou v Praze. Měl průměr známek 1,0 a přijímací zkoušku zvládl také dobře. V rozhodnutí o nepřijetí mu však přišlo vysvětlení, že s tímto „kapitalistickým“ původem nemůže být přijat.³⁵⁶ Tento přístup však neminul ani obyvatele jednotlivých obcí s nejmenší pozemkovou výměrou. Při prostudování dochovaných materiálů konkrétních MNV v SOKA Strakonice je možné takovéto případy najít. Každý, kdo chtěl v této době studovat na škole s jakýmkoliv zaměřením, musel mít povolení od MNV.³⁵⁷

Znovu se zde projevuje vstřícnost, či naopak neochota zastupitelů obce k jednotlivým případům. V archiváliích obce Chrást'ovice je od roku 1954 do roku 1967 k nalezení devět případů zamítnutí studia na jiné, než zemědělsky zaměřené škole.³⁵⁸ Většina z nich byla podle pamětníků zamítnuta, čistě ze zášti mezi zastupitelstvem a konkrétními zemědělci.³⁵⁹ Jeden z pamětníků se vyjadřuje přímo takto: „...to nebylo kolikrát ani kvůli vstupu do JZD, nepustili je na školu jen proto, že měli najednou moc a mohli jim v tom zabránit.“³⁶⁰ V obci Třebohostice je takovýchto případů v podobném časovém rozmezí pět.³⁶¹ Dva z nich měly sloužit jako výstraha pro neplniče povinných zemědělských dávek a ostatní byly zamítnuty kvůli nedostatku pracovní síly v JZD.³⁶² V obci Mečichov jsou k nalezení pouze čtyři.³⁶³ Tyto případy se týkaly jednoho syna velkostatkáře a třem dalším, bylo studium zamítnuto také z důvodu doplnění stavu pracovních sil v JZD.³⁶⁴

Dalším zajímavým případem je žádost o povolení studia Josefa Kostnera.³⁶⁵ V roce 1963 se hlásil se na stavební školu do Plzně. MNV Mečichov mu však povolení neudělilo z doporučení oboru pracovních sil ONV Strakonice. Vedoucí tohoto odboru se k žádosti Josefa Kostnera vyjadřuje následovně: „Obor pracovních sil ONV ve Strakonicích NEUDEĽLUJE souhlas podle § 13 odst. 1. Dekretu presidenta republiky č. 88/45 Sb., k sjednání učebního poměru mezi vámi a Pozemními stavbami Plzeň“...“Rozpisem státního

³⁵⁵ BÁRTA, Milan, *Očista středních zemědělských škol od dětí „vesnických boháčů“ a jejich integrace na státním statku Albrechtice*, In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008, s. 196-209.

³⁵⁶ Rozhovor č. 3, Chrást'ovice.

³⁵⁷ JECH, Karel, *Vylučování selských dětí ze škol*, in.: JECH, Karel *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad 2008.

³⁵⁸ SOKA Strakonice, MNV Chrást'ovice, Kniha I/B/5, 1954-1967.

³⁵⁹ Rozhovor č., 3, Chrást'ovice; Rozhovor č., 7, Chrást'ovice.

³⁶⁰ Rozhovor č., 3, Chrást'ovice.

³⁶¹ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, Kniha protokolů 1948-1966.

³⁶² Rozhovor č., 1 Třebohostice.

³⁶³ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, Kniha II/A/3, 1952-1966.

³⁶⁴ Rozhovor č., 8 Mečichov.

³⁶⁵ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, Kniha II/A/3, 1952-1966, Rozhodnutí, 28. 6. 1963.

plánu jest určeno jednotlivým NV získat určitý počet mládeže pro učení obor v zemědělství. MNV jsou odpovědny za splnění stanoveného úkolu podle zákona o národních výborech š. 65/1960 Sb., a vl. nař. Č. 71/1960 Sb., §11, odst. 2.“ ... „ve vašem případě není možno souhlasit se sjednáním učebního poměru pro stavebnictví mimo JZD, protože situace v pracovních silách v zemědělské výrobě v obci není zajištěna a je proto třeba, aby byla kryta především potřeba zemědělského závodu“ Dále je v tomto dokumentu navrhnut vstup pro Josefa do družstva, kde mu bude zajištěna další oborová výuka v oboru zemědělec mechanizátor, ale že samozřejmě jsou k dispozici i další obory a bude se muset přizpůsobit potřebám místního zemědělského družstva.³⁶⁶ Pro MNV bylo běžné používání podobných lákadel a obrátů. V závěru rozhodnutí se však vedoucí oboru pracovních sil pro ONV Strakonice zabývá důležitou myšlenkou, branou v této době, jako samozřejmost. Základem této myšlenky bylo tvrzení, že zemědělství je úsek, kde je třeba zajistit nejvíce pracovních sil a kde je zejména třeba zlepšit věkovou skladbu pracovníků v jednotných družstvech. Jen tak budou získáni pro zemědělství pracovníci, kteří zajistí uplatňování nových pracovních metod a plné využití mechanizace v zemědělství.³⁶⁷ MNV se tedy snažili získat co nejvíce dětí z obcí do místních jednotných družstev. Někdy formou důrazného doporučení pro setrvání na rodné půdě a slibu budoucí práce v místním JZD, jindy formou zákazu studia v oboru mimo zemědělskou činnost. Tato praxe se v průběhu let poněkud zmírnila a v polovině šedesátých let byly nuceny zůstat na rodinném statku a pracovat v JZD pouze nejstarší děti zemědělců.³⁶⁸ I zde však vyvstávaly problémy a vnikaly výjimky. Nejčastěji v případech mentální či fyzické neschopnosti nejstaršího z dětí. V takových případech přecházela povinnost obdělávat rodinnou půdu a pracovat v JZD na mladší sourozence.³⁶⁹ Komunistická strana se pokoušela zasadit oblibu zemědělského školství do své historie a zdánlivě na ni navázat nucením mladých zemědělců do tohoto oboru.³⁷⁰ Může tomu napovídat i článek z místního tisku: „Mladý Zlatodol v Lažanech již přes 100 roků.“³⁷¹ V tomto článku se autor zabývá selskou školou v obci Lažany na Strakonicku, která funguje údajně od roku 1838.³⁷²

Dalším z omezení vyžadovaných at' už MNV nebo ONV byl zákaz porážky a zpracování vlastního dobytka bez příslušného povolení. Takový zákaz, či povolení jde ruku v ruce s výše rozebíranými povinnými zemědělskými dávkami. Zemědělec, který choval

³⁶⁶ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, kniha II/A/3, 1952-1966, Rozhodnutí, 28. 6. 1963.

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ Rozhovor č., 5 Mečichov.

³⁶⁹ Rozhovor č., 7 Chrástovice.

³⁷⁰ CVRČEK, Zdeněk, 30 let JZD na Strakonicku, Strakonice, ONV Strakonice, 1979.

³⁷¹ SOKA Strakonice, Za socialistickou vesnici Blatenska, ročník II, číslo 25, 1952.

³⁷² Tamtéž.

vepře, skot, ovce nebo jiný dobytek, byl povinen odevzdávat jistou část svého chovu každý rok na ONV Strakonice. Byl mu určen nejen počet kusů dobytka, ale i jeho váha, která byla okamžitě zkontrolována v místním JZD nebo pokud v obci zatím žádné nebylo, v příslušných masnách v nedalekém okresním městě Strakonice.³⁷³ Když však tato váha neodpovídala předepsané normě, mohlo dojít k výraznější perzekuci. Nedostatek potravy kvůli slabé úrodě, špatná kvalita krmení, či jiné důvody pro nedostačující váhu byly označovány za výmluvy a nebrány v potaz.³⁷⁴

Tyto zákazy brali pracovníci místních národních výborů a ONV Strakonice velice vážně. Což si můžeme přiblížit na dvou konkrétních případech ve zkoumaných obcích. Tyto případy jsou navíc typické tím, že zde k žádnému porušení zákazu ani nedošlo. Je s nimi spojeno jen podezření, nedůvěra a desinformace ze strany zastupitelstva MNV a ONV Strakonice. O to více je na nich zjevná rychlost a efektivita persekčních opatření. V prvním z případů se podíváme na rodinu pana Josefa Poskočila.³⁷⁵ Psal se rok 1955 a v obci Třebohostice ještě žádné JZD ani nebylo. Zemědělci odváděli povinné dávky přímo na příslušná odběrná místa ONV Strakonice.³⁷⁶ Právě jejich neschopnost tyto dávky plnit byla často odměněna zákazem zabítí dobytka pro vlastní potřebu, a i když bylo povolení uděleno, byl daný zemědělec povinen stejně odevzdat značnou část zpracovaného masa a sádla.³⁷⁷ Sádlo stálo také na začátku potíží Josefa Poskočila se zastupiteli ONV Strakonice.³⁷⁸ Poskočilovi žádali tento rok o zabítí vlastního vepře již dvakrát. Ani jednou jim nebylo uděleno, čehož si samozřejmě někteří místní zastupitelé byli vědomi.³⁷⁹ Když tedy desátého listopadu toho roku viděla jedna ze socialisticky smýšlejících zastupitelek Jana Poskočila, desetiletého syna Josefa Poskočila, jak jde po návsi s chlebem namazaným sádlem, netrvalo dlouho a informovala ONV Strakonice.³⁸⁰ Ve večerních hodinách toho samého dne přijel úředník ONV na kontrolu veškerého zvířectva, dle seznamu vedeného na ONV Strakonice o všech zemědělcích v obci.³⁸¹ Všechna zvířata však souhlasila, nebyla objevena žádná tajná skrýš, jen pár kilo zpracovaných vepřových produktů ve spíži. Vysvětlení bylo jednoduché. Maso a sádlo nalezené u Poskočilů bylo zpracováno s řádným povolením ONV Strakonice, nikoliv však v obci Třebohostice. Josefův bratr, Petr Poskočil, který bydlel v sousední obci, o

³⁷³ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton, č. 613.

³⁷⁴ Rozhovor č., 1 Třebohostice; Rozhovor č., 7 Chrást'ovice.

³⁷⁵ Třebohostice, výměra půdy 12 ha.

³⁷⁶ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 613.

³⁷⁷ Rozhovor č., 1 Třebohostice.

³⁷⁸ Rozhovor č., 9 Třebohostice.

³⁷⁹ Rozhovor č., 9 Třebohostice.

³⁸⁰ Rozhovor č., 9 Třebohostice.

³⁸¹ SOKA Strakonice, ONV Strakonice; Seznamy zvířectva, byli běžné pro každou obec a většinou se každý rok obnovovali právě pro podobné případy.

něj zažádal a zabil vlastního vepře. O zpracované masové výrobky se jen podělil se svými příbuznými.³⁸² Celé toto nedorozumění se obešlo bez další perzekuce. Vystává však otázka, zda by vyvázl Josef Poskočil tak lehce, kdyby vlastnil o pár hektarů pozemků více. Spadal by již do klasifikace velkostatkář a na žádné „výmluvy“ by se přihlížet nemuselo.

Poněkud odlišný případ se stejným jádrem si můžeme přiblížit v obci Chrástovice. Jde o již výše zmíněnou rodinu Pospíšilů, která měla problémy s povinnými zemědělskými dávkami. Už jsme zde rozebírali, že tyto problémy přímo souvisí s udílením povolení k zabíjení a zpracování vlastního dobytka. Zde se však jedná o atypický případ. Bratr Karla Pospíšila, Vladimír Pospíšil,³⁸³ se stal obětí zákazu, i když sám své povinné dodávky plnil.³⁸⁴ Když se chtěl v létě roku 1961 oženit, podal žádost na místní MNV o zabíjení jedné ovce po obřadu na oslavu. Tato žádost byla okamžitě zamítnuta s ohledem na problémy jeho bratra.³⁸⁵ Vladimír toto zamítnutí přijal bez stížností a námitek, ale znovu zde můžeme vidět nedůvěru a opatrnost typickou pro obec Chrástovice, když v den svatby přišla kontrola z MVN.³⁸⁶ Podle výše zmíněných seznamů kontrolovala veškerý dobytek na statku. K žádnému porušení zákazu však také nedošlo. Zastupitelé nechali za vstupní bránou do dvora jednoho z řad pomocníků VB, aby kontroloval průběh svatby a dohlédl na dodržení zákazu porážky dobytka. Podobná kontrola přišla ještě pětkrát během následujících dvou týdnů. Když však stále nenalezla nic k potrestání, neochotně svého snažení zanechala.³⁸⁷ Zde vidíme, že k rodině již klasifikovaného a perzekuovaného velkostatkáře se přistupuje poněkud jinak. V tomto případě nebyl ani náznak porušení daného zákazu, přesto opatření proti rodině Pospíšilů byla značně vyšší, než ta proti rodině Poskočilů z obce Třebohostice.

S nepovolenými zabíjačkami se ve výpovědi pamětníků však můžeme také setkat. Hlavně ale jen v obci Třebohostice, kde se zabíjelo v noci a co nejrychleji. K tomuto účelu se obvykle domluvilo několik rodin, které si navzájem důvěřovaly a zpracované masné výrobky se rozdělily³⁸⁸. Zde vidíme opět důležitost mezilidských vztahů a důvěry na vesnici. V obci Chrástovice si nikdo nemohl být jistý, kdo a kdy mu počítá dobytek, takže takovéto jednání by bylo značně nerozumné.³⁸⁹ Obec Mečichov stála ještě dál v míře strachu z perzekuce v obci než Chrástovice, zde tedy tajné porážení dobytka nepřicházelo vůbec v úvahu.³⁹⁰

³⁸² Rozhovor č. 9 Třebohostice.

³⁸³ Chrástovice, výměra půdy 9 ha.

³⁸⁴ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³⁸⁵ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³⁸⁶ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³⁸⁷ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³⁸⁸ Rozhovor č. 9, Třebohostice.

³⁸⁹ Rozhovor č. 3, Chrástovice.

³⁹⁰ Rozhovor č. 10, Mečichov.

Na podobné linii se pohybují zákazy kácení stromů ve vlastních lesech. Na rozdíl od porážky dobytka jsou však těchto případů, respektive porušení zákazu kácení vlastních lesů, jen na Strakonicku desítky.³⁹¹ Už jen z praktického hlediska tyto případy nebyly nejspíše tak závažně trestány díky své četnosti. Tresty zde byly však stejně rozdílné jako u dalších forem represe. Mohly mít podobu zabavení části nebo všeho vytěženého dřeva, kterou často doprovázela finanční pokuta v řádech stovek a v extrémních případech tisíc korun.³⁹² Mnoho z těchto porušení zákazu se řeší i ve zkoumaných obcích. Přiblížíme si tuto problematiku na několika konkrétních případech.

Na začátku února roku 1959 pokácel František Jeništa³⁹³ ve svém lese bez příslušného povolení 4 borovice.³⁹⁴ Rodina Jenišťů vlastnila středně velký statek s malou stodolou a chlévem.³⁹⁵ Ve svém odůvodnění uvádí, že potřeboval rychle opravit podlahu chléva a o povolení nežádal, protože: *„myslil jsem, že požádal-li bych o povolení, že bych toto neobdržel, proto jsem těžbu provedl bez povolení. Jedná se o 1,13 prm³⁹⁶ dřeva“*³⁹⁷ Dále ve své výpovědi uvádí, že si svůj zločin uvědomil, nechtěl poškodit veřejné zásobování a vytěžené dřevo k ničemu nevyužil.³⁹⁸ Zde vyvstává otázka, co ho vedlo k *„uvědomění si zločinu“*? Zda to bylo vlastenecké soucítění s plněním hospodářského plánu nebo si František Jeništa nebyl jistý tím, jestli ho neviděl těžít dřevo někdo, kdo ví, že o povolení nezažádal. Případ pokračoval. Pan Jeništa zažádal o povolení zpětně, protože dřevo skutečně potřeboval, to mu však uděleno nebylo.³⁹⁹ Ve zprávě z Rady Okresního národního výboru Strakonice, oboru zemědělství a lesního hospodářství z šestnáctého dubna roku 1959 se její předseda vyjadřuje k tomuto případu jasně: *„obviněný, narozen 31.6.1891 v Chrášťovicích, okres Strakonice, člen JZD, je vinen“* ... *„Provedl nedovolenou těžbu dřeva ve svém lese a vykácel 1,13 plm dřeva.“* ... *„Trestá se pokutou ve výši 400,-Kč, t. j. slovy čtyři sta korun čel. Ve prospěch státní pokladny.“*⁴⁰⁰ V závěru této zprávy je důležitá formulace. Při výměře jeho trestu bylo přihlédnuto k všem zjištěným okolnostem a hlavně k *„osobním a majetkovým poměrům obviněného.“*⁴⁰¹ Vidíme tedy, že i v oficiálních dokumentech se projevuje důraz na původ a majetek zemědělců. Pro srovnání může sloužit případ souseda pana Jeništy, Josefa

³⁹¹ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 616.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ Chrášťovice, výměra půdy 4,5 ha.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ Rozhovor č. 7, Chrášťovice.

³⁹⁶ Dřívější zkratka pro prostorový metr dřeva. V dnešní době používáme jednotku prm, neboli prostorový metr.

³⁹⁷ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 616.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

⁴⁰¹ Tamtéž.

Navrátila.⁴⁰² Ocítl se v podobné situaci. Potřeboval vyměnit několik trámů ve své stodole a v únoru roku 1960 pokácel šest stromů ve svém vlastním lese s objemem dva prn.⁴⁰³ V polovině ledna řádně podal žádost o povolení, na kterou mu však nikdo neodpověděl.⁴⁰⁴ Takto to uvádí ve svém odůvodnění tohoto přestupku: „...čekal jsem na odpověď měsíc, pak jsem předpokládal, že mohu pokračovat“ ... „zamítnutí mi přišlo až týden poté, co jsem dřevo navezl domů.“⁴⁰⁵ Veškerá odůvodnění o nebezpečnosti stodoly se špatnými trámy jsou označeny jako výmluvy. Trest byl stanoven na 850 Kč a zabavení poloviny pokáceného dřeva.⁴⁰⁶ Vystává zde znovu otázka, zda by byla pokuta tak vysoká, kdyby rodina Navrátilů vlastnila o několik hektarů půdy méně. Nebo zda by si mohly alespoň ponechat vytěžené dříví na opravu svého majetku, stejně jako František Jeništa. Podobné případy v této obci byly celkem běžné. Důležitým faktem je však to, že podobný případ může nastat jen po udání, o které zde, kvůli chladným sousedským vztahům nebylo nouze

O něco méně případů nalezneme tedy v druhé zkoumané obci Třebohostice. Přesto je možné pozorovat téměř identickou paralelu. V případě kdy velkostatkář František Polánka⁴⁰⁷ vykácel na začátku ledna roku 1959 patnáct plm dřeva ve svém lese⁴⁰⁸ Z odůvodněním opravy střechy stodoly, po spadlém stromu. Také dlouho čekal na odpověď z ONV Strakonice a pustil se do těžby dřeva bez povolení. Ještě než stihl střechu opravit, bylo s ním zahájeno trestní řízení, ze kterého vyšel s pokutou 450 Kč a rozhodnutím o zabavení poloviny vykáceného dřeva. Zbytek mu byl ponechán na zabezpečení střechy.⁴⁰⁹ Vedle toho menší zemědělec z této obce Vladimír Soukup⁴¹⁰ v podobné situaci v tom samém roce pokácel dvanáct prostorových metrů dřeva ve svém lese bez povolení. Jeho odůvodnění byla také nutná oprava hospodářských budov na jeho statku. I zde bylo však přihlédnuto k jeho majetkovým poměrům. Byl mu udělen trest ve výši 150 Kč a zabaveno pět prostorových metrů dřeva.⁴¹¹

Vidíme tedy velmi značný rozdíl mezi zkoumanými obcemi. A to přesto, že obě dvojice konkrétních případů byly ve značné shodě. Při určování trestů bylo totiž občas

⁴⁰² Chrástovice, výměra půdy 16 ha.

⁴⁰³ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 616.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 616.

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ Třebohostice, výměra půdy 15,6 ha.

⁴⁰⁸ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 616.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ Třebohostice, výměra půdy 4 ha.

⁴¹¹ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 616.

přihlíženo ke zprávě o proviněném zemědělcí z místního národního výboru.⁴¹² Zde se projevují znovu neshody a nevraživost v obci jako základ těžší perzekuce.

Poněkud stranou znovu stojí třetí zkoumaná vesnice, Mečichov. Zdejší obyvatelé se snažili dodržovat všechny předpisy a zákazy. Případů kácení vlastních stromů bez povolení je zde opravdu minimum.⁴¹³ Je zde však jeden zajímavý případ podobného rázu. V průběhu ledna roku 1965 u nedalekého potoka prováděli zaměstnanci ONV Strakonice „čištění koryt a jeho břehů“,⁴¹⁴ což znamenalo hlavně kácení olší. Olše zde byly spíše malé, až keřovité, a po podobných čištěních se většinou odtáhly na jedno místo a spálily.⁴¹⁵ V tomto případě bylo však olší značné množství a příslušní pracovníci nabídli občanům Mečichova, jestli nějaké nechtějí v hodnotě jeden prostorový metr za padesát Kčs.⁴¹⁶ Případem se brzy začal zabývat ONV Strakonice, ale překvapivě ne trestáním jeho pracovníků. Postih dopadl na zemědělce, kteří od nich dřevo koupili. Ve zprávě z ONV Strakonice na MNV Mečichov stojí následující: „*Dalším prošetřením tohoto případu, bylo zjištěno, že jmenovaní zaměstnanci zde v lednu prováděli kácení olší podél břehů místního potoka. Olše si pak odvezli občané obce Mečichov výměnou za peněžní částku.*“ Dále se pak rozebírají konkrétní případy „*odcizení státního majetku*“ jednotlivých občanů a pokuty s nimi spojené.⁴¹⁷ Pokuty se pohybovaly v rozmezí sto až sto padesát Kčs za prostorový metr,⁴¹⁸ přičemž kvalita tohoto dřeva není příliš dobrá. Jako příklad poslouží causa s Karlem Želízkem: „*Obviněný se dopustil provinění proti majetku v socialistickém vlastnictví tím, že v měsíci lednu 1965 si odvezl pokácené a seřezané olše.*“ ... „*jednalo se o dva prostorové metry, čímž vznikla škoda státu nejméně 300 Kčs.*“⁴¹⁹ Je zde uvedena i cena, kterou zaplatil pan Želízko zaměstnancům ONV Strakonice. Jedná se o „*70 Kčs a láhev domácí pálenky.*“⁴²⁰ Zde vidíme, že i situace, která by se za normálních okolností obešla bez jakéhokoliv zásahu MNV či ONV Strakonice, může eskalovat do nepředstavitelné míry. Typický je však přístup ONV Strakonice k obyvatelům této konkrétní obce, kdy se úředníci chopili první příležitosti k perzekuci a ubíjení zemědělců, kteří se neřídí veškerými pokyny.

⁴¹² Rozhovor č., 7 Chrást'ovice.

⁴¹³ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, karton., č. 616.

⁴¹⁴ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, karton š., 1, kniha II/B.

⁴¹⁵ Rozhovor č., 5 Mečichov.

⁴¹⁶ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, karton š., 1, kniha II/B.

⁴¹⁷ Tamtéž.

⁴¹⁸ Tamtéž.

⁴¹⁹ Tamtéž.

⁴²⁰ Tamtéž.

6.2.3 Bydlení

Nyní se zaměříme na fenomén, který byl v ostrém kontrastu s jednou z výše zmíněných nejtěžších forem represí, s vystěhováním. Budeme se tedy zabývat nuceným zůstatím na vesnici a zákazu změny bydliště. Tento trend jde ruku v ruce s výše zmíněnou praxí zůstávání nejstaršího dítěte na rodném statku a práce v místním JZD. V praxi se toto nepsané pravidlo dodržovalo. Najdeme však výjimky a postih již vystěhovaných osob.

Konkrétně v obci Chrást'ovice případ rodiny Peleškových.⁴²¹ Vladimír Peleška byl nejstarším synem Karla Pelešky,⁴²² měl se tedy ujmout hospodaření na statku a začít pracovat v JZD. Měl však problémy se zády kvůli nehodě z dětství, a práce v zemědělství pro něj byla příliš náročná.⁴²³ Po několika letech zdravotních problémů se v roce 1959 odstěhoval do nedalekých Strakonice, kde začal pracovat v textilní firmě FEZKO Strakonice.⁴²⁴ Vladimír byl vášnivým rybářem a vyrážel k rybníkům, obklopujícím Strakonice, nebo k místní řece Otavě, velmi často. Na konci roku 1960 mu však přišlo z práce vypovězení pracovní činnosti a příkázání k návratu zpět do obce Chrást'ovice.⁴²⁵ Odůvodnění bylo anonymní udání „bdělého“ občana obce, který se o jeho rybářských výletech doslechl. Vladimír podal stížnost proti této výpovědi na MNV Chrást'ovice.⁴²⁶ To ji předalo ONV Strakonice a odpověď na sebe dlouho nenechala čekat. Příslušný úředník se k Vladimírovu případu vyjadřuje následovně: „*Rada ONV Strakonice přijala 22.11.1960 vaši stížnost o výpovědi z práce. Stížnost je nemístná z důvodu vašeho vychytralého způsobu vyhnutí ze práce v jednotném zemědělství a vědomé poškozování lidu*“ ... „*osoba schopna věnovat se rekreační činnosti, jako je rybaření na denním pořádku, je zdravotně jistě schopna práce v JZD*“ ... „*dále uvádíte, že v JZD pracuje za vás, váš bratr s manželkou*“.⁴²⁷

Veškerá odůvodnění a ospravedlnění Vladimíra jsou označeny jen za výmluvy a je mu důrazně doporučeno změnit trvalé bydliště a započít práce v JZD, pokud si nepřeje následky.⁴²⁸ Vladimír se skutečně musel znovu přestěhovat do rodné vesnice a začít práci v JZD. Zde vidíme znovu závist a nevraživost mezi sousedy, která vedla k zbytečnému úřednímu jednání. Pan Peleška, který dodnes v obci žije se k tomuto dění vyjádřil následovně.

⁴²¹ Rozhovor, č., 11 Chrást'ovice.

⁴²² Chrást'ovice, výměra pozemků 7 ha.

⁴²³ Rozhovor, č., 11 Chrást'ovice.

⁴²⁴ Rozhovor, č., 11 Chrást'ovice.

⁴²⁵ Rozhovor, č., 11 Chrást'ovice.

⁴²⁶ Stížnost samotná se nedochovala.

⁴²⁷ SOkA Strakonice, MNV Chrást'ovice, karton., č. 2, Stížnosti 1953-1963.

⁴²⁸ Tamtéž.

„Udání bylo anonymní, ale já dobře věděl, kdo to byl“ ... „s touhle rodinou jsme vycházeli špatně, když tu ještě žádné JZD nestálo, a lepší už to nikdy nebylo.“⁴²⁹

Podobná udání však nejsou výjimkou i u obou dalších zkoumaných obcí. V Třebohosticích, přestože zde převažovala sousedská solidarita a vzájemná pomoc, byla na denním pořádku, sympatizanti s komunistickým režimem se v menší míře vyskytovali i zde. Konkrétně případ Anežky Plačkové, dcery Tomáše Plačka.⁴³⁰

Na začátku roku 1960 se odstěhovala i s dětmi do obce Droužetice, ležící v těsné blízkosti okresního města Strakonice, kde nastoupila do textilní továrny FEZKO Strakonice. Její manžel Karel Plaček zůstal na rodinném hospodářství a pracoval v JZD. Anežka uváděla jako důvod svého odchodu spory se svou tchýní.⁴³¹ Nedopustila se žádného přestupku v očích zastupitelstva obce ani zastupitelstva JZD a věc by tímto končila. Anežka však brzy začala jezdit zpět do Třebohostic pomáhat na statek kvůli vážnému onemocnění svého švagra a následnému navýšení práce na ostatní členy domácnosti. Stále však měla trvalé bydliště v obci Droužetice a vyhnula se zasazení do práce v JZD.⁴³² Toto zpozoroval další „bdělý“ občan. Následovalo udání na příslušná místa a obvinění z „vědomého obelhávání MNV Třebohostice a ONV Strakonice.“⁴³³ Její jednání bylo označeno za „chytrácké“, „pokus o podvod“ a brzy následovala výpověď z firmy FEZKO Strakonice a nucená změna bydliště. Práce jí byla přidělena v nedaleké obci Únice, kde se nacházel chov vepřů patřící JZD Třebohostice a kde bylo i její nové bydliště.⁴³⁴ Toto bydliště bylo zvoleno kvůli „údajným“ sporům a výmluvám na tchýni.⁴³⁵ Proti tomuto jednání podala Anežka stížnost. Ta však neměla žádný efekt.⁴³⁶ Pracovní poměr ve firmě FEZKO Strakonice s ní byl rozváznán odborem pracovních sil rady ONV Strakonice a k prvnímu dni následujícího měsíce měla nastoupit do nové práce.⁴³⁷

Přestože byla tato situace z velké části jen nedorozuměním a desinformací, pohlíželo se na Anežku Plačkovou také jako na sabotéra a podvodníka. V odpovědi na její stížnost na výpověď ve Strakonici je takto několikrát nazvána a příslušný úředník naznačuje její „původní úmysl“ získat povolení práce jinde než v zemědělském sektoru, přičemž stále bydlí

⁴²⁹ Rozhovor, č., 11 Chrástovice.

⁴³⁰ Třebohostice, výměra pozemků 10 ha.

⁴³¹ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

⁴³² Rozhovor č. 1, Třebohostice.

⁴³³ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, karton., č. 1, Stížnost proti výpovědi ze zaměstnání 1960.

⁴³⁴ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

⁴³⁵ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, karton., č. 1, Stížnost proti výpovědi ze zaměstnání 1960.

⁴³⁶ Rozhovor č. 1, Třebohostice.

⁴³⁷ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, karton., č. 1, Stížnost proti výpovědi ze zaměstnání 1960.

v obci Třebohostice.⁴³⁸ V závěru této oficiální odpovědi na stížnost Anežky Peleškové je jasnými formulacemi naznačeno, že podobné jednání není v jejím „*vlastním zájmu*“ a pokud se bude chtít vyhnout nepříznivým následkům pro sebe a svou rodinu, měla by se „*zapojit do řádné práce v JZD Třebohostice*“.⁴³⁹

Obdobný případ je k nalezení i v poslední zkoumané obci, v Mečichově. Zde se opět jedná o udání, ale v trochu jiném kontextu. Zemědělci v této obci žili ve strachu z represivních opatření a z následků pro osobu, která by „*neoznámila*“ podezřelé či přímo protistátní jednání.⁴⁴⁰ Jedná se o případ Jaroslavy Sekáčové⁴⁴¹, rozené Dorásové, z prosince roku 1963.⁴⁴² Paní Sekáčová se chtěla odstěhovat do nedalekých Horažďovic a přenechat své pozemky sestře Marii Dorásové.⁴⁴³ Podala si tedy žádost na MNV Mečichov i na ONV Strakonice a připravovala se na stěhování.⁴⁴⁴ Žádost však byla téměř okamžitě zamítnuta. V odpovědi na ni se předseda odboru vodního hospodářství a pro věci zemědělství a lesnictví ONV Strakonice vyjadřuje stručně a jasně. Odvolává se na zákon č. 65/51 Sb. a smýšlený převod majetku a vystěhování zamítá.⁴⁴⁵ Jako důvod je uvedena neschopnost Marie Dorásové a její rodiny starat se o svůj vlastní majetek a své pozemky na základě anonymního udání.⁴⁴⁶ Úředník ONV Strakonice tento zákaz formuluje takto: „*...Nezaručuje řádné hospodaření na převáděné půdě, neboť sama vnesla do JZD cca 3,5 ha zemědělské půdy a na práci v JZD se podílí jen v nepatrné míře.*“⁴⁴⁷ Marie Dorásová by podle této zprávy nebyla schopna zajistit výrobu na svých původních pozemcích a nových pozemcích zároveň a tudíž se žádost její sestry Jaroslavy Sekáčové zamítá.⁴⁴⁸ Znovu se zde setkáváme s udáním jednoho ze sousedů, který chtěl zabránit odchodu paní Sekáčové ze zemědělství. Svědčí to o jisté sociální dysfunkci uvnitř této obce, nastolené atmosférou strachu podporovanou MNV Mečichov a ONV Strakonice.

Všechny tři výše popisované konkrétní případy probíhaly ještě na začátku šedesátých let. Problémy jednotných zemědělských družstev z počátku let padesátých byly stále čerstvé a situace se uklidňovala pomalu. K jistému uklidnění však docházelo. Ke konci šedesátých let

⁴³⁸ Tamtéž.

⁴³⁹ Tamtéž.

⁴⁴⁰ Rozhovor č., 6 Mečichov.

⁴⁴¹ Mečichov, výměra pozemků 3,6 ha.

⁴⁴² SOKA Strakonice, MNV Mečichov, karton I., Zpráva výboru vodního hospodářství a pro věci zemědělství a lesnictví.

⁴⁴³ Mečichov, výměra pozemků 3,5 ha.

⁴⁴⁴ Rozhovor č., 6 Mečichov.

⁴⁴⁵ SOKA Strakonice, MNV Mečichov, karton I., Zpráva výboru vodního hospodářství a pro věci zemědělství a lesnictví.

⁴⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

je znát citelné uvolnění. Mnoho lidí, stále žijících na venkově, již nebylo vázáno k rodné půdě. Velká část z nich v této době míří do měst, kde hledají práci v odvětvích odlišných od zemědělství, přestože mohly tyto práce být ve svém základu zcela odlišné od práce zažité jejich rodiči, prarodiči a dalšími generacemi zemědělců.⁴⁴⁹ V této době to nebyl jediný fenomén, který značil jistou změnu a cestu k něčemu odlišnému.

Cílem této části práce není vyzdvihování perzekučních procesů ve zkoumaných obcích, jen popis jejich průběhu a následné srovnávání. Pochopení odlišnosti persekučního vývoje v jednotlivých obcích s ohledem na jejich vnitřní sociální strukturu je klíčové v jejich porovnávání. Perzekuce některých zemědělců samotná, může být chápána také jako modernizační proces, jak již bylo rozebráno v úvodu práce. Přesto, že ji pamětníci takto nevnímají, hrála důležitou úlohu právě v utváření těchto sociálních struktur na venkově. Perzekuce může být tedy chápána jako základní kámen nové doby, ze kterého mohly další modernizační procesy pouze vycházet nebo na něj navazovat. Lze pozorovat velké rozdíly mezi zkoumanými obcemi už jen v intenzitě některých perzekučních procesů, založené na čistě subjektivních motivech, bez výraznějších zásahů z vnějšku dané vesnice.

Perzekuce spojená se socializací či kolektivizací byla, je a bude neodmyslitelnou součástí několika desetiletí minulého století v mysli většiny lidí. Smyslem této práce není její popírání, jen její „zlidštění“ v mikrohistorickém měřítku a přiblížení některých pozitivněji vnímaných aspektů této doby. K nim se dostáváme v následující kapitole.

⁴⁴⁹ BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds), *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, Brno 2009, s. 210.

7 Modernizace

Tento jsme se již pokusili vymezit v úvodu této práce, nyní je nutné ho konkrétně zasadit do kontextu této mikrohistorické sondy. Přiblížíme si zde aspekty kolektivizace, které vzbuzují nejednoznačné reakce a mohou být aktéry vnímány v důsledku i pozitivně při zavádění jednotných zemědělských družstev a pokusíme se získat vhled do změn venkovské společnosti, spojených s tímto procesem. Ukážeme si také diferenciaci těchto změn ve zkoumaných obcích v závislosti na různých faktorech.

Venkovský prostor prošel během druhé poloviny dvacátého století velmi razantními změnami. Jedním z důvodů těchto změn bylo obrácení pozornosti KSČ na rozvoj a přeměnu venkova.⁴⁵⁰ Hned v prvních letech po únorovém převratu se tato pozornost projevovala hlavně ve snaze zabezpečit potravinovou soběstačnost státu a v plánech budoucí nadvýroby, která poslouží zásobování ostatních států RVHP potravinami.⁴⁵¹ S tímto trendem je spojené výše popsané zakládání JZD a různé formy perzekuce. Na tomto místě je třeba zmínit jeden aspekt kolektivizace. Rozdělení obyvatel vesnice podle třídního původu. Toto rozdělení hrálo klíčovou roli v perzekučních procesech. Podobně ho však musíme brát v potaz při zkoumání modernizačního vývoje venkova. Touto kategorizací obyvatel může vzniknout situace, kdy včerejší soused je dnes „nepřítel státu“, ať už je toto pojmosloví vnímáno jen teoreticky podle diktátu strany nebo proniká hlouběji do vnímání obyvatel venkova a narušuje vnitřní integritu obcí⁴⁵². Míra této diferenciaci byla velmi důležitá v pozdějším vývoji vesnice.

Obyvatelé venkova se často novým věcem bránili a stavěli se přímo proti veškerým modernizačním snahám ze strany zastupitelstva obcí nebo JZD.⁴⁵³ Tento přístup se však pojí hlavně s první fází kolektivizace a nejzávažnějšími perzekučními procesy. Počátek šedesátých let už je zpravidla ve znamení větší otevřenosti změnám a v sedmdesátých letech jsou obyvatelé venkova již zcela zapojeni do modernizačních procesů.⁴⁵⁴

Mezi ně se na první místo řadí mechanizace. Nové stroje, dříve buď nepotřebné z důvodu relativně úzkého využití nebo kvůli jejich finanční nákladnosti, jsou nyní více

⁴⁵⁰ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 385.

⁴⁵¹ HRUŠKA, Vladan, *Diferenciace venkovského prostoru na příkladu Moravskoslezského kraje*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc. s. 68.

⁴⁵² KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 387.

⁴⁵³ Tamtéž s. 386.

⁴⁵⁴ HRUŠKA, Vladan, *Diferenciace venkovského prostoru na příkladu Moravskoslezského kraje*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc. s. 70.

dostupné a značně usnadňují práci. Toto zjednodušení dává zemědělcům větší svobodu a pro některé znamená i možnost odchodu z venkova a zaměření se na profese odlišné od zemědělství. Pro jiné znamená nové příležitosti.

Příchodem nové techniky vznikají nové pracovní možnosti, například: řidič traktoru, kombajnu nebo nákladních vozů, opravář, mechanizátor a mnohé další.⁴⁵⁵ Nové možnosti se otevíraly pro každého, kdo byl schopný změny a ochotný přizpůsobit se. Ve zkoumaných obcích například nalezneme, možná poněkud překvapivě, nezanedbatelné procento žen, které zastávají funkce typicky „mužské“, jako byl řidič traktorů nebo kombajnů.⁴⁵⁶ O schopné řidiče byl vždy zájem a i v zimních měsících, kdy byla výroba v JZD téměř zastavena, se pro ně našlo využití. Konkrétně v Třebohosticích a Mečichově byly tito řidiči a řidičky v zimě „propůjčovány“ zastupitelstvy jednotlivých JZD do nedalekých měst, kde za pomoci družstevní techniky pomáhali odklízet sněh.⁴⁵⁷

I na tomto případě je vidět postupné uvolňování venkovské společnosti a její pružnost spojenou s postupující dobou.⁴⁵⁸ Mezi dalšími důležitými změnami na venkově lze zmínit výstavbu dopravních komunikací a s ní spojené zavádění pravidelných autobusových linek a také celkové rozšíření stavebnictví, ať už jen ve formě opravy zemědělských usedlostí nebo ve stavbě nových budov.⁴⁵⁹ Dále také pokroky v infrastruktuře, zásobování pitnou vodou, kanalizace, rozšiřování telefonních a elektrických sítí atd.⁴⁶⁰ Nesmíme také zapomenout na změny v kulturním a sociálním životě venkova. Sem patří výstavba kulturních domů a dalších zařízení, sloužících pro relaxaci nebo sport. Pravidelné návštěvy jednotlivých vesnic divadelními soubory a vznik dobrovolnických souborů v samotných vesnicích. Hlavně ale počátky ekonomické nezávislosti a zvedající se mzdy.⁴⁶¹

7.1 Změny ve zkoumaných obcích

Poválečnému venkovu se dnes věnuje velká pozornost nejen v historiografii. Většina prací zabývající se tímto tématem má však často jednotný pohled na venkovský prostor v tomto období, který jej vykresluje jako černobílé prostředí s jasně vymezeným „dobrem“ a „zlem.“ Toto vymezení však pro tuto práci nefunguje. Historické události nelze posuzovat

⁴⁵⁵ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 390.

⁴⁵⁶ Rozhovor č. 1, Třebohostice; Rozhovor č. 3, Chrástovice; Rozhovor č. 5, Mečichov.

⁴⁵⁷ Rozhovor č. 1, Třebohostice; Rozhovor č. 5, Mečichov.

⁴⁵⁸ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 403.

⁴⁵⁹ JIČÍNSKÁ, Martina. *Kvalita života na venkově*. Brno, 2017. Vedoucí práce Ing. Svatava Nunvářová, Ph.D. s. 24.

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 25.

⁴⁶¹ KAPLAN, Karel, *Proměny vesnice*, In: KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012.

kategoricky, dle předem daného schématu. Mikrohistoricky zachycené dění v regionu ukazuje, nakolik jsou tyto soudy neadekvátní. Realita se aktérům jevila vždy jako složitější komplex různorodých okolností a motivací, jež nelze jednoduše převést do dichotomie dobro vs. zlo. Práce zabývající se tímto obdobím také tíhnou k marginalizaci a zobecňování. Známe především příběhy odpůrců režimu, kteří se mu otevřeně stavěli. Konkrétně jsou popsány procesy s velkostatkáři a kulaky nebo může čtenář získat informace z biografii tehdejších komunistických funkcionářů. Na obyčejné lidi vedoucí obyčejný život se někdy trochu zapomíná, a to především kvůli totalitárnímu výkladu minulých událostí, kdy je jednodušší na celou venkovskou společnost nazírat jako na snadno zmanipulovatelnou, bezmocnou, utlačovanou, bez možnosti, ale i chuti k odporu.

Změny na venkově, z mikrospického hlediska, vždy probíhaly trochu jinak než v celostátním kontextu. Příkazy a nařízení přicházející z ÚV KSČ nebo přímo z Moskvy byly posílány přes byrokratický aparát na nižší a nižší úrovně a už jen svou zdlouhavostí dával tento proces na spodních složkách této mašinerie prostor k vlastní interpretaci a vymezení se k různým směrnicím.⁴⁶²

7.1.1 Rozvoj stavebnictví

Tento aspekt kolektivizace je v dnešní době jeden z nejtransparentnějších. Nemluvíme zde však pouze o rozvoji ve smyslu stavění nových zemědělských budov přímo v jednotných družstvech. Projevoval se také trochu jinak, přesto stále v přímé souvislosti s JZD.

Propagandu strany o výhodách plynoucích ze vstupu do družstva byla rozebírána především v předešlé kapitole. Nyní je třeba určit, co se dělo dále, a to v době, kdy přestávala mít svou účinnost z důvodu celkového uvolnění společnosti. S postupující dobou se pro značnou část mladých lidí na venkově objevovaly nové možnosti k odchodu ze zemědělství. Zastupitelstva jednotných družstev začala tedy nasazovat novou, ještě efektivnější metodu lákání pro vstup. Šlo především o stavby nových bytových nebo řadových domů s nabídkou ubytování pro celé rodiny, samozřejmě však s jistými podmínkami a pomyslným „háčkem“.

Podmínky pro získání bytu se mohly lišit v závislosti na některých faktorech: velikost nabízeného bytu, vzdálenost od JZD, nebo také odborná znalost případného zájemce. Nabídky bydlení byly určeny především pro mladé lidi zakládající rodinu s vyhlídkou, že v dané obci zůstanou dlouhodobě. Podmínka byla jednoduchá, v zásadě se jednalo o to, zda vstoupí do

⁴⁶² Viz 6.1 Represe v procesu kolektivizace; Dopisy mezi ÚV KSČ, OV KSČ a jednotlivými MVV o vyloučení zemědělců s větší výměrou.

družstva jeden či oba členové přistěhované rodiny.⁴⁶³ O mladé páry, které hledaly vlastní bydlení, nebyla nouze. Každý si však nemohl dovolit začít stavět vlastní dům nebo si pronajmout byt. Proto bylo nabízené bydlení na venkově jednoduchým řešením.⁴⁶⁴ Jeden z pamětníků uvádí: „*Chtěli jsme se s Maruškou brát, ale peníze jsme neměli*“ ... „*Když jsem se dozvěděl na myslivecké schůzi, že v Mečichově mají nové byty pro ty, co budou dělat v JZD, tak jsem hned jel za předsedou.*“⁴⁶⁵ Tento pamětník, původně z Blatné, udává, že jednání bylo velmi rychlé a do pár měsíců pracoval v družstvu. Jeho žena zůstala doma s dětmi, jelikož se jednalo o menší byt, kdy byl pro jeho získání podmíněný vstup do JZD pouze pro jednu osobu.⁴⁶⁶

Stavba bytovek byla v obci Mečichov zahájena v polovině roku 1970⁴⁶⁷, v průběhu následujícího léta byla dokončena. Jednalo se o tři bytové domy s celkovým počtem bytů osmnáct.⁴⁶⁸ Podobně vypadal případ jednoho pamětníka z obce Třebohostice. Se svou ženou bydlel v Plzni v rodinném domě svých rodičů. Když jeho žena čekala již druhé dítě, situace ho přinutila k hledání vlastního bydlení.⁴⁶⁹ Naskytl se mu příležitost práce v JZD Třebohostice spojená s možností bydlení v jednom z právě stavěných řadových domů. Vzpomíná následovně: „*O místě v družstvu i o baráku jsem se dozvěděl náhodou v hostinci v Blatné, kde jsem se zapovídal s řidičem autobusu, který přes Třebohostice jezdí*“ ... „*Dojel jsem do JZD a během půlroku jsme bydleli v novém.*“⁴⁷⁰ Řadové domy byly v této době ještě rozestavěné a tento pamětník pomáhal rovnou s dostavbou domu, který byl určen pro jeho rodinu⁴⁷¹

V této obci, stejně jako v Mečichově, byly postaveny tři třípatrové bytovky již v roce 1960.⁴⁷² Navíc zde vznikaly i tyto dvoupatrové řadové domky, kde však podmínka pro převzetí zahrnovala nutnost ke vstupu do zemědělského družstva pro oba dva členy rodiny. Tyto domy byly situovány blíže k centru obce a ke vstupu do areálu družstva. Do konce roku 1965 jich bylo postaveno šest.⁴⁷³ Ve třetí zkoumané obci, v Chrástovicích, byly postaveny v průběhu let 1969 a 1970 čtyři čtyřpatrové bytové domy s třiceti dvěma byty.⁴⁷⁴ Přímé

⁴⁶³ K tomuto rozvoji se vyjadřovali nejlépe pamětníci, kteří přímo tyto byty získali a v daných obcích žijí dodnes. Konkrétně se jedná o Rozhovor č. 9 Třebohostice a Rozhovor č. 11 Mečichov.

⁴⁶⁴ Rozhovor č. 9 Třebohostice.

⁴⁶⁵ Rozhovor č. 11 Mečichov.

⁴⁶⁶ Rozhovor č. 11 Mečichov.

⁴⁶⁷ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 176.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 183.

⁴⁶⁹ Rozhovor č. 9 Třebohostice.

⁴⁷⁰ Rozhovor č. 9 Třebohostice.

⁴⁷¹ Rozhovor č. 9 Třebohostice.

⁴⁷² Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 189.

⁴⁷³ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 202.

⁴⁷⁴ Pamětní kniha pro obec Krašovice, s. 214.

svědectví z této obce však chybí z toho důvodu, že zde nebydlí již nikdo, kdo do této obce přišel za prací v rámci nabídky JZD. Průběh a důvod častého přistěhování a vystěhování v této obci byl popsán již v kapitole 6.2.1 Povinné dávky.

Tento trend výstavby bytových domů pro budoucí pracovníky JZD je popsán i ve výroční zprávě ONV Strakonice v roce 1961. Je zde přímo zmíněno: „V loňském roce 1960, se v strakonickém okrese osvědčily nové formy výstavby. Byla zahájena výstavba 74 bytových jednotek. Výstavba 46 bytovek probíhala družstevní formou a 28 se stavělo formou podnikovou.“ ... „Tyto formy výstavby se v strakonickém okrese používají teprve 1 rok, přesto se ukazuje, že jsou úspěšné, při výstavbě velmi hospodárné a pro obyvatele venkova přijatelné.“⁴⁷⁵

Takovéto bytové domy se stavěly poměrně rychle. V mnoha případech, podobných jako výše popsaný případ pamětníka z obce Třebohostice, pomáhali lidé sami při stavbě.⁴⁷⁶ Můžeme o tom najít i přímo záznam z výroční zprávy ONV Strakonice za rok 1965:⁴⁷⁷ „členská základna bytových družstev se v minulých letech stále rozrůstá“ ... „Členové se často přímo podílejí na stavbě svých činžovních domů.“ ... „Odpracované hodiny členů na družstevním staveništi dosahovaly v minulých letech často k několika stům.“⁴⁷⁸ Za prvních pět let výstavby bylo postaveno sto třicet dva bytových domů v celém okrese Strakonice a plán do příštích pěti let počítal s více než stoprocentním navýšením tohoto počtu.⁴⁷⁹

Společně s družstevní stavbou se v této době rozšiřovalo také přistavování starších domů nebo i stavba nových. V obcích Třebohostice⁴⁸⁰ a Chrášťovice⁴⁸¹ lze pozorovat tento trend ve změnách počtu obydlených domů v obci. Je zde vidět podobný vývoj v téměř konstantním stoupání tohoto počtu. Obec Chrášťovice z tohoto vývoje vybočuje. Zde je mezi lety 1970 a 1980 vidět značný pokles obydlených stavení.⁴⁸² Tento pokles je podle pamětníků výsledkem mírného uvolnění systému a možnosti odejít z vesnice.⁴⁸³

Jedním zvláštním projevem rozvoje stavebnictví vybočuje pouze obec Třebohostice. Jedná se o chatkovou kolonii vzdálenou jeden kilometr východním směrem od obce. Stavba začala v polovině roku 1982. Tyto počátky byly spojeny s žádostmi o povolení k stavbě hlavně ze zdravotních důvodů. Dnes nám to může připadat směšné. Hledání zdravějšího

⁴⁷⁵ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 395, sign 7/B.

⁴⁷⁶ KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993*. Praha: Academia, 2012, s. 199.

⁴⁷⁷ SOKA Strakonice, ONV Strakonice, kt., č. 399, sign 5/C.

⁴⁷⁸ Tamtéž.

⁴⁷⁹ Tamtéž.

⁴⁸⁰ Viz příloha 1: Počet domů – Třebohostice.

⁴⁸¹ Viz příloha 2: Počet domů – Mečichov.

⁴⁸² Viz příloha 3: Počet domů – Chrášťovice.

⁴⁸³ Rozhovor č. 2, 3, 7 Chrášťovice.

vzduchu, nežli je ten přímo v malých obcích. V této době byla však častá plicní onemocnění a v tomto konkrétním případě se obyvatelé rozhodli pro stavbu chat mezi lesy a rybníkem, kde je čistý vzduch, bez kouře z komínů a výfuků stále se rozšiřujících dopravních prostředků.⁴⁸⁴ Další stavba byla spojena spíše s faktem, že ostatní obyvatelé obce „to taky zvládnou“⁴⁸⁵ a budou mít svůj vlastní odkaz pro budoucí generace.⁴⁸⁶ Ještě během první poloviny devadesátých let bylo postaveno devět dalších chat.⁴⁸⁷ Dnes je jich dokončeno dvacet tři. Poslední z nich byla postavena v roce 2001.⁴⁸⁸ Vystává otázka, proč jen v jedné ze zkoumaných obcí vznikla takováto kolonie. Odpovědi můžou být znovu vnitřní vztahy v jednotlivých vesnicích a dobové napětí.

Jak vidíme na případu chatkové kolonie, rozvoj vesnic mohl mít i kladné aspekty. Některé z těchto změn byly také v přímé souvislosti s kolektivizačním procesem a akcemi zastupitelstva obce. Zde je třeba zmínit akci „Z“ a její konkrétní projevy ve zkoumaných obcích.

Akce „Z“ byly oficiálně dobrovolné bezplatné brigády, sloužící k rozvoji obcí, kde „Z“ znamenalo - zvelebování.⁴⁸⁹ Z počátku sloužily jen pro menší projekty, například úklid ulic, hřišť, natírání obecních plotů nebo sázení květin do obecních záhonů.⁴⁹⁰ Postupně se však zdvihala jejich důležitost a pracovní využitelnost. V pozdějších letech mohly sloužit i při stavbě bytových domů a další výstavbě na venkově⁴⁹¹ nebo při výkopech vodovodů a kanalizace.⁴⁹² Tyto akce organizovala obecní zastupitelstva společně se zastupitelstvy JZD.⁴⁹³ Ve všech zkoumaných obcích tyto akce probíhaly v různém rozsahu. Za jejího přispění byly stavěny kulturní domy⁴⁹⁴, prodejny smíšeného zboží⁴⁹⁵ a hasičské nádrže⁴⁹⁶. Pro účely této práce nejlépe poslouží porovnání konkrétní činnosti, která probíhala ve všech zkoumaných akcích v rámci akce „Z“. Jedná se o výkop nové kanalizace.

⁴⁸⁴ Rozhovor č. 1 Třebohostice.

⁴⁸⁵ Rozhovor č. 1 Třebohostice.

⁴⁸⁶ Rozhovor č. 1 Třebohostice.

⁴⁸⁷ SOKA Strakonice, MNV Třebohostice, Kniha Protokolů 1960-1985.

⁴⁸⁸ Kronika obce Třebohostice, s. 5.

⁴⁸⁹ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 412.

⁴⁹⁰ Rozhovor č. 1 Třebohostice; Rozhovor č. 8 Mečichov.

⁴⁹¹ *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky: Vyhláška ministerstva financí a státní plánovací komise o zajištění prostředků na údržbu, opravy, rekonstrukce a modernizaci nájemních bytových domů* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1960 [cit. 2017-04-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani.aspx/?Id=29849&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

⁴⁹² Rozhovor č. 1 Třebohostice; Rozhovor č. 8 Mečichov.

⁴⁹³ Rozhovor č. 8 Mečichov.

⁴⁹⁴ Třebohostice

⁴⁹⁵ Třebohostice, Mečichov

⁴⁹⁶ Třebohostice, Chrástovice

V obci Třebohostice probíhala stavba nové kanalizace v roce 1963.⁴⁹⁷ V kronice je záznam čistě sporadický: „Účast na akci byla dobrá ... Výkopové práce byly dokončeny podle plánu.“⁴⁹⁸ Je zde sice zmínka o jakémsi plánu, podle svědectví pamětníků však byla práce volná a zastupitelstvo nikoho „*nehňalo*“.⁴⁹⁹ V ostrém kontrastu stojí obec Mečichov a její stavba kanalizace z roku 1966. Zde jsou v kronice například záznamy přímo o nedostatečném počtu odpracovaných hodin: „Pracovní plán na akci „Z“ kanalizace upadá, bylo odpracováno jen 2200 hodin.“⁵⁰⁰ Podle jednoho z pamětníků byli navíc obyvatelé obce pozorně sledováni a pomocníci VB si zaznamenávali, kdo pracuje a jak dlouho.⁵⁰¹ V obci Chrástovice byla situace s akcí „Z“ ještě poněkud složitější. Zdejší obyvatelé byli rozděleni do několika skupin, jak je již rozebíráno výše. Tyto skupiny spolu nespolupracovaly ani jejich vnitřní integrita nebyla nijak silná. V rámci akce „Z“ zde sice také proběhla stavba kanalizace. Probíhala však více než dva roky a byla dokončena až v roce 1970.⁵⁰² Stejný vzorec můžeme pozorovat i na zavádění pravidelné autobusové dopravy. Jako první se objevila ve stejném roce 1965 v obcích Třebohostice a Mečichov⁵⁰³. Autobus zde jezdil jednou denně směr Strakonice - Třebohostice – Mečichov – Blatná a jednou denně zpět.⁵⁰⁴ V obci Chrástovice byla zavedena pravidelná linka až v roce 1969. Autobus zde jezdil směr Radomyšl – Chrástovice – Strakonice.⁵⁰⁵

Z těchto dvou případů s přihlédnutím na výpovědi pamětníků lze vyvodit jisté závěry. V obci Třebohostice, kde místní obyvatelé „*šli s proudem*“,⁵⁰⁶ a kde komunistický tlak na veřejnost nebyl tak silný a očividný, proběhly tyto modernizační změny rychleji a v dřívější době než v dalších zkoumaných obcích. V Mečichově bránila rozvoji nedostatečná iniciativa obyvatel. Život zde probíhal podle diktátu zastupitelstva a nikdo se moc nehrnul k novým věcem ze strachu z následků za jednání, které „*vybočuje z řady*“ a není předepsáno komunistickou stranou.⁵⁰⁷ Po započetí práce se však zapojila většina obce a brzy byla dokončena.⁵⁰⁸ Vedle toho v obci Chrástovice, kde byl také citelný vliv komunistického zastupitelstva, probíhal tento vývoj trochu odlišně. Myšlenková a sociální nejednotnost místních obyvatel se projevila i zde. Zemědělci, kteří už byli perzekuováni před započatím

⁴⁹⁷ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov s. 82.

⁴⁹⁸ Tamtéž.

⁴⁹⁹ Rozhovor č. 4 Třebohostice.

⁵⁰⁰ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988. s. 157.

⁵⁰¹ Rozhovor č. 8 Mečichov.

⁵⁰² Pamětní kniha pro obec Chrástovice. s. 190.

⁵⁰³ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov s. 85.

⁵⁰⁴ Tamtéž.

⁵⁰⁵ Pamětní kniha pro obec Chrástovice. s. 181.

⁵⁰⁶ Rozhovor č. 1 Třebohostice.

⁵⁰⁷ Rozhovor č. 11 Mečichov.

⁵⁰⁸ Rozhovor č. 11 Mečichov.

akce „Z“, neměli potřebu k jejímu průběhu nějak přispívat. Z výpovědi jednoho z pamětníků je vidět zřejmý názor: „Co nám mohli udělat víc? ... Děti na školu už nemohly, zabít ovce jsme nesměli, nedovolovali nám skoro nic. Tak proč bych chodil kopat kanál někam na druhý konec vsi?“⁵⁰⁹

7.1.2 Odchod ze zemědělství

Zde je třeba se podrobněji podívat na fenomén odchodu ze zemědělství a z venkova. Této problematice se tato práce věnovala již v kapitole 6.2.3 Bydlení. Vedle nucených odchodů zemědělců z rodné půdy, které jsou dodnes pro širší veřejnost hlavní součástí kolektivizace, stála možnost odchodu dobrovolného, která však může být vnímána již jako součást modernizačních procesů na venkově.

Když porovnáme počty obyvatel v průběhu let ve všech zkoumaných obcích, tak je jasně vidět trvalý pokles s občasnými výkyvy. V obcích Třebohostice⁵¹⁰ a Mečichov⁵¹¹ se v posledních letech objevuje tendence vzestupu a počet obyvatel rychle stoupá. Vedle toho obec Chrášťovice od osmdesátých let v tomto ohledu pouze stagnuje.⁵¹²

Důvodů pro odchod z vesnice mohlo být mnoho, některé byly rozebírány v kapitole 6.2.3 Bydlení, dají se ale zjednodušeně rozdělit do tří kategorií. První byl odchod z přesvědčení, kvůli špatným vztahům nebo nevyhovující sociální situaci. Další kategorií je opouštění venkova, které bylo umožněno dostupností nových pracovních možností a přerušením závislosti venkovských obyvatel na práci v zemědělství nebo obdělávání vlastní půdy. Přestože velká část obyvatel, která nyní měla možnost hledat pracovní zaměření mimo rodnou obec a zemědělský sektor, jejich odchod měl odlišný význam. V tomto smyslu mohl tento odchod z venkova znamenat pouze nalezení práce mimo zemědělský sektor a dotyčný přitom mohl dále bydlet v dané vesnici: „Já šla dělat⁵¹³ do JZD za tátou, ale obě sestry pracovaly od patnácti let ve fezárnách ve Strakonících“⁵¹⁴; „... V JZD jsem byl od začátku.“ ... „Když náš mladej vyrostl tak už ho ale nechtěli“ ... „Stěhovali se sem lidi do bytovek kvůli práci v družstvu, tak mohl jít do zbrojovky“⁵¹⁵.

Takto se k tomuto typu odchodu vyjadřují pamětníci. Jedná se již o dobu po oficiálním ukončení kolektivizačního procesu a celkovému uvolnění společnosti. Z tabulek počtů obyvatel však nezískáme přesnou představu o rozsahu tohoto trendu, jelikož počty

⁵⁰⁹ Rozhovor č. 3 Chrášťovice.

⁵¹⁰ Viz Příloha 4: Počet obyvatel – Třebohostice.

⁵¹¹ Viz Příloha 5: Počet obyvatel – Mečichov.

⁵¹² Viz Příloha 6: Počet obyvatel – Chrášťovice.

⁵¹³ V roce 1975.

⁵¹⁴ Rozhovor č. 5 Mečichov.

⁵¹⁵ Rozhovor č. 9 Třebohostice.

odstěhovaných byly každý rok vyrovnávány právě počty přistěhovaných obyvatel, hledajících práci.

Třetím a možná nejprostším důvodem je odchod z venkova na město za moderním životním stylem. Ten však nebyl ve zkoumaných obcích tak akcentován, z důvodu stále stoupající životní úrovně i právě v nich samotných. Zpomalení všech forem odchodu a následné stoupaní počtu obyvatel nebo jeho stagnace nastává v době po dostavení bytových domů. Toto období je typické právě celkovým zlepšováním životního stylu na vesnicích. V této době již do obce neplynou noví obyvatelé, hledající práci v JZD, ale ti stávající zde převážně zůstávají, i kdy nepracují v jednotném družstvu a využívají nové dopravní dostupnosti do nedalekých měst k hledání nových pracovních zaměření.

K porovnání zkoumaných obcí v tomto ohledu nám může trochu pomoci jejich současný věkový průměr obyvatel. Pro příklad věkový průměr obyvatel celé České republiky je podle ČSÚ 41,9 let.⁵¹⁶ V Třebohosticích a Mečichově se dokonce drží stabilně pod hranici čtyřiceti let.⁵¹⁷ V současnosti se tyto obce rozrůstají, stavba a rekonstrukce nových domů vysoce převyšuje počet starých, nebo opuštěných stavení. Chrášťovice jsou znovu poněkud odlišné. Počet opuštěných domů v obci je značný. Takto se vyjadřuje jeden z pamětníků: *„Ono když pak lidi mohli odejít, tak jich šlo hodně“ ... „Pozemky nikomu nenechali tak proč tu zůstat.“ ... „My jsme zůstat museli, táta by to nepřežil, odejít ze vsi.“*⁵¹⁸

Zde vidíme obě stránky tohoto procesu. Odchod obyvatel, kteří byli v obci perzekuováni nebo jen hledali novou práci, byl jistě jimi samotnými brán jako posunutí vpřed k moderní době, kdy může každý člověk bydlet a pracovat, kde se mu líbí. Pro ostatní obyvatele obce to však často bylo vnímáno jako pomalý zánik obce způsobený neustálým tlakem ze stran komunistických zastupitelstev.⁵¹⁹

7.1.3 Změna kulturního a sociálního života

Vývoj kultury na venkově byl součástí „*velkého plánu*“ komunistické strany od počátku kolektivizačního procesu.⁵²⁰ S nástupem prosperujících JZD mělo do vesnic přijít ekonomické zaopatření jejich členů, díky němuž bude rozvoj kultury umožněn. V zákoně o zakládání JZD je přímo tato formulace: *„Ke zvýšení celkové úrovně vzdělání rolníků a ostatního pracujícího lidu povede především hospodářská činnost, prováděná jednotným družstvem, které bude*

⁵¹⁶ *Věkové složení obyvatelstva - 2015: Věkové složení obyvatel k 31.12.2015* [online]. 2016 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva>.

⁵¹⁷ Rozhovor č. 1 Třebohostice; Rozhovor č. 11 Mečichov.

⁵¹⁸ Rozhovor č. 3 Chrášťovice.

⁵¹⁹ Rozhovor č. 3 Chrášťovice.

⁵²⁰ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 396.

*postupně zvyšovat hmotnou životní úroveň vesnice. Na tomto základě lze pak zvyšovat také úroveň kulturní.*⁵²¹

Tyto změny jsou zpětně pamětníky celkově hodnoceny nejlépe. Výpovědi se v tomto ohledu většinou také shodují ve všech zkoumaných obcích. Rozvoj kulturního a sociálního života v některých ohledech přímo souvisí s výše popsaným rozvojem stavebnictví a možností odchodu z vesnice.

Kultura se začala pomalu šířit na venkov již v padesátých letech, kdy se rozšiřovaly do širší veřejnosti radiopřijímače. V roce 1958 se objevují první v obci Mečichov⁵²², v roce 1959 v obci Třebohostice⁵²³ a v roce 1960 v obci Chrást'ovice⁵²⁴. V obci Mečichov jich bylo nejvíce a v roce 1969 se jejich počet dostal na osmdesát.⁵²⁵ Na počátku šedesátých let se začínají objevovat však také první televizory, které posunují tuto sféru kulturního života znovu o kus dopředu. Ještě větší krok tímto směrem však byla stavba, rekonstrukce a rozšiřování kulturních domů, s kterými bylo spojené následné zakládání dobrovolnických divadelních souborů⁵²⁶. Tato výstavba byla podněcována již od roku 1949. Jeden z bodů zákona o zakládání jednotných družstev zní takto: „*Jednotné družstvo se vynasnaží získat vhodné místnosti anebo budovu, jež by sloužila k pořádání přednášek a divadelních i filmových představení.*“⁵²⁷

Ve stavbě kulturního domu poněkud vybočuje obec Chrást'ovice z celkového rázu zaostalosti a nespolupráce. Zde byl totiž přistavěn k místnímu hostinci již v roce 1953.⁵²⁸ Zatímco v obci Mečichov téměř stejná stavba (přístavba k hostinci) vznikla až na konci padesátých let⁵²⁹ a v obci Třebohostice byl postaven zcela nový kulturní dům až v roce 1960.⁵³⁰ Tuto výjimku však popisuje jeden z pamětníků jednoduše: „*Kulturák přistavěli sice brzo, ale skoro nikdo tam nechodil, to jsme radši chodili do Leskovic nebo do Radomyšle.*“ ... „*Pak se o něj nikdo nestaral a jen chátral.*“⁵³¹ Tato předčasná výstavba bylo pouze pokusem o uklidnění situace ve vsi a přípravu na založení jednotného družstva.⁵³² K tomuto účelu sloužily silně propagačně zabarvené divadelní hry a filmy, které byly součástí „*kinofikace*“

⁵²¹ *Jednotné zemědělské družstvo. Zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád*, Praha: Brázda, 1949, s. 36

⁵²² Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 57.

⁵²³ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 23.

⁵²⁴ Pamětní kniha pro obec Chrást'ovice, s. 202.

⁵²⁵ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 158.

⁵²⁶ Od roku 1960 byl jeden v obci Mečichov.

⁵²⁷ *Jednotné zemědělské družstvo. Zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád*, Praha: Brázda, 1949, s. 37

⁵²⁸ Pamětní kniha pro obec Chrást'ovice, s. 153.

⁵²⁹ Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988, s. 74.

⁵³⁰ Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov, s. 25.

⁵³¹ Rozhovor č. 7 Chrást'ovice

⁵³² Rozhovor č. 7 Chrást'ovice

venkovského prostoru.⁵³³ Na venkově jezdilo mezi podobnými malými vesnicemi jen mezi lety 1953 a 1957 v celém Československu více než dvě stě třicet putovních kin, která využívala obdobné kulturní domy, kde promítala propagační materiál.⁵³⁴

Další ze změn se týká sociálního života obyvatel venkova. Byla umožněna z velké části díky výše zmíněnému uvolnění tlaku strany na zemědělce, aby zůstávali pouze na venkově a pracovali v jednotných družstvech. K nyní možnému odchodu z tohoto pracovního zaměření navíc přispívá rychle se rozšiřující síť autobusové dopravy i do menších vesnic.⁵³⁵ Tato doprava byla pro zkoumané obce klíčová. Všechny tři se totiž nacházejí v poměrně velké vzdálenosti od železničních stanic, kdy nejbližší jsou Horažďovice Předměstí, Radomyšl nebo Strakonice. Nejlepší autobusová dostupnost byla ze všech zkoumaných obcí do města Strakonice. Zajišťoval ji závod ČSAD Strakonice. Tento závod se rozvíjel postupně od roku 1948 a v roce 1978 zajišťoval dopravu v okrese na čtyřiceti linkách s celkovou délkou vyšší než tisíc sedm set kilometrů.⁵³⁶ V této době jezdilo v okrese již sedmdesát sedm autobusů s celkovým počtem sedm set devadesát šest spojů denně.⁵³⁷ Autobusové zastávky byly i v různých osadách, vzdálenějších od obcí, jako například Třebohostice – Chalupy.⁵³⁸

Díky stále se zvyšující možnosti dopravy mohli nyní obyvatelé vesnic hledat práci ve městech. Hodnota pracovních jednotek v JZD se sice stále zvyšovala, od roku 1953, kdy se pohybovala průměrně v ČSR okolo osmi Kč, se tato hodnota v šedesátých a sedmdesátých letech zdvojnásobila a někde i ztrojnásobila,⁵³⁹ přesto se začal projevovat rozdíl ve finančním ohodnocení v zemědělství a jiných pracovních sférách. Lidé měli najednou více finančních prostředků, které nyní již nemusí investovat do další zemědělské produkce a výroby. Motocykly již byly na konci padesátých let na venkově běžné, v této době se ale začínají rozšiřovat i osobní automobily a další „vymoženosti“, jako byly pračky, kuchyňské roboty, sporáky atd. Obce se těmito novotami často pyšnily. Pro příklad poslouží záznam v kronice obce Mečichov z roku 1969: „*Hmotná úroveň obyvatel stále stoupá, každým rokem se zvyšuje počet televizorů, automobilů a elektrických spotřebičů.*“ ... „*Rádio má dnes téměř každá domácnost a společně s rozhlasem zajišťuje informovanost všech obyvatel.*“⁵⁴⁰

⁵³³ KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 394.

⁵³⁴ Tamtéž, s. 397.

⁵³⁵ BINEK, Jan a kol. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007, s. 65

⁵³⁶ KRÍŽ, František. *30 let závodu ČSAD Strakonice*. Jihočeské tiskárny závod Strakonice. Strakonice, 1979, s. 20

⁵³⁷ Tamtéž.

⁵³⁸ Tamtéž.

⁵³⁹ KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969–1993*. Praha: Academia, 2012, s. 147.

⁵⁴⁰ Obecní kronika obce Mečichov 1951–1988, s. 159.

Jeden z aspektů změn kulturního a sociálního života na venkově vnímaným kladně i záporně je bezesporu zánik malých škol. Ve všech zkoumaných obcích fungovala takováto škola. V Mečichově se nejstarší záznamy datují k roku 1910,⁵⁴¹ v Chrástovicích k roku 1908⁵⁴² a v Třebohosticích již k roku 1893.⁵⁴³ Tyto školy postupně zanikaly a ke konci osmdesátých let nefungovala ani jedna z nich. Podobně jako odchod z vesnice může být tento trend jen předzvěstí upadání života na vesnici. Nabízí se však další možnost. Děti, které nyní chodí do větších škol s rozsáhlejšími možnostmi zaměření, si rozšiřují obzory a mohou se uplatnit v mnoha oborech.

Zásahy strany do vzdělávání mladých lidí na venkově jsou spojeny hlavně s procesem kolektivizace a po jejím ukončení v roce 1960 se znatelně zmírňují.⁵⁴⁴ Na konci šedesátých let, v době nastupující normalizace, už mohla většina nadaných dětí jít i na vysoké školy dle svého výběru bez ohledu na „*kádrový posudek*“.⁵⁴⁵ Přestože věkový průměr vesnic stagnuje nebo stále stoupá, velké procento právě těchto dětí na venkově zůstalo a tvoří dnes jeho základ. Značná část pamětníků, se kterými byl veden rozhovor, měla v pozdější době již možnost své děti poslat na VŠ. Ne všichni se uplatnili, protože nároky byly dříve mnohem větší,⁵⁴⁶ ale většina dostudovala. Více než polovina z nich se pak vrátila právě do rodných vesnic, odkud do práce dojíždějí nebo podnikají z domova.⁵⁴⁷

V poslední fázi procesu přeměny venkova, která je pamětníky označována jako ta skutečná „*modernizace*“, lze na zkoumaných obcích sledovat jistou tendenci k větší podobnosti. Rozdíly se pomalu vytrácí a vývoj v obcích postupuje obdobně. Začátky tohoto procesu však naopak slouží jako jasná ukáзка velmi rozdílného vývoje.

Obec Třebohostice, kde kolektivizace proběhla „*úspěšně*“, kde většina zemědělců vstoupila do družstva téměř okamžitě a zastupitelstvo obce často sympatizovalo s jejími obyvateli, stála často v popředí před dalšími dvěma obcemi už jen v čase modernizačních změn, které zde běžně probíhaly dříve. Dále pak v jejich rozsahu a počtu obyvatel, kteří se do těchto změn pustili. Mečichov nebyl v těchto změnách daleko za Třebohosticemi. Byl zde však citelný vliv komunistické strany a místní obyvatelé málokdy vybočovali ze zavedených norem. V obci Chrástovice by vedle toho byla kolektivizace v dobové terminologii označena

⁵⁴¹ Kronika školy v Mečichově 1940-1975

⁵⁴² Kronika školy v Chrástovicích 1908-0930

⁵⁴³ Školní kronika ZDŠ Zadní Zborovice 1946-1976

⁵⁴⁴ KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993*. Praha: Academia, 2012, s. 195.

⁵⁴⁵ Tamtéž.

⁵⁴⁶ Rozhovor č. 1, Třebohostice

⁵⁴⁷ Ve značném procentu případů byly pro mne právě tyto „*děti*“ pamětníků cestou k rozhovorům. Přes známost s nimi nebo jejich dětmi bylo kontaktování pamětníků nejjednodušší a nejefektivnější.

jako „*neúspěšná*“. Komunistickému zastupitelstvu se nepodařilo zdejší zemědělce „*zlomit*“ běžnými persekucními prostředky ani snahou o zlepšení života v obci. A vývoj obce byl díky tomu pozastaven a opožděn. Všechny tři obce však byly v poválečných letech výrazně změněny. Ať už mluvíme o kolektivizaci, represivních opatřeních nebo modernizaci

8 Závěr

Modernizace venkova probíhala mnoha způsoby. Cílem této práce bylo popsání některých z nich na konkrétních případech. Práce se pokusila společně s těmito změnami popsat také sociálně kulturní vývoj zkoumaných obcí a jejich vnitřní sociální integritu. Obce byly výrazně ovlivňovány komunistickými propagačními materiály a v některých případech se tento fakt zřetelně projevoval.

Jedním z cílů práce bylo zjistit, zda se liší výklad druhé poloviny dvacátého století v odborné literatuře od skutečnosti v mikrohistorickém měřítku. Největší rozdíly se projevují v popisu kladněji vnímaných aspektů změn způsobených zakládáním jednotných družstev. Většina odborných prací klade větší důraz na „*brutální kolektivizaci zemědělství*“⁵⁴⁸ a její další aspekty ve větší míře přehlíží a slovo modernizace zazní hlavně v kontextu zemědělské techniky. Tato práce zjistila, že vedle tohoto očekávaného vývoje probíhala na venkově také odlišná modernizace, která zcela změnila jeho podobu a byla většinou obyvatel vnímána pozitivně.

Jak ukázal konkrétní případ chatové kolonie v obci Třebohostice, životní styl na venkově prošel značnou proměnou a proces kolektivizace neměl pouze represivní povahu. Přímo na něm je vidět mnoho ukazatelů uvolnění společnosti: Důraz na zdraví, ve formě hledání místa pro relaxaci mimo zakouřenou vesnici; Umožnění stavby chaty čistě pro rekreační účely nebo také už jen dostatek volného času na tento projekt, který nijak nesloužil pro celkový blahobyt vesnice a nezdvihal její hospodářskou důležitost, který ji ale nijak nesnižoval a zvyšoval její sociální prestiž a životní úroveň. Podobně tento trend dokazuje stavba bytových domů, které budoucí vlastníci sami pomáhali stavět a stavba kulturních domů, které postupně přecházely z čistě propagační funkce k funkci zábavní.

Dále se práce zabývala porovnáváním procesu modernizace ve třech zkoumaných obcích: Třebohostice, Mečichov a Chrást'ovice. V tomto kontextu se dá začlenit do porovnání i proces perzekuce, z něhož modernizace vycházela. Obce se od sebe velmi lišily. Chrást'ovice byly postiženy po celou dobu kolektivizačního procesu persekucemi nejvíce a nejdůkladněji. V porovnání s dalšími zkoumanými vesnicemi zde byly vyšší povinné dávky a také větší míra dohledu nad „*nespolupracujícími zemědělci*“. Bylo zjištěno, že v této obci jsou hlavním důvodem problémů chladné sousedské vztahy, které již předcházely první

⁵⁴⁸ BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds), *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, Brno 2009, s. 9.

kolektivizační vlnu. Co se týká modernizace a zkvalitňování života na vesnici tato obec zaostávala za ostatními až do sedmdesátých a osmdesátých let, kdy došlo k celkovému uvolnění společnosti.

Obec Mečichov zaznamenala nejvyšší míru perzekuce hned v roce 1955, kdy byl jeden ze zdejších zemědělců s větší výměrou pozemků odsouzen k odnětí svobody na sedm let. Proces byl značně zmanipulován a měl sloužit hlavně pro výstrahu ostatním zemědělcům v obci. Zdejší obyvatelé pak žili v permanentním strachu ze zásahu proti jejich osobě, už jen kvůli domnělým přečinům. Atmosféra v obci byla tedy silně ovlivněna komunistickým diktátem. Přesto zde můžeme vidět modernizační tendenci silnější než v předešlé obci. Díky strachu z postihu se zdejší obyvatelé rychle podřizovali nařízením a příkazům ze zastupitelstva MNV. Nikdo „*nevybočoval z řady*“ a obec působila navenek jednotná.

V Třebohosticích byla míra perzekuce nejnižší. Různé případy postihu se objevovaly i zde. Jejich závažnost a řešení však byly odlišné od ostatních dvou zkoumaných obcí. Hlavním důvodem byla funkční sociální síť a ochota obyvatel navzájem se podporovat. Modernizační vývoj zde pak probíhal rychleji v porovnání s obcemi Chrášťovice a Mečichov.

Tento vývoj se projevoval v mnoha oblastech. Nejtransparentnější byl v rozvoji stavebnictví. Stavba nových domů, nových bytových domů, přestavba starších usedlostí nebo už jen stavba hospodářských budov JZD byla součástí této doby a měnila tvář jednotlivých vesnic. S novou výstavbou souvisí také příchod nových obyvatel, kteří hledali práci v zemědělství nebo jen výhodné bydlení. Tím se vyrovnává odchod některých starousedlíků do měst způsobený ať už perzekucí nebo jen uvolněním společnosti a otevřením této možnosti.

Tato práce dále zjistila, že v sedmdesátých a osmdesátých letech, kdy byly nejtěžší roky kolektivizačního procesu již minulostí, se začíná více projevovat kulturní a sociální rozvoj života na venkově. Stoupá počet elektrických spotřebičů, motocyklů a automobilů. I lidé z venkova začínají být finančně dobře zajištěni. Mohou se nyní věnovat rekreaci a dalším svým zájmům.

Jedním z cílů práce bylo také zjistit, jak se staví místní pamětníci ke všem změnám souvisejícím s modernizací venkovského prostoru. Toto zpětné hodnocení je pestré na názory a výklady minulosti. Projevují se zde aspekty života daného pamětníka. Věk, politická preference, velikost vlastněné půdy v padesátých letech atd. Přesto se projevil konsenzus jak v případě hlavních negativně vnímaných aspektů modernizace (povinné dávky, omezování možností studia atd.), tak v případě těch vnímaných pozitivně (rozvoj stavebnictví, finanční nezávislost atd.).

Práce se dále zabývala „úspěšností“ kolektivizace v jednotlivých obcích a jejím vlivem na modernizaci. Bylo zjištěno, že tato úspěšnost závisí na řadě faktorů. Ochotě místních zemědělců spolupracovat s nově vznikajícími jednotnými družstvy, podřízovat se směrnicím a nařízením, ale hlavně schopnost přizpůsobit se. Dále je pak důležitá jednotnost zemědělců a jejich celkové zapojení do všech modernizačních procesů.

Jako nejúspěšnější se projevila kolektivizace v obci Třebohostice, což se projevvalo menšími perzekučními zásahy a rychlejším modernizačním vývojem vesnice. Na druhém místě stojí obec Mečichov, kde proběhla úspěšná kolektivizace „klasicky“. Zdejší vývoj se nejvíce podobá výkladům této doby v odborné literatuře, kde po založení JZD ovládne komunistické zastupitelstvo veškeré aspekty života obyvatel vesnice a pomocí nařízení a pokynů řídí modernizační tendence. Obec Chrástovice lze v úspěšnosti zařadit na poslední místo. Zastupitelstvo obce bylo podobně jako v Mečichově komunisticky zaměřené a snažilo se ovládnout život v celé obci. To se však nepodařilo. Velká část obyvatel vzdorovala čemukoliv novému a odmítala i zapojení do činností, které přímo zlepšovaly život na vesnici.

Vidíme tedy očividnou rozdílnost vývoje různých vesnic v druhé polovině minulého století. Přestože byly v řadě aspektů velmi podobné, jejich rozdíly hrály klíčovou roli ve vývoji. Především rozdílné mezilidské vztahy. Zatímco v Třebohosticích si většina obyvatel navzájem pomáhala a fungovaly zde dobré sousedské vztahy, v Mečichově se většina obyvatel bála rekriminace a platilo hlavně pravidlo „*jít s davem*“. Vedle toho obec Chrástovice byla podle pamětníků vždy typická slabými sociálními vazbami mezi sousedy a vzdorovitostí svých obyvatel, což se projevilo právě v procesu kolektivizace nejzřetelněji.

Jedním z cílů této práce bylo také samotné zkoumání jednotlivých obcí v mikroskopickém hledisku, které nabízí další možnosti pro výzkum a komparaci. V posledních letech podobných prací stále přibývá, nejen ve strakonickém okrese, ale v celé zemi. Pomocí těchto výzkumů lze lépe interpretovat průběh událostí spojený s kolektivizací, komunismem a venkovem.

9 Seznam pramenů, literatury a jiných zdrojů

9.1 Státní okresní archiv Strakonice

- fond MNV Třebohostice, karton č. 1
- fond MNV Třebohostice, karton č. 2
- fond MNV Třebohostice, Kniha Protokolů 1948-1960
- fond MNV Třebohostice, Kniha protokolů 1960-1985
- fond OA Třebohostice, Kniha protokolů 1897-1926
- fond OA Třebohostice, Kniha protokolů 1926-1938
- fond MNV Mečichov, karton č. 1
- fond MNV Mečichov, Kniha II
- fond MNV Chrášťovice, Kniha I
- fond MNV Chrášťovice, karton., č. I
- fond MNV Chrášťovice, karton., č. II
- fond ONV Strakonice, karton č. 395
- fond ONV Strakonice, karton č. 399
- fond ONV Strakonice, karton č. 385
- fond ONV Strakonice, karton č. 401
- fond ONV Strakonice, karton č. 402
- fond ONV Strakonice, karton č. 485
- fond ONV Strakonice, karton č. 483
- fond ONV Strakonice, karton č. 616
- fond ONV Strakonice, karton č. 613
- fond OV KSČ

9.2 Prameny

- *FEZKO: 150 let textilní výroby.* Vimperk: Stráž, 1962
- *Jednotné zemědělské družstvo. Zákon, prováděcí nařízení, stanovy a jednací řád,* Praha: Brázda 1949
- Kronika obce Mečichovské 1865-1950
- Kronika obce Třebohostice
- Kronika sloučených obcí Z. Zborovice, Třebohostice a Únice-Hubenov

- Kronika školy Krášťovické 1908-1930
- Kronika školy v Mečíchově 1940-1975
- Obecní kronika obce Mečichov 1951-1988
- Pamětní kniha pro obec Krášťovice
- Školní kronika ZDŠ Zadní Zborovice 1946-1976

9.3 Internet

- Charakteristika okresu Strakonice. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-03-14]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika_okresu_st
- *CHKO – Bílý Kámen (Věžistě)* [online]. 2014 [cit. 2013-12-15]. Dostupné z: <http://www.mecichov.cz/chko.php>.
- *Chrášťovice: charakteristika obce* [online]. [cit. 2017-04-11]. Dostupné z: <http://www.chrastovice.cz/frontpage>.
- *Kolektivizace: komunistické uspořádání zemědělské výroby* [online]. [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace.php>.
- *Kolektivizace zemědělství* [online]. [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/kolektivizace-venkova-v-ceskoslovensku/>.
- *Mečichov* [online]. [cit. 2017-04-13]. Dostupné z: <http://mecichov.cz/>.
- *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2016* [online]. In: . 2016 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853387/1300721603.pdf/cba78096-1cf5-4fde-b20a-3074b2f135f9?version=1.0>
- *Postavení venkova v krajích ČR* [online]. 2009 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova_v_krajich_cr.
- *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky: Vyhláška ministerstva financí a státní plánovací komise o zajištění prostředků na údržbu, opravy, rekonstrukce a modernizaci nájemních bytových domů* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1960 [cit. 2017-04-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=29849&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.
- *Statistická ročenka Jihočeského kraje - 2016: Základní údaje podle obcí ČR k 31. 12. 2015* [online]. 2016 [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/26-spravni-obvody-obce-o9rip9uex1>
- *Třebohostice: Historický vývoj sídla* [online]. 2013 [cit. 2014-07-17]. Dostupné z: <http://www.obectrebohostice.cz/obec/>.

- *Třebohostice: Charakteristika obce* [online]. 2017 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z:<http://www.obectrebohostice.cz/obec/>.
- *Třebohostice: Přírodní podmínky* [online]. 2013 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z:<http://www.obectrebohostice.cz/obec/>.
- *Věkové složení obyvatelstva - 2015: Věkové složení obyvatel k 31.12.2015* [online]. 2016 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva>

9.4 Pamětníci – osobní archiv

- Rozhovor č. 1 – březen 2015 – červen 2015, Třebohostice
- Rozhovor č. 2 – září 2016 – listopad 2016, Chrást'ovice
- Rozhovor č. 3 – listopad 2016 – únor 2016, Chrást'ovice
- Rozhovor č. 4 – březen 2015, Třebohostice
- Rozhovor č. 5 – leden 2017 – únor 2017, Mečichov
- Rozhovor č. 6 – březen 2016, Mečichov
- Rozhovor č. 7 – červen 2016 – listopad 2016, Chrást'ovice
- Rozhovor č. 8 – leden 2016, Mečichov
- Rozhovor č. 9 – květen 2015, Třebohostice
- Rozhovor č. 10 – březen 2017, Mečichov
- Rozhovor č. 11 – březen 2017, Mečichov
- Rozhovor č. 12 – listopad 2015 – prosinec 2015, Chrást'ovice

9.4 Periodika

- BĚHAVÝ, Jan. Nejstarší vesnický sbor má stříkačku za 124 zlatých. *Strakonicko*. Č. 132, Strakonice, 2004. s, 18
- DUBSKÝ, Bedřich, *O původu osad na Strakonicku*, In: *Strakonicko. Vlastivědný a národopisný sborník Šumavského podhůří*, roč. 3., číslo 3, Strakonice 15.3.1937
- KADAŇOVÁ, Magdaléna. Vepřín přestane existovat. Nejsou peníze na teplo: Vysoké provozní náklady museli řešit i v Mečichově. Rozhodli se jít cestou zrušení chovu, In: *Strakonický deník*. Strakonice, 2008
- *Strakonicko. Vlastivědný a národopisný sborník Šumavského podhůří*
- *Strakonický Budovatel*, ročník VII, číslo 29, 1956
- *Strakonický Budovatel*, ročník VIII, číslo 23, 1957
- ŠKOTKO, Petr. SDH Chrást'ovice žije 130 let. *Strakonický deník*. Strakonice, 2014

- ŠPATNÝ, Václav. Povídání o obci Mečichov. *Blatensko SOBĚ*, č. 11, Blatná, 2009
- *Za socialistickou vesnici Blatenska*, ročník II, číslo 25, 1952
- *Za socialistickou vesnici Blatenska*, ročník II, číslo 21, 1952
- *Za socialistickou vesnici Blatenska*, ročník IV, číslo 15, 1954
- *Za socialistickou vesnici Blatenska*, ročník VI., číslo 28, 1956

9.5

Literatura

- BINEK, Jan a kol. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007
- BLAŽEK, Bohuslav. *Venkov, města, média*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998
- BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*, Praha: Dokořán, 2008
- BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán, 2005
- BLAŽEK, Petr a kol. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. 1. vyd. V Praze: Pulchra, 2010
- BRAUN, Vladimír. *Památky strakonického okresu: základní údaje ze státního seznamu nemovitých kulturních památek strakonického okresu*. Vimperk: Stráž, 1967
- BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011, s. 26
- BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.), *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, Brno 2009
- CVRČEK, Jan. *Strakonice: Lidé, Město, Osudy*. II. Strakonice: MNV Strakonice 1989
- CVRČEK, Jan. *Strakonice: osudy jihočeského města a jeho okolí*. Strakonice: MNV Strakonice, 1976
- CVRČEK, Zdeněk, *30 let JZD na Strakonicku*, Strakonice 1979
- ČECHUROVÁ, Jana a Jan RANDÁK. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014
- DĚRDA, Vladimír. *Územní plán Chrášťovice*. Chrášťovice: Obecní úřad Chrášťovice, 2013
- DUBSKÝ, Bedřich, *Pravěk jižních Čech*, Blatná: Bří Římsové, 1949
- DUBSKÝ, Bedřich. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1983.
- DUBSKÝ, Bedřich. *Českobudějovicko v době prehistorické*. Čes. Budějovice: Uč. jednota Komenský, 1926

- DYK, Jan, *Popis politického okresu strakonického. Díl I. Příroda a archeologie*, Strakonice: Redakční výbor, 1922
- FEIERABEND, Ladislav Karel a Nad'ea JOHANISOVÁ, *Zemědělské družstevnictví: v Československu do roku 1952*, Volary: Stehlík, 2007
- GLÜCK, Alois et al. *Venkov má budoucnost*. Překlad Eva Hošková a Alois Slepíčka. 1. vyd. Praha: Brázda, 1992
- HANUŠOVÁ, Jiřina. *Obce v číslech: okres Strakonice*. Strakonice: Okresní oddělení ČSÚ ve Strakonících, 1992
- HAUKANES, Haldis. *Velká dramata - obyčejné životy: postkomunistické zkušenosti českého venkova*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004
- *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006
- HRUŠKA, Vladan. *Diferenciace venkovského prostoru na příkladu Moravskoslezského kraje*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.
- JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008
- JECH, Karel, *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001
- JIČÍNSKÁ, Martina. *Kvalita života na venkově*. Brno, 2017. Vedoucí práce Ing. Svatava Nunvářová, Ph.D.
- JIRSA, Tomáš. *Kolektivizace v obci Němětice v letech 1950-1960*. Praha, 2013. Vedoucí práce Doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D.
- KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993*. Praha: Academia, 2012
- KAPLAN, Karel, *Proměny české společnosti 1948–1960, Část druhá, Venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012
- KALOUSHOVÁ, Lenka. *Kolektivizace zemědělství na příkladu obce Veltěže*. Praha, 2011. Vedoucí práce Doc. JUDr. PhDr. Jakub Rákosník, Ph.D. et Ph.D.
- KARÁSEK, Filip. *Kolektivizace pohledem obecních kronik v okresech Brno-venkov, Šumperk a Uherské Hradiště v letech 1949-1960*. Brno, 2015. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.
- KLUFOVÁ, Renata. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015

- KŘÍŽ, František. *30 let závodu ČSAD Strakonice*. Jihočeské tiskárny závod Strakonice. Strakonice, 1979.
- LIFKA, Bohumír, *Radomyšl: Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Radomyšl: Obecní úřad v Radomyšli, 1993
- LÍSKOVEC, Eduard, VADLEJCH, Václav, ed. *100 let požárního sboru Chrášťovice*. Blatná: Jihočeské tiskárny, 1983
- MARX, Karl a ENGELS, Friedrich. *Manifest komunistické strany*. 10. vyd. (od r. 1946), v SPN 2. vyd. Praha: SPN, 1972
- MATOUŠKOVÁ, Kateřina. *Česká vesnice v období kolektivizace*. Praha, 2013. Vedoucí práce Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.
- MICHÁLEK, Jan. *Pravěk Strakonicka: přehled pravěkého osídlení okresu a výzkumy B. Dubského*. V Strakonících: Muzeum středního Pootaví, 1978
- MIKULÁŠ, Roman, *Školní slovník cizích slov*. Bratislava: Příroda, 2007
- NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK, *Mlynáři od babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno: Host, 2008
- OBERFALCER, Eduard. *Encyklopedie měst a obcí okresu Strakonice*. 2. vyd. Strakonice: Svazek měst a obcí okresu Strakonice, 2013
- PERLÍN, Radim a HUPKOVÁ, Martina. *Venkovy a venkované: doprovodná publikace k výstavbě*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010
- PEŠEK, Jan. *Přerod jihočeské vesnice: k historii združstevňování zemědělství Českobudějovického kraje v letech 1949-1959*. Čes. Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1985.
- PEŠEK, Jan. *Rozvoj jihočeské vesnice: k historii vývoje zemědělství Jihočeského kraje v letech 1960-1971*.
- PETRÁŇ, Josef, *Příběh Ouběnic v podblanické krajině: (do roku 1918)*, Vlašim: Muzeum okresu Benešov, 2000.
- PETRÁŇ, Josef. *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2001; PETRÁŇ, Josef. *Dvacáté století v Ouběnicích: soumrak tradičního venkova*. Praha: NLN, 2009.
- PETRÁŇ, Josef. *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011.
- PERKS, Robert a Alistair THOMSON, ed. *The oral history reader*. 2nd ed. New York: Routledge, 2006.

- PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny, Díl IV, s-ž*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947
- PRŮCHA, V. a kol.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992. 2. díl, období 1945 – 1992. Doplněk*, Brno 2009
- ROKOSKÝ, Jaroslav, ed. a SVOBODA, Libor, ed. *Kolektivizace v Československu*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013
- SEDLÁČEK, August. *Děje prácheňského kraje*. Písek, 1926
- SLINTÁK, Petr a ROTTOVÁ, Hana. *Venkov v českém filmu 1945-1969: filmová tvář kolektivizace*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013
- ŠTENCLOVÁ, Šárka a kol. *Obnova venkovského prostoru*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita, Fakulta lesnická a environmentální, Katedra staveb, 2005
- TOMŠÍK, Karel. *Vývoj a perspektivy evropského venkova: aspekty konkurenceschopnosti a udržitelného rozvoje v evropském venkovském prostoru v prostředí globalizace*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009
- URBAN, Jiří, *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*, Praha: Vyšehrad, 2010
- VÁCLAVÍK, Karel. *Praktický slovník cizích slov*. V Praze: XYZ, 2007.
- VANĚK, Miroslav, ed. *Obyčejní lidé--?!: pohled do života tzv. mlčící většiny : životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence*. Praha: Academia, 2009.
- VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015
- VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudové dějiny AV ČR, 2007
- *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996

10 Seznam zkratek

ČSR	Československá republika
ČSAD	Československá automobilová doprava
fasc.	fascikl
JZD	jednotné zemědělské družstvo
ha	hektar
Kčs	koruna československá
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
MNV	Místní národní výbor
ONV	Okresní národní výbor
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
plm	plošný metr
PO SZM	Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže
prm	prostorový metr
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SDH	sbor dobrovolných hasičů
StB	Státní bezpečnost
SOkA	Státní okresní archiv
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
ZD	zemědělské družstvo
ZDŠ	základní devítiletá škola

11 Seznam příloh

Příloha 1: Počet domů - Třebohostice.....	89
Příloha 2: Počet domů - Mečichov.....	89
Příloha 3: Počet domů - Chrášťovice.....	89
Příloha 4: Počet obyvatel - Třebohostice	90
Příloha 5: Počet obyvatel - Mečichov.....	90
Příloha 6: Počet obyvatel - Chrášťovice	90

Přílohy:

Příloha 1: Počet domů v obci Třebohostice

Data byla získána z knihy: *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006 a z webových stránek obce Třebohostice: <http://www.obectrebohostice.cz/>

Příloha 2: Počet domů v obci Mečichov

Data byla získána z knihy: *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006 a z webových stránek obce Mečichov: <http://mecichov.cz/>

Příloha 3: Počet domů v obci Chrášťovice

Data byla získána z knihy: *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006 a z webových stránek obce Chrášťovice: <http://www.chrastovice.cz/>

Příloha 4: Počet obyvatel - Třebohostice

Data byla získána z knihy: *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006 a z webových stránek obce Třebohostice: <http://www.obectrebohostice.cz/>

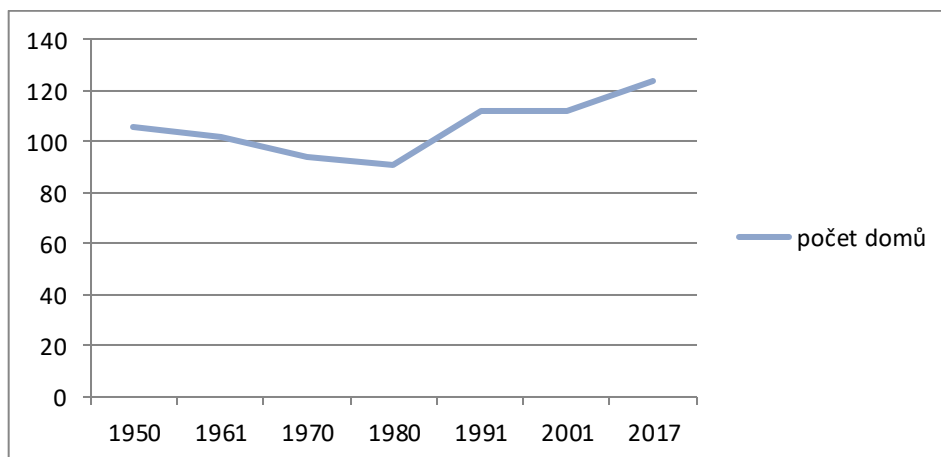
Příloha 5: Počet obyvatel - Mečichov

Data byla získána z knihy: *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006 a z webových stránek obce Mečichov: <http://mecichov.cz/>

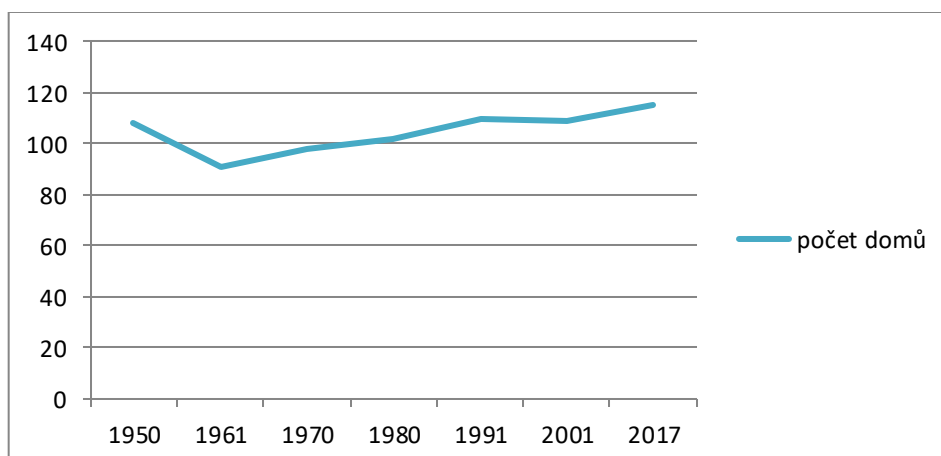
Příloha 6: Počet obyvatel - Chrášťovice

Data byla získána z knihy: *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. Díl*, Praha: Český statistický úřad, 2006 a z webových stránek obce Chrášťovice: <http://www.chrastovice.cz/>

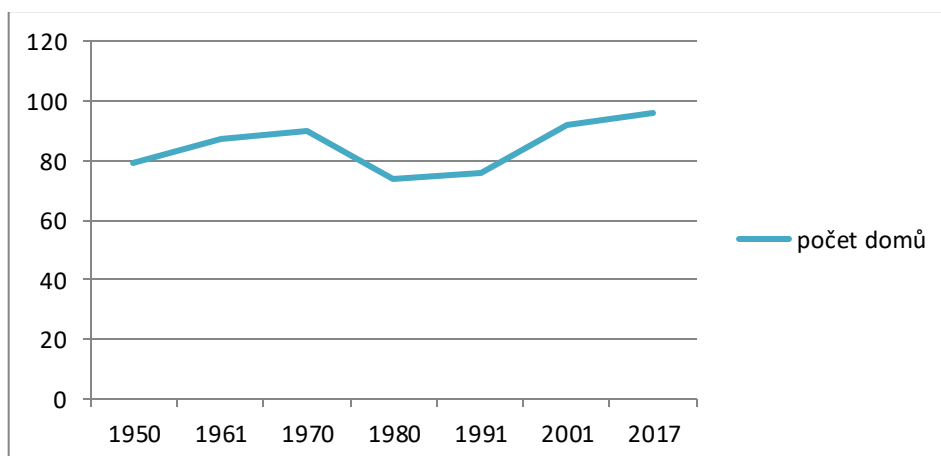
Příloha 1: Počet domů - Třebohostice

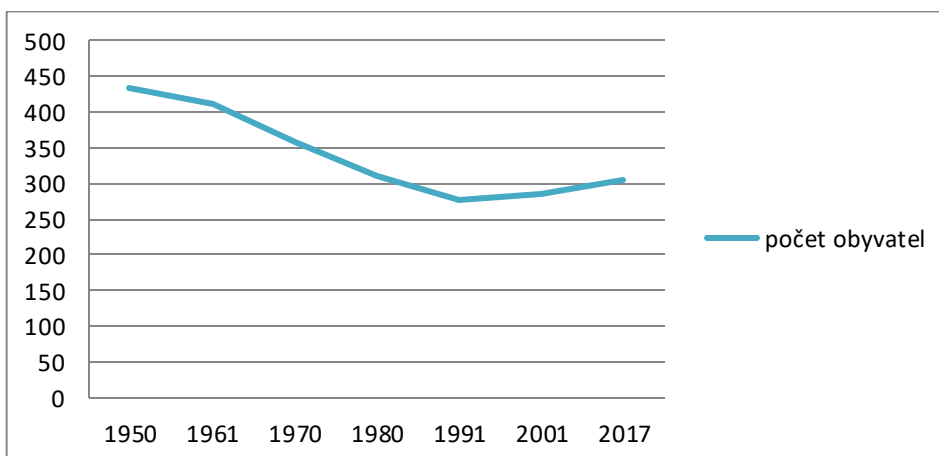
Příloha 2: Počet domů - Mečichov

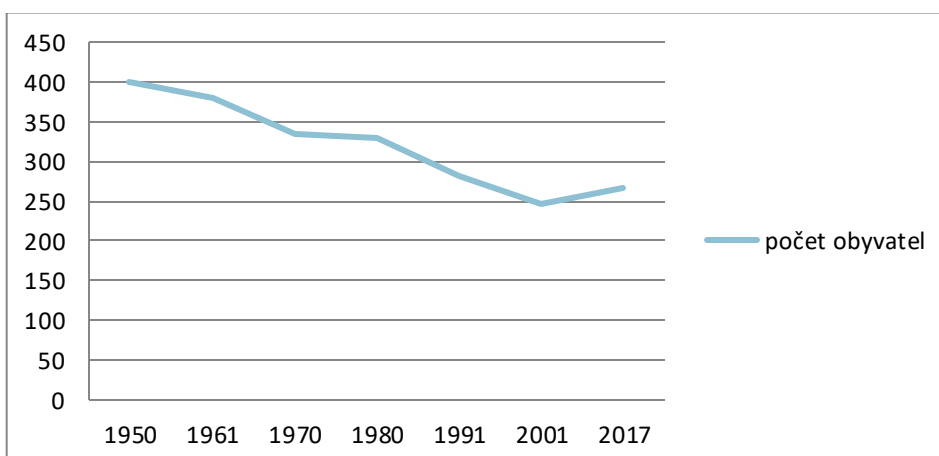
Příloha 3: Počet domů - Chrástovice

Příloha 4: Počet obyvatel - Třebohostice

Příloha 5: Počet obyvatel - Mečichov

Příloha 6: Počet obyvatel - Chrástovice

